

N O V A

Familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess

Jóna Hafdis Einarsson

*Norsk institutt for forskning
om oppvekst, velferd og aldring*

Rapport 9/02

Familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess

JÓNA HAFDIS EINARSSON

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 9/02

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2002
NOVA – Norwegian Social Research

ISBN 82-7894-138-6
ISSN 0808-5013

Forsidefoto: *Arne Strømme / Samfoto*
Desktop: *Torhild Sager*
Trykk: *GCS*

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo
Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

I denne rapporten presenteres resultatene fra et toårig utviklingsprosjekt om «Bruk av familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess». Utprøving av familieråd er i en startfase i Norge, og utviklingsarbeidet som har vært drevet ved NOVA, er i så måte å betrakte som et pilotprosjekt. Familieråd er betegnelsen på et møte der den utvidede familien samles på bakgrunn av at barneverntjenesten er bekymret for barnets situasjon, og på den prosess som foregår fram til familien har truffet en beslutning. Intensjonen er å introdusere alternative beslutningsformer der familiens egen kunnskap, dens ansvar og innsatsmuligheter får større plass enn tidligere. Den faste strukturen som modellen representerer, kan betraktes som en «plog» for å prøve ut nye veier i samhandlingen mellom barnevernet og familien. Familien får bistand fra en nøytral koordinator til å planlegge og gjennomføre familierådet. Koordinator er nøytral, i den forstand at han eller hun ikke er ansatt i barnevernet eller har kjennskap til familien fra før. Familieråd kommer opprinnelig fra New Zealand og har spredt seg til mange deler av verden. Rapporten redegjør for erfaringene som er samlet fra utprøving ved fem tjenestesteder, samt for metodens teoretiske og empiriske bakgrunn.

En takk til alle barnevernsarbeiderne og koordinatorene som med sin faglige innsikt og mot til å utforske ukjent landskap har gjort dette prosjektet mulig. En takk også til alle familiene for den innsatsen de har lagt ned for å planlegge og gjennomføre familieråd. En spesiell takk til de foreldrene som stilte opp til intervju og formidlet sine erfaringer.

Greta Undersrud var prosjektleder fra januar 2000 til juli 2001. Kikkan Ustvedt Christiansen har vært veileder for prosjektet og holdt i alle trådene. En takk til dere begge! Wøyenstiftelsens og Barne- og familiedepartementets finansiering har gjort dette utviklingsarbeidet mulig.

Takk til Thomas Nordahl og Kirsten Thorsen for viktige faglige innspill og kommentarer til utformingen av denne rapporten. Jeg håper rapporten kan være til inspirasjon og nytte i det videre arbeidet med utprøving av familieråd.

Ås, april 2002

Jóna Hafdis Einarsson

Innhold:

SAMMENDRAG	7
1 INNLEDNING	9
1.1 Bakgrunn for og hensikt med prosjektet	9
1.2 Utvikling og utbredelse av metoden familieråd	10
1.3 Noen hovedfunn fra internasjonale studier av familieråd	11
1.4 Problemstillinger i prosjektet	12
1.5 Oppbygning av rapporten	13
2 EN BESKRIVELSE AV METODEN FAMILIERÅD	15
2.1 Hvordan er bruk av familieråd forskjellig fra en tradisjonell utredning og beslutning?	15
2.2 Planlegging av familieråd	16
2.3 Gjennomføring av familierådet	17
2.4 Oppfølging av familieråd	18
2.5 Familieråd bygger på fire prinsipper	19
2.6 Den utvidede familien – en utnyttet ressurs?	19
3 TEORETISKE PERSPEKTIVER	21
3.1 Et myndiggjørende perspektiv	21
3.1.1 En ressursorientert tilnærming	23
3.1.2 Empowermentparadokset	25
3.2 Beslutningsgrunnlaget for å komme frem til barnets beste	26
3.2.1 Begrensninger ved lovanvendelse og fagkunnskap	27
3.2.2 Opprettelse av deliberative organer	28
3.2.3 Kritikk som er reist mot et diskursteoretisk perspektiv i barnevernsarbeid	30
3.2.4 Kommentar	32
4 ORGANISERING AV PROSJEKTET OG TEORETISKE PERSPEKTIVER FOR IMPLEMENTERING AV METODEN	34
4.1 Organisering av prosjektet. Avtalen mellom NOVA og den enkelte prosjektkommunen	34
4.1.1 Finansiering av prosjektet	35
4.2 Implementering av metoden familieråd	36
4.2.1 Implementeringsforskning og evaluering	36
4.2.2 Prinsipper som lå til grunn for implementeringsprosessen	38
4.3 Opplæring i metoden familieråd	40
4.3.1 Opplæring av saksbehandlere i barneverntjenesten	41
4.3.2 Opplæring av koordinatorene	42
4.3.3 Informasjon til andre som kommer i befatning med familieråd	42
4.4 Samlinger underveis i prosjektet	43
4.5 Sosialarbeidernes antagelser om fordeler og ulemper ved bruk av familieråd	44

5 METODEBRUK OG GJENNOMFØRING AV UNDERSØKELSEN	47
5.1 Betraktninger om valg av metode	47
5.1.1 Den utfordrende dobbeltrollen som pådriver og evaluatør i endringsarbeidet.....	48
5.2 Utvalg av prosjektkommuner og utvalg av saker til familieråd	49
5.2.1 Utvalg av prosjektkommuner	49
5.2.2 Utvalg av saker til familieråd	49
5.2.3 Utvalg av informanter	51
5.3 Innsamling av data.....	52
5.3.1 Intervju med foreldre som har deltatt i familieråd.....	52
5.3.2 Intervju med koordinatorene	53
5.3.3 Intervju med de ansatte i barneverntjenesten	53
5.4 Bearbeiding og analyse av data	54
5.5 Undersøkelsens validitet.....	55
5.5.1 Generalisering	56
6 PRESENTASJON AV INTERVJUENE MED FORELDRENE OG KOORDINATORENE	57
6.1 Helhetsinntrykk av intervjuene med foreldrene	57
6.2 Foreldrenes begrunnelser for å benytte familieråd.....	58
6.2.1 Hvor reell er foreldrenes valgmuligheter?	59
6.2.2 Foreldrenes refleksjoner om å involvere slekten	61
6.2.3 Problemdefinering	63
6.3 Den første delen av familierådet hvor alle parter er tilstede.....	64
6.3.1 Koordinator er ansvarlig for region.....	65
6.3.2 Å stille sin fagkunnskap til rådighet.....	66
6.4 Den andre sekvensen av familierådet: Familien overveier alene	66
6.4.1 Balansen mellom nødvendigheten av realitetskonfrontering og respekten for urørlighetssonen	68
6.5 Den tredje delen av familierådet. Familien legger frem sin plan	70
6.6 Avsluttende kommentar	71
7 KOORDINATORS ROLLE	72
7.1 Samarbeidet med koordinator	72
7.2 Koordinator som tilrettelegger, forhandler, portåpner og oversetter	73
7.3 Betraktninger om organisering av koordinator-tjenesten	75
8 BETRAKTNINGER OM BARN OG UNGES DELTAGELSE I FAMILIERÅD	76
8.1 Hva er et barneperspektiv?.....	76
8.2 Barnets og den unges deltagelse i saker som berører deres liv og hverdag	77
8.3 Foreldrenes og koordinatorenes refleksjoner om barns deltagelse i familieråd ..	80
8.3.1 Koordinatorenes refleksjoner om barnas deltagelse	80
8.3.2 Foreldrenes refleksjoner om barnas deltagelse	82
8.4 Avslutning.....	83
9 RESULTATER FRA INTERVJU MED ANSATTE I BARNEVERNTJENESTEN	85
9.1 Påbegynte og avholdte familieråd i prosjektperioden	85
9.2 Kontorenes begrunnelse for å delta	86
9.2.1 Rom til å utforske	86
9.2.2 Metoden gir mulighet til å trekke inn brukerne i større grad	86
9.3 Hvordan ble fagutviklingen organisert internt på kontoret?.....	88
9.3.1 Rollen som prosjektansvarlig	88
9.3.2 Ildsjeler trenger også støtte.....	89

9.3.3 Hvordan har arbeidsbyrde og turnover av ansatte influert på prosjektet?	90
9.4 Forholdet til sentral prosjektledelse	91
9.5 Prosjektet er avsluttet – hva nå?	92
9.6 Avsluttende kommentar	93
10 OPPSUMMERING OG ANBEFALINGER	96
SUMMARY	99
REFERANSER.....	101
VEDLEGG 1: Avtale mellom foreldre, koordinator og barneverntjenesten.....	107
VEDLEGG 2: Avtale mellom NOVA og prosjektkommunene	109
VEDLEGG 3: Retningslinjer for saksbehandlernes og koordinatorenes oppgaver ved bruk av familieråd	111
VEDLEGG 4: Informasjonsskriv til foreldre og samtykkerklæring	123
VEDLEGG 5: Intervjuguide for intervju med foreldre	127
VEDLEGG 6: Intervjuguide for ansatte i barneverntjenesten	133

Sammendrag

I denne rapporten presenteres resultatene fra et toårig prosjekt: «Bruk av familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess». Metoden er prøvd ut ved fem barnevernkontor. Familieråd er et møte hvor den utvidede familien samles på bakgrunn av at barneverntjenesten er bekymret for barnets omsorgssituasjon. Familierådets oppgave er å drøfte og planlegge hvordan familien best kan bidra til å bedre livssituasjonen for de barna det gjelder. Metoden har til hensikt å skape andre rammer for beslutninger i barnevernet, beslutningsprosedyrer som i større grad involverer brukerne. Intensjonen er å introdusere alternative beslutningsformer der familiens egen kunnskap, dens ansvar og innsatsmuligheter får større plass enn tidligere.

Undersøkelsen tar utgangspunkt i det som internasjonalt kan gjenfinnes som de fire hjørnesteinene som definerer familieråd. Den første hjørnesteinen er at den utvidede familien som innkalles til familierådet, innbefatter slekt og betydningsfulle andre i tillegg til kjernefamilien. Den andre hjørnesteinen er at den utvidede familien i den andre sekvensen av familierådet skal drøfte situasjonen alene, uten at de profesjonelle er tilstede. Den tredje hjørnesteinen er at familien får bistand fra en nøytral koordinator til å planlegge og gjennomføre familierådet. Familiens drøftinger skal munne ut i en handlingsplan som barneverntjenesten skal ta stilling til. Den siste, og fjerde, hjørnesteinen er at handlingsplanen skal godkjennes så sant barnets sikkerhet er ivaretatt.

Det er foretatt i alt ti intervjuer med foreldre fra seks gjennomførte familieråd. Videre er det foretatt telefonintervju med syv koordinatører. Foreldrenes erfaringer med familieråd i denne undersøkelsen er i all hovedsak positive. Foreldrene beskriver en beslutningsprosess hvor de har medvirket, og hvor de har opplevd å ha kontroll med de ulike stegene frem til handlingsplanen ble utformet. I likhet med en rekke andre studier knyttes foreldrenes positive erfaringer med metoden til at alle familierådene er gjennomført i henhold til de fire hjørnesteinene. Studien tar for seg foreldrenes erfaringer med beslutningsprosessen; undersøkelsen sier ikke noe om effekten av tiltakene, verken på kort eller langt sikt. Når det gjelder den andre sekvensen av familierådet, der familien drøfter situasjonen alene uten at de profesjonelle er tilstede, peker undersøkelsen på den vanskelige balansen mellom en nødvendig realitetskonfrontering og respekten for urørbarhetssonen. Videre peker undersøkelsen på den sentrale rollen koordinatoren har som tilrettelegger av beslutningsprosessen, som en forhandler

mellom familiemedlemmene og som en oversetter mellom familien og barnevernet.

Utprøving av metoden er gjort ved fem tjenestesteder. Det er foretatt i alt åtte intervjuer med ansatte fra barnevernet. I likhet med en rekke andre liknende studier har man også i dette prosjektet støtt på mange hindre for gjennomføringen av familieråd. Det har i prosjektperioden vært avholdt 15 familieråd, og i fire av disse sakene har det vært avholdt oppfølgende familieråd. I rapporten argumenteres det for at fremtidig utprøving av metoden bør støttes opp av prosedyrer, og at de involverte medarbeiderne tilbys opplæring og veiledning som tar høyde for hvor krevende et slikt endringsarbeid er. Utprøving av familieråd er avhengig av at det er tilstrekkelig støtte i organisasjonen. Barnevernarbeiderne formidler positive erfaringer når de selv har benyttet metoden. Undersøkelsen viser at familieråd kan bidra til å synliggjøre noen nye bilder av de profesjonelles oppfatninger av klientene.

Rapporten avsluttes med noen anbefalinger for fremtidige studier. Det er behov for oppfølgende studier med fokus på effekten av familierådenes beslutninger for barna på lang sikt. Videre pekes det på behovet for teoretiske drøftinger og empiriske studier av barnas deltakelse i denne beslutningsprosessen.

Den offentlige sektor har i de senere årene blitt stilt overfor krav om å finne nye veier i sin samhandling med samfunnets borgere. Nye veier som i større grad legger vekt på innflytelse og medvirkning fra brukerne. I rapporten argumenteres det for at bruk av familieråd kan representere en demokratisering av barnevernets arbeid. Evaluering og utprøving av familieråd i Norge er i en startfase, og prosjektet som presenteres i denne rapporten er i så måte å betrakte som et pilotprosjekt. Praktiske erfaringer og evalueringer vil kunne danne grunnlag for videre utprøving av metoden.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for og hensikt med prosjektet

Metoden familieråd ble første gang presentert for barnevernfeltet i Norge på den nordiske barnevernkongressen i Trondheim i 1994. Fagfeltet var da som nå opptatt av å diskutere og prøve ut modeller som på forskjellig vis drøftet brukervedvirkning, eller om man vil, et aktørperspektiv.

Jeg var tilstede i Trondheim da Peter Marsh fra University of Sheffield presenterte metoden familieråd. Det som fascinerte meg var at i denne metoden lå muligheten til å prøve ut en større grad av brukervedvirkning innenfor kjernebarnevernet, det vil si de saker som grenser mot omsorgsovertagelse. Den stringente oppbygningen av modellen representerer en slags «plog» for å prøve nye veier i de vanskeligste sakene. Ut fra mitt kjennskap til feltet så jeg det som en fordel at praktiseringen av modellen så å si tvang frem nye handlings-, og samhandlingsmønstre mellom barnevernarbeideren og familiene i de tyngste sakene.

Dette var en viktig årsak til at jeg våren 1998 tok kontakt med NOVA med forespørsel om instituttet var interessert i å igangsette et slikt forskningsbasert utviklingsarbeid. I samarbeid med forsker Kikkan Ustvedt Christiansen ved NOVA utarbeidet jeg en søknad om et forprosjekt (Einarsson 1998).

Høsten 1998 ble så det igangsatt et forprosjekt for å planlegge utprøving og evaluering av metoden familieråd. Forprosjektet ble finansiert av Wøyenstiftelsen, og dette arbeidet er blant annet presentert i artikkelen «Bruk av familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess» (Einarsson 2000). Som en forlengelse av forprosjektet ble det våren 1999 igangsatt et toårig prosjekt for implementering og utprøving av metoden familieråd ved fem barnevernkontor. Prosjektet er finansiert av Wøyenstiftelsen og Barne- og familiedepartementet.

I den foreliggende rapporten beskrives implementeringen av metoden, og resultater fra evalueringen blir presentert og drøftet.

Familieråd er et møte hvor den utvidede familien samles på bakgrunn av at barneverntjenesten er bekymret for barnets omsorgssituasjon. Familierådets oppgave er å drøfte og planlegge hvordan familien best kan bidra til å bedre livssituasjonen for de barna det gjelder. Bruk av familieråd i barnevernets beslutningsprosess representerer en saksbehandlings- og beslut-

ningsmodell. Det er med andre ord ikke et terapeutisk opplegg, selv om prosessen kan ha en terapeutisk effekt.

Metoden har til hensikt å skape andre rammer for beslutninger i barnevernet, beslutningsprosedyrer som i større grad involverer brukerne og som tar utgangspunkt i at barnets beste er et normativt begrep. Metoden bygger på familiens ressurser og kan peke ut nye veier å gå i barnevernets ofte konfliktfylte dilemma mellom hjelp og kontroll.

Hensikten med å iverksette familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess er:

- å sette familiens problemløsning i sentrum
- å gi den utvidede familien økt medansvar og økt delaktighet
- å i større utstrekning ivareta den utvidede familiens ressurser
- å finne løsninger for barna som er holdbare på lengre sikt
- å forbedre samarbeidet mellom barneverntjenesten og familien

Evaluering og utprøving av familieråd i Norge er i en startfase, og prosjektet som presenteres i denne rapporten er i så måte å betrakte som et pilotprosjekt. Praktiske erfaringer og evalueringer vil kunne danne grunnlag for videre utprøving av metoden.

1.2 Utvikling og utbredelse av metoden familieråd

Familieråd ble opprinnelig grunnlagt og utviklet i New Zealand som en tilnærming til arbeidet med Maorifolket (urbefolkningen). I dag er metoden benyttet i en rekke land og prøves ut i forhold til nye områder (Ryburn 1995, 1996a og 1996b, Marsh 1993 og Hudson mfl. 1996, Lupton og Nixon 1999).

Marsh og Allen (1993) gir en beskrivelse av bakgrunnen for utviklingen av familieråd i England og New Zealand. I begge landene var man på leting etter en metodisk tilnærming som bygde på et reelt partnerskap i arbeidet med utsatte barn og deres familier. Man ønsket å legge forholdene til rette for at barnet kunne vokse opp hos sin egen slekt og bidra til at familiene ble mer delaktige i beslutningsprosessene. Et svar på disse utfordringen var bruk av familieråd. I lovgivningen i New Zealand, «Young Persons and their Families Act», er det hjemlet at det skal innkalles til familieråd i alle alvorlige barnevernssaker.

På samme måte som i New Zealand var det også i England barnas slektninger som tok til orde for å finne frem til beslutningsprosedyrer som

inkluderte og ikke ekskluderte barnas familienettverk. Foreningen Family Right Group har hatt en viktig pådriverrollen i utprøvingen av metoden i England. Dette er en frivillig forening av slektninger til barn under omsorg, som ble dannet fordi de erfarte at det offentlige ekskluderte dem fra deltagelse i beslutninger som gjaldt «deres» barn, enten det var en tante, en mormor eller en farfar. Family Right Group påtok seg ansvaret for å implementere familieråd i England, og i 1993 fikk de midler til å iverksette et treårig pilotprosjekt som omfattet i alt 80 familieråd (Marsh og Crow 1998).

I Sverige er familieråd prøvd ut i 10 kommuner som et toårig prosjekt i regi av Svenska kommunforbundet med støtte fra Sosialdepartementet (Lilja 1997). Forsknings- og utviklingsenheten ved sosialtjenesten i Stockholm, Sosialpedagogisk sentrum i Vänersborg og Centrum for evaluering av sosialt arbeid (CUS) ved sosialstyrelsen, har evaluert prosjektet (Sundell og Hæggman 1999, Andersson og Bjerkmann 1999).

Familieråd er også under utprøving i Finland og Danmark, og våren 2000 ble den første nordiske familierådskonferansen avholdt i Botskyrka utenfor Stockholm (Omre og Schjeldrup 2000). To år senere, våren 2002, ble den andre nordiske konferansen avholdt i København.

Berit Løfsnæs ved Høgskolen i Sør-Trøndelag prøvde ut metoden i forhold til flyktninger og innvandrere i Saupstad distrikt, Trondheim (Løfsnæs 1996). Dette prosjektet omfattet ti familieråd og er evaluert av kompetansesenteret i Midt-Norge (Tjelflaat 1998).

Høgskolen i Sør-Trøndelag har gjennomført et toårig prosjekt finansiert av Barne- og familiedepartementet, «Metodeutvikling i barnevernet: Familierådslag» (Løfsnæs 2001, Hyrve 2001, Østnor 2001). Bodø kommune har også gjennomført et prosjekt for utprøving av metoden (Horverak 2001).

1.3 Noen hovedfunn fra internasjonale studier av familieråd

Marsh og Crow (1998) sammenfatter noen hovedfunn fra internasjonale studier av familieråd. Den første evalueringsrapporten fra det svenske prosjektet føyer seg også inn i dette bildet (Sundell og Hæggman 1999). Hovedfunnene er gjennomgående positive når det gjelder deltakernes opplevelse av å delta i planlegging og gjennomføring av familieråd. Sosialarbeidere og den utvidede familien er også tilfredse med de resultater som familieråd oppnår. Det er imidlertid få oppfølgende studier av metoden som kan si noe om: Hvilken effekt har familierådets beslutninger for barn på lang sikt, og hvordan blir handlingsplanene fulgt opp? (Lupton og Nixon 1999) Videre er

det problemer knyttet til selve implementeringen av metoden. Familieråd benyttes i liten grad i saker som kunne vært aktuelle for en slik beslutningsmodell. Det har vist seg at det tar lang tid fra opplæring ble gitt i prosjektkommunene til metoden blir prøvd ut. I England gikk det opp til et år før metoden ble innført. Selv om sosialarbeiderne sa at de var positive til metoden, var det få som faktisk henviste saker, og når familiene fikk tilbud var det få som takket ja. Andre resultater er:

- I de ulike studiene kommenteres den viktige rollen som koordinator har. Koordinator og sosialarbeiderens ulike arbeidsoppgaver og mandat har fremstått klart for deltakerne i familieråd.
- Det overveiende flertall av familiemedlemmer som ble forespurt om å delta i familieråd, opplevde det som positivt å bli spurt. De mente videre at de rette personene var blitt innkalt. Mange av utsagnene om hvorfor de ønsket å delta, relaterte seg til det modellen er bygd opp omkring, nemlig omsorgen og engasjementet omkring barnas situasjon. De fleste av de foresatte som har deltatt i familieråd ville benyttet en slik metode igjen.
- Familieråd er benyttet i forhold til barn i alle aldre og innenfor hele spekteret av barnevernets problematikk.
- Det er liten forskjell på de saker som ble valgt ut til familieråd og de som ikke ble det. Det eneste forholdet som kunne forklare at noen familier ble spurt og andre ikke, var sosialarbeiderens innstilling til bruk av metoden.
- Selve planleggingen av familieråd tar omtrent en måned, og koordinator benytter i gjennomsnitt 25 timer til et slikt oppdrag.
- Nesten alle planer som familiene utarbeidet ble akseptert av barneverntjenesten. Planene var ulikt utformet, fra generelle planer hvor det var vanskelig å lese hva støtten skulle innebære og hvem som skulle ha ansvaret for hva, til konkrete og detaljerte planer. Den vanligste type tiltak var avlastning, hjelp til barnets skolegang, nytt bosted for barnet og behandling av foreldrenes rusmisbruk. I de aller fleste planer ber familien om bistand fra barneverntjenesten og andre offentlige etater i tillegg til de tiltakene som familien selv står for.

1.4 Problemstillinger i prosjektet

De teoretiske perspektiver som ligger til grunn for familieråd, og funn fra andre internasjonale studier presenteres i kapittel 3. De danner bakgrunns-teppet for utarbeidelsen av problemstillingene i prosjektet. Hensikten med familieråd, som skissert i punkt 1.1, og relevante retningslinjer fra lov om

barneverntjenester er det også tatt hensyn til ved utformingen av problemstillingene.

For evalueringen av prosjektet ble det utarbeidet følgende problemstillinger:

- Hvordan ble metoden implementert i prosjektkommunene ?
- Hvilke krefter virket fremmende eller hemmende ved implementering av metoden ?
- Hvordan ble familierådet gjennomført, og hvem deltok?
- Hvilke erfaringer har foreldrene med å bruke familieråd?
- Hvilke erfaringer har koordinator og barnevernsarbeiderne med familieråd?

Når det gjelder problemstillingene som er knyttet opp mot innføringen av metoden er det innhentet data ved at prosjektleder har beskrevet implementeringsprosessen. Og ved prosjektets avslutning er den prosjektansvarlige i kommunen intervjuet. Når det gjelder problemstillingene som berører gjennomføringen av selve familierådet, er det foretatt intervju med foreldre og telefonintervju med koordinatorene. Spørreskjemaer og undersøkelsesopp-
legget er godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste og Datatilsynet. For en redegjørelse av metodebruk og gjennomføring av undersøkelsen henvises det til kapittel 5.

1.5 Oppbygning av rapporten

Kapittel to inneholder en beskrivelse av metoden familieråd. Den inkluderer hvordan familierådet skal planlegges i et samarbeid mellom koordinator, foreldre, barn og barneverntjenesten. Deretter blir det gjort rede for tre stadier i gjennomføringen av selve familierådet, og til slutt for hvilket etterarbeid som er påkrevd. Avslutningsvis drøftes spørsmålet om barnets utvidede familie er en uutnyttet ressurs?

I kapittel tre presenteres noen empiriske og teoretiske perspektiver på utprøving og evaluering av metoden familieråd i barnevernets beslutningsprosess. Disse perspektivene er blant annet myndiggjørende praksis, diskursteorier, ressursorientert tilnærming og teorier om ulike kunnskapsformer.

I kapittel fire redegjøres det for organiseringen av prosjektet og de teoretiske perspektiver som lå til grunn for implementeringen av metoden. Avslutningsvis beskrives de ulike stegene i det praktiske arbeidet med innføringen; opplæring, oppfølging og veiledning.

Kapittel fem inneholder en redegjørelse av metodebruk og gjennomføring av prosjektet; kapittel seks en presentasjon og drøfting av resultatene fra intervju med foreldrene og koordinatorene som har deltatt i planleggingen og gjennomføringen av familieråd. Koordinatorens rolle i arbeidet med familieråd blir belyst i kapittel syv. I kapittel åtte drøftes noen perspektiver på barns deltagelse i familieråd, mens resultatene fra intervjuene med de ansatte i barneverntjenesten blir presentert og drøftet i kapittel ni. Det siste kapitlet inneholder en oppsummering samt anbefalinger for videre utprøving og evaluering av metoden.

2 En beskrivelse av metoden familieråd

I dette kapittelet gis det en kortfattet redegjørelse for hvordan de impliserte parter planlegger og forbereder et familieråd. De fire grunnleggende prinsippene som metoden bygger blir presentert og kommentert. For en detaljert beskrivelse henvises det til «Familierådslag – den nye metoden inom socialt arbete» (Heino 2000), «Familierådslag. Demokrati og beslutninger i Norsk barnevern» (Horverak, Omre og Schelderup 2002 og til «Family Group Conferences. A training pack» (Morris, Marsh og Wiffin 1998).

2.1 Hvordan er bruk av familieråd forskjellig fra en tradisjonell utredning og beslutning ?

I en tradisjonell utredning blir barnevernet kjent med at barn og deres familie kan ha behov for bistand ved at de mottar melding fra familien selv eller andre. Etter en gjennomgang av meldingen avklares det om den skal henlegges, eller om saken skal undersøkes. Dersom saken skal undersøkes blir det innhentet informasjon fra barnet, foreldre, andre familiemedlemmer og fra offentlige etater som er inne i bildet. Når saken er ferdig utredet, blir det skrevet et saksfremlegg med forslag til vedtak. Dersom det er vedtak om hjelpetiltak, er dette administrative beslutninger som fattes av barnevernleder. Når det er forslag om omsorgsovertagelse uten foreldrenes samtykke går saken til behandling i fylkesnemnda.

Prosedyrene i fylkesnemnda har et rettslig preg, og det er lite rom for dialog mellom partene. Ofte er det slik at uenigheter og konflikter mellom foreldre og barnevernet tilspisses i fylkesnemnda. Deltakerne i saksbehandlingen skal stille konkrete spørsmål, og det legges mindre vekt på argumentasjonsutveksling. Beslutningen skal fattes av andre enn familien.

I familieråd er det den utvidede familien som skal fatte beslutningene. Innhenting og presentasjon av opplysninger skal foregå muntlig med den utvidede familien tilstede. De profesjonelle skal fokusere på nåtid og på familiens samlede ressurser, og deres fremleggelse skal være kortfattet og fri for faguttrykk. Den utvidede familien drøfter og beslutter uten at de profesjonelle er tilstede. I familieråd fremheves dialog og argumentasjonsutveksling i motsetning til i fylkesnemnd hvor partene gjennom sine advokater fremsetter sine argumenter, og hvor beslutningen til slutt fattes av nemnda.

Det er viktig å understreke at barnevernarbeideren selvfølgelig har det samme ansvar i forvaltningen av lov om barneverntjenester ved bruk av familieråd som ved en tradisjonell undersøkelse.

En viktig forskjell fra møter i fylkesnemnda, er at man i familieråd bringer inn en koordinator i planleggingen og gjennomføringen av familieråd. Koordinator er en nøytral person i den forstand at vedkommende ikke er ansatt i barneverntjenesten eller har kjennskap til familien fra tidligere. I ulike studier fremheves koordinatorens sentrale rolle. Som jeg skal komme tilbake til i kapittel sju, opplever foreldrene også i denne studien at koordinator er nøytral, og således legger noen andre rammer for samarbeid enn de tidligere har erfart med det offentlige.

Jeg skal nå gå over til å beskrive bruken av familieråd som metode. Vi kan dele den inn i tre faser:

- planlegging av familieråd
- gjennomføring av familierådet
- oppfølging av familierådet

2.2 Planlegging av familieråd

Saksbehandler orienterer foreldrene om muligheten for å benytte familieråd i den forestående beslutningsprosessen. Foreldrene får eventuelt tildelt informasjonsmateriell, og i noen saker gis det mulighet for å treffe en koordinator før de tar sin beslutning. Når de foresatte har gitt sitt samtykke til å benytte familieråd, engasjerer barneverntjenesten en koordinator.

Det skal undertegnes en kontrakt mellom familien, koordinator og barneverntjenesten (se vedlegg 1). Deretter vil koordinator dra hjem til familien for å informere om arbeidsmåten og starte de nødvendige forberedelser. Aktiviseringen av den utvidede familien er et av grunnprinsippene i familieråd, og koordinator har en viktig rolle i å motivere til og avklare hvilke familiemedlemmer som skal delta.

I planleggingen av familieråd har koordinator og barneverntjenesten ulike roller.

Koordinators rolle:

- å bistå familien med å planlegge og gjennomføre familieråd
- i samarbeid med familien avklare hvem som skal inviteres til familieråd
- snakke med alle som inviteres og forberede dem til møtet
- ta hånd om det praktiske ved gjennomføringen av familieråd

- koordinator skal ikke ta stilling til hvordan den tidligere kontakten mellom familien og barneverntjenesten har vært

Barnevernets rolle:

- være ansvarlig for utredningen
- formulere problemstillinger til familierådet
- invitere de profesjonelle som deltar i den første delen av familierådet
- ta stilling til familiens plan

I arbeidet med å planlegge familieråd foretar koordinator hjemmebesøk hos familiemedlemmer som skal delta. Videre har de kontakt med klasselærer, lege, barnehagestyrer eller andre som skal delta i den første delen av møtet. Sammen med foreldre og barn skal det avklares hvem som skal være barnets talsperson, ordstyrer og sekretær når familien skal ha sitt møte uten at de profesjonelle er tilstede. Koordinator er tilgjengelig for foreldrene og holder dem orientert under hele prosessen.

Ved planlegging av familieråd er det mange som involveres, og det skapes både engasjement og usikkerhet. Ideelt sett bør planleggingen av familieråd utføres i løpet av fire til seks uker.

2.3 Gjennomføring av familierådet

Den andre fasen er avviklingen av selve familierådet. Dette møtet skal avholdes på et nøytralt sted, i den forstand at det ikke skal være i barneverntjenestens lokaler.

Familierådet kan deles inn i tre sekvenser:

I den første sekvensen, som ledes av koordinator, er de profesjonelle og den utvidede familien sammen. Familien har nå tilgang på den informasjonen som hjelpeapparatet sitter inne med. Informasjonen skal formidles på en forståelig måte, fri for faguttrykk. De foresatte skal i forkant være orientert om innholdet i den informasjonen som skal gis til familierådet. Familien trenger en klar, konkret og kortfattet utredning fra barneverntjenesten som grunnlag for sitt møte. Utredningen skal munne ut i åpne spørsmål som familien skal ta stilling til i løpet av sitt møte. Disse problemstillingene skal alle deltakerne ha fått kjennskap til når de ble bedt om å delta.

Når koordinator har oppsummert informasjonen og familien har stilt sine spørsmål, forlater de profesjonelle, inkludert koordinator, møtet, og rommet overlates til familien.

I den andre sekvensen er det familiens oppgave å drøfte barnets situasjon med utgangspunkt i den informasjon som har fremkommet, og ta stilling til problemstillingene fra barnevernet. Familiens drøftinger skal ende i en plan. I samarbeid med koordinator har familien på forhånd fordelt oppgavene som ordstyrer, sekretær og talsperson for barnet. Denne sekvensen av møtet skal gjennomføres uten at de profesjonelle er tilstede. Koordinator er tilgjengelig for familien dersom de skulle ha behov for å konsultere ham eller henne.

I den tredje sekvensen, når familien har utarbeidet en plan, kommer koordinator og saksbehandler fra barneverntjenesten inn igjen. Familien presenterer sine vurderinger og forslag til løsninger. Koordinator bistår med avklaringer dersom det er nødvendig. Et grunnprinsipp ved metoden er at barneverntjenesten skal akseptere familiens egne løsningsforslag, så sant de vurderer at barnet sikres god nok omsorg. Planen som familien har utarbeidet, skal inneholde punkter om hvilke tjenester familien trenger, og hvem som kan gi slik bistand. Hvem i familien skal gjøre hva, og hvilke oppgaver skal det offentlige stå for? Videre skal planen inneholde punkter om hvordan man best mulig kan sikre at tiltakene følges opp, og om rapporteringssystemer dersom planen ikke følges opp.

Men barneverntjenesten kan avvise familiens forslag, og saken blir da behandlet på vanlig måte, eksempelvis i fylkesnemnda.

Barneverntjenesten har tre alternativer når de skal ta stilling til planen:

- godkjenne planen der og da
- gi beskjed om at de behøver noen dager til å ta stilling til deler av planen. Det kan for eksempel være at de må avklare ressurser med andre instanser
- de avviser planen fordi de foreslåtte tiltakene ikke sikrer god nok omsorg

2.4 Oppfølging av familieråd

I den siste delen av familierådet, når familien, barnevernet og koordinator arbeider med den foreslåtte planen, skal det også avklares ressursbehov, ansvarsfordeling og evaluering av planen.

En kritikk som har fremkommet mot bruk av familieråd er at barna overlates til familie og slekt etter at familierådet har fattet sin beslutning, uten den nødvendige oppfølgingen fra barneverntjenesten. Barnevernet har i henhold til lov om barneverntjenester det samme ansvaret for oppfølging og evaluering enten beslutningen er fattet i et familieråd eller på en «tradi-

sjonell» måte. I mange saker anbefales det å bruke oppfølgende familieråd for å ivareta disse oppgavene.

2.5 Familieråd bygger på fire prinsipper

I litteratur om familieråd trekkes det frem fire grunnleggende prinsipper som metoden bygger på, og det understrekes viktigheten av at dette følges i det praktiske arbeidet.

De fire prinsippene er:

- at den utvidede familien trekkes inn
- at den utvidede familien skal drøfte problemstillingene alene
- bruk av en nøytral koordinator
- planen som den utvidede familien utarbeider skal godkjennes så sant barnets sikkerhet er ivaretatt

Disse fire hjørnesteinene er beskrevet i dette kapitlet, men jeg vil avslutningsvis knytte noen kommentarer til den utvidede familien.

2.6 Den utvidede familien – en uutnyttet ressurs?

Det nye som bringes inn ved bruk av familieråd er prinsippet om at barnet har rett til kontakt med hele sin slekt. I de teorier og modeller som benyttes i dagens barnevern, har det vært lagt liten vekt på hvilken betydning slekten kan ha for barnet i form av tilhørighet, identitet og trygghet. En har ensidig konsentrert seg om kjernefamiliens medlemmer og tildels tatt avstand fra å blande inn resten av slekten (Hagen 1998, Moldestad 1996, Ryburn 1995, Aldgate 1993).

En kan med rette si at stemmene til den utvidede familien til barn under omsorg har vært den viktigste pådriveren til igangsettelse og utprøving av familieråd i en rekke land. Som vi har vært inne på, viste maoribefolkningen i New Zealand til at plassering av deres barn under offentlig omsorg medførte at de ble plassert hos den hvite befolkningen, og dermed ble alle bånd til slekt brutt. I letingen etter nye tilnærminger i arbeidet med barn fra maoribefolkningen tok man i bruk deres egne tradisjoner med å samle sin familie når ulike problemer skulle finne sin løsning. Dette var bakgrunnen for utviklingen av familieråd i New Zealand (Marsh og Allen 1993).

I England har organisasjonen «*Family Rights Group*» vært den sterkeste pådriveren til at man fikk igangsatt ulike forsøksprosjekt for utprøving av metoden. Denne organisasjonen ble dannet av familiemedlemmer til barn

under offentlig omsorg da slekten opplevde at de ikke fikk gehør hos barnevernet. Og i Sverige refererer man til det de har kalt «mormorsoppropet» som en viktig pådriver til igangsettelsen av prosjektet familierådslag i regi av Kommunforbundet.

Forskningen, spesielt fra England, viser at barnets slekt tidligere i beste fall er blitt behandlet med likegyldighet og i verste fall blitt aktivt ekskludert (Ryburn 1995). Den engelske barnevernlovgivningen, «The Childrens Act», som ble iverksatt 1989, stiller krav om et utvidet samarbeid mellom barneverntjenesten og familien, et samarbeid tuftet på partnerskap. Denne justeringen av kursen bygger på et omfattende forskningsmateriale.

Fra slutten av 1960-årene kom det stadig flere undersøkelser, spesielt fra England og Amerika, som viste at barn under omsorg ofte ble utsatt for en rekke utilsiktede flyttinger, uten at kontakten med deres egen familie ble opprettholdt. På slutten av 1980-tallet viste også norske undersøkelser mangel på stabilitet for barn under barnevernets omsorg (se oppsummering hos Backe-Hansen 1995).

Dersom barna kommer under omsorg når de er 10 år eller eldre, vil de mest sannsynlig etablere kontakt med egen familie etter at omsorgen er opphevet. Forskningen viste at det er en sammenheng mellom hyppigheten av kontakt med egen familie mens barna er under omsorg og sannsynligheten for tilbakeføring til egen familie. Videre påpeker Aldgate (1993) at konsekvensene av å vokse opp under offentlig omsorg ofte var tristhet hos unge mennesker, helt enkelt fordi de hadde mistet båndene til sin egen familie. De var utrygge på sin identitet og sin fremtid.

Disse undersøkelsene verken drøfter eller trekker noen konklusjoner om hvorvidt det er for mange barn under omsorg eller ikke. Det som derimot løftes frem er betydningen av et utstrakt samarbeid med barnets foreldre og den utvidede familien. Ofte kan litt støtte fra den utvidede familien bety mye, sammenlignet med ingen støtte eller kontakt. Bruk av familieråd kan være en metode for å omsette de gode intensjoner om å inkludere barnets slekt i beslutninger og tilstrebe kontakt, til praktisk handling.

Ved å involvere barnets slekt vil barnevernet kunne kartlegge og benytte de ressursene som måtte finnes der. Det at slekten deltar i beslutningsprosessen vil kunne bidra til at beslutningene forankres hos dem det angår. Dermed øker en også muligheten for at de involverte parter støtter opp om beslutningene.

3 Teoretiske perspektiver

I dette kapittelet skal vi se på noen av de teoretiske perspektivene som metoden bygger på.

Familieråd er en metode som innebærer bestemte prosedyrer for å fatte beslutninger, *det er en saksbehandlings- og beslutningsmodell*. I punkt 3.2 presenteres den forståelsesramme som danner grunnlaget for å benytte familieråd i beslutningsprosedyren.

Familieråd er med andre ord ikke et terapeutisk opplegg eller noen annen form for intervensjon i forhold til barnet og familien. Dersom dette er hovedhensikten, er det tale om å benytte andre metoder, så som samtaleterapi, nettverksarbeid, eller andre relevante intervensjoner tilpasset situasjonen. Men selv om hovedhensikten ikke er et terapeutisk opplegg, kan de prosesser som iverksettes ha en terapeutisk effekt. Eller mer presist; de beslutningsprosedyrene som denne modellen legger til rette for, har til hensikt å sette familiens problemløsning i sentrum. Videre er hensikten å fokusere på ressurser, trekke inn den utvidede familien slik at de kan få innflytelse på beslutningsprosessene og utformingen av tiltak. Den overordnede forståelsesrammen som disse prosedyrene hviler på, er et myndiggjørende perspektiv.

3.1 Et myndiggjørende perspektiv

Innenfor sosialt arbeid er det flere som tar til orde for å benytte perspektiver som en *overordnet forståelsesmodell*, perspektiver som binder sammen ulike teorier og modeller for det praktiske arbeidet, og som også uttrykker et menneske- og verdisyn (Payne 1997).

De ulike teoretiske perspektivene reflekterer ulike måter å betrakte og benytte kunnskap på, og de reflekterer også hvilken plass klientens egen deltagelse har (Einarsson og Einarsson 2002). Et overordnet perspektiv som rommer de forskjellige elementene som familieråd bygger på, er det vi kan kalle *en myndiggjørende tilnærming* (på engelsk: empowerment).

En myndiggjørende tilnærming innebærer en forståelse hvor en er opp-tatt av maktforholdet mellom hjelper og hjelpemottager. At man har en tro på individets mulighet til utvikling, vekst og påvirkning av egen situasjon. Utsatte barn og foreldre lever med ulik grad av belastninger. Belastninger kan imidlertid også utvikles til en mestring av situasjonen som gir styrke og fornyet motstandsdyktighet. Det avgjørende er hvordan man setter inn tiltak

som fremmer motstandsdyktighet. Å lete frem til mestringspotensialet hos foreldre og barn forutsetter at problemforståelse og «ønske om endring» forankres hos den enkelte. Med utgangspunkt i egen opplevelse kan man legge forholdene til rette for at kompetanse kan utvikles og gi opplevelse av mestring (Einarsson og Sandbæk 1997). Bruk av metoden familieråd er ment som en tilnærming til å få frem familiens egen problemforståelse i det praktiske arbeidet og å forankre tiltakene der.

Julian Rappaport (1985) var en av dem som introduserte empowermentbegrepet og som også pekte på vanskene med å definere det. Hans fremstilling av myndiggjøring viste til opplevelser som styrker selvfølelse og selvbilde, og til følelsen av å ha kontroll over sitt eget liv. Myndiggjøring innbefatter både det å kunne hjelpe seg selv og det å være til hjelp for andre.

Tor Slettebø (2000) gir en fyldig redegjørelse for, og en kritisk drøfting av, begrepet empowerment i sin artikkel «Empowerment som tilnærming i sosialt arbeid». Han innleder sin artikkel med å peke på tendensen til å redusere myndiggjøring som tilnærming i sosialt arbeid til en individuell psykologisk bevisstgjøringsprosess. En ensidig vektlegging av de psykologiske aspektene ved myndiggjøring kan føre til at de kollektive og politiske sidene ved myndiggjøringsprosessen ikke gripes fatt i. Dette er en viktig påpeking også ved bruk av familieråd. Å finne fram til og å bygge på den enkeltes ressurser må gå hånd i hånd med en analyse av de strukturelle forholdene. Bevisstgjøring omkring de strukturelle og politiske forhold ble drøftet i forprosjektet til denne undersøkelsen (Einarsson 2000). Dan Karlsson (1999) hevder at metoden er et tilbakeskritt i utviklingen av velferdsstaten, fordi sosiale problemer tilbakeføres til slekten istedenfor å bidra til å videreutvikle den generelle velferdspolitikken. Han hevder at et av argumentene for å implementere metoden i Sverige var at dette var et billigere alternativ enn tradisjonelle metoder. Han refererer også til New Zealand hvor noe av den samme kritikken er fremført. Barna blir plassert hos slekt og venner uten tilstrekkelig oppfølging og økonomisk støtte.

Hvorvidt bruk av familieråd i Norge fører til økonomiske besparelser eller ikke, vet vi ikke. I forprosjektet kom det fram at økonomiske hensyn ikke ble benyttet som argument når metoden skulle prøves ut. Det er helt avgjørende at beslutninger fra familierådet følges opp med et oppfølgende familieråd, en ansvarsgruppe eller andre tilnærminger som sikrer en jevn evaluering av de tiltakene som blir iverksatt. Dette er også anbefalinger fra prosjektet i Sverige (Sundell og Hæggman 1999). Erfaringer fra England og Sverige viser at familien ber om bistand fra det offentlige i de tiltaksplanene som de utarbeider.

En av grunnene til at det har vært vanskelig å gi en kort og entydig beskrivelse av innholdet i begrepet myndiggjøring, er at begrepet rommer flere betydninger. Det blir beskrevet som et mål, som en prosess og som en form for intervensjon. Tor Slettebø (2000) velger å drøfte myndiggjøring som en tilnærming innen sosialt arbeid, en tilnærming der man bygger på en bestemt ideologi *som gir metodiske og praktiske føringer*. En slik forståelse av begrepet myndiggjøring gir mening når det skal fungere som en forståelsesramme for bruken av familieråd. De bestemte føringene som en slik ideologi legger til grunn for det metodiske arbeidet, er blant annet: Tilnærmingen skal være ressursorientert, og individets og nettverkets ressurser skal mobiliseres; fokus skal være på partnerskap og brukermedvirkning.

3.1.1 *En ressursorientert tilnærming*

Fundamentet for en ressursorientert tilnærming er troen på at mennesket har en iboende og helende kraft og evnen til å dra nytte av erfaringene man opplever som menneske. Denne kraften kan stimuleres ved å støtte, oppmuntre og legge forholdene til rette for at man kan gjøre mer av det som man mestrer. På denne måten vil han eller hun oppmuntres til å fortsette i et positivt spor og gis muligheten til å utvide sitt mestringsrepertoar. En slik ressursorientert tilnærming står i motsetning til å fokusere på det som den enkelte ikke mestrer, eller å fokusere kun på problematferd.

Sosiale belastninger er et komplekst samspill mellom samfunnsmessige og sosiale risikofaktorer og det reaksjonsmønster eller motstandsdyktighet som personen mobiliserer. *Hva er det som avgjør om utviklingen går i den ene eller den andre retningen?* Etter Per Schultz Jørgensens (1996) vurdering må representanter for hjelpeapparatet fange opp personenes egne bestrebelsler og gi dem fornyet styrke, for slik å bidra til en positiv utvikling. Selv om de tiltak som personene selv har iverksatt, kan sies å være «negative» ved at de ikke bidrar til ønsket endring, er det viktig at de fanges opp av hjelpeapparatet, slik at man kan endre kursen.

Motstandsdyktighet kan sammenfattes i tre punkter:

- tillit til egen evne sosialt og kognitivt
- evne til å overskue og forutsi situasjonen
- støtte fra omgivelsene

Disse punktene henger nøye sammen og stiller krav til relasjonen mellom helper og klient og til innholdet i hjelpearbeidet. Disse kravene må tas hensyn til dersom vi skal kunne styrke den personlige og den sosiale kompetansen. Hjelpeapparatets innsats skal bygge på familiens egne ressurser slik

at de kan trenes, utvikles og styrkes. En annen viktig forutsetningen for et ressursperspektiv er at man må akseptere menneskers egne erfaringer som gyldig kunnskap. Den enkeltes livskunnskap må synliggjøres og ses i sammenheng med andre kunnskapsformer og de andres erfaringer.

I familieråd er hensikten å løfte frem barnets, foreldrenes og storfamiliens *livshistoriske kunnskap*, nettopp ut fra tankegangen om at dette er en gyldig og viktig kunnskapsform. Livshistorisk kunnskap er den kunnskapen som vi erverver oss gjennom det levde liv. Det kreves at den profesjonelle vier denne kunnskapen spesiell oppmerksomhet og finner adekvate fremgangsmåter for at klientens egen historie blir synlig og anvendt både i problemforståelse og utforming av tiltak.

Selve prosedyrene i familieråd, det at familien har sitt eget møte, kan være en slik strategi. Karen Jensen (1993) skriver i innledningen til sin artikkel om «Den fremtidige profesjonsutdanningen. Perspektiver på kunnskap og læring» at profesjonene må være villige til å gå i en kulturell motvind. Med det mener hun at vi må ta et radikalt brudd med den nåværende tendensen til å opphøye den vitenskapsbaserte kunnskapen, og heller søke å utvikle det mangfold av kunnskapsformer som profesjonelt arbeid forutsetter. Karen Jensen deler kunnskap inn i tre former; den vitenskapsbaserte kunnskapen, den erfaringsbaserte kunnskapen og den livshistoriske kunnskapen. Bruk av familieråd utfordrer den tradisjonelle, hierarkiske oppfatning av ulike kunnskapsformer. De profesjonelle må betrakte sin ekspertkunnskap som en av mange kunnskapstilfang, og gi familienes livshistoriske kunnskap langt større oppmerksomhet.

En annen hensikt med familieråd er å *identifisere ressurser* i barnets familienettverk. Tradisjonelt har barnevernarbeideren ensidig fokusert på kjernefamilien og i liten utstrekning trukket inn andre medlemmer av barnets storfamilie (se punkt 2.6). I familieråd inviteres barnets familienettverk inn i beslutningsrommet og det bør gi indikasjoner på hvilke ressurser som eventuelt kan mobiliseres hos storfamilien for å bistå det aktuelle barnet og dets foreldre.

For å kunne oppnå partnerskap og samarbeid gjennom bruk av familieråd må også eksperten rette et kritisk søkelys på den profesjonelle kunnskapen og problematisere de begrensinger som ligger i utøvelsen av denne form for kunnskap.

En myndiggjørende tilnærming endrer ikke det faktum at en hjelperelasjon ikke er noen likeverdig relasjon. Hjelperen besitter ekspertkunnskap, hjelperens handlinger skal være faglig begrunnet, og hjelperen besitter også makt til å forvalte samfunnets ressurser. Ved å få dette tydelig frem, og ved

at man som hjelper er seg disse ulikhetene bevisst, gir man seg selv bedre muligheter til å forvalte de forskjellige sidene av forholdet med klokskap (Einarsson og Einarsson 2002).

I Stortingsmelding nr. 34 (1996–97) defineres brukermedvirkning slik: «*De som berøres av en beslutning, eller er brukere av tjenester, får innflytelse på beslutningsprosesser og utforming av tjenestetilbud*». Hvordan dette kan løses i saker som også har innslag av sanksjoner og tvang, bringer oss over til det som omtales som empowermentparadokset.

3.1.2 Empowermentparadokset

Som nevnt så er en hjelperelasjon kjennetegnet av asymmetri, og en myndiggjørende tilnærming endrer ikke det forholdet. Ekstra tydelig blir dette når den profesjonelle arbeider i en organisasjonsmessig sammenheng med klare kontrollfunksjoner, som tilfellet er i barnevernet. Og i dette prosjektet er metoden prøvd ut i forhold til de tyngste sakene, saker der systemet representerer kontroll, makt og mulighet for tvangsinngrep.

I flere arbeider stiller man spørsmålet om profesjonell hjelp, basert på en myndiggjørende tilnærming, er mulig innenfor en slik kontekst. Tor Slettebø (2000) påpeker at det er vanskelig å besvare spørsmålet, fordi det er gjennomført lite forskning om mulighetene. Videre påpeker han at det ikke finnes tilstrekkelige rutiner for hvordan man skal kunne praktisere myndiggjøring i barnevernets arbeid. Lov om barneverntjenester gir samtidig sentrale føringer for at myndiggjøring skal være et ideal for praksis. En tilnærming for å kunne håndtere dette paradokset i det praktiske arbeidet er å prøve ut en praksis som så og si tvinger frem en annen måte å forholde seg til klienten på enn den tradisjonelle. Stringente fremgangsmåter, som familieråd, sikrer at visse prosedyrer følges slik at «de som berøres av en beslutning, eller er brukere av tjenester, får innflytelse på beslutningsprosesser og utforming av tjenestetilbud» (St.meld. nr. 34, 1996–97).

Det innebærer at brukeren skal betraktes som en aktør og ikke en passiv mottager. Brukerbegrepet benyttes med utgangspunkt i en forståelse som vektlegger medvirkning og myndiggjøring av barn og foreldre. Argumentet for en slik forståelse er primært normativt og ikke nytteorientert. Det er en påpeking av at medvirkning og myndiggjøring *har en verdi i seg selv*. Troen på barns og foreldres egen deltagelse og eget potensial er en grunnleggende innstilling og verdi som ikke kan forkastes i forhold til et nytteperspektiv eller ut fra organisatoriske forhold (Nordahl 2001). En viktig forutsetning for å kunne integrere brukermedvirkning i en relasjon til klienter som omfatter både hjelp og kontroll, er at systemet er helt klar på kontrolldimensjonen.

Ved bruk av familieråd vil dette innebære at de profesjonelle er tydelige på de juridiske og formelle rammene som gjelder for samarbeidet mellom foreldre og barneverntjenesten.

I mange sammenhenger har begrunnelsen for at det er vanskelig å utøve en myndiggjørende praksis i forhold til de tyngste sakene, vært profesjonenes antagelser og oppfatninger om klientenes manglende evne eller vilje til medvirkning (Moldestad 1996, Ryburn 1995, Marsh og Crow 1998). Men hva ligger så til grunn for de antagelser og de «bilder» som de profesjonelle har av barnevernets barn og deres foreldre? For å kunne besvare dette spørsmålet påpeker Thomas Nordahl (2001) at det vil være vesentlig å vurdere hvordan konstruksjonen av brukere foregår. «Det vil si å studere hva som kjennetegner de sosiale prosessene som ligger til grunn for konstruksjonene, og hvilket referansegrunnlag som anvendes i profesjonenes konstruksjoner» (op.cit.:249). Svaret på denne type spørsmål kan være avgjørende for hvorvidt de profesjonelle oppfatter klientene som medspillere med et potensial for utvikling, eller om klientene oppfattes som mottagere med behov for hjelp som må bestemmes av profesjonene.

3.2 Beslutningsgrunnlaget for å komme frem til barnets beste

Hva er barnets beste? Hva er god nok omsorg? Det finnes ikke noe fasitsvar på disse spørsmålene. Det er ikke enighet blant eksperter eller blant lekfolk. Leting etter gode svar vil vi blant annet kunne finne anvisninger i lovverk, sunn fornuft, praktisk erfaring og forskning. Barnevernarbeideren forvalter lov om barneverntjenester og fagkunnskap som gir retningslinjer og fortolkningsverktøy til de beslutninger som skal fattes.

Det er imidlertid klare begrensinger ved fagkunnskap, og det er heller ikke noen ensartet oppfatning i teorien om hva som er gode nok relasjoner, stabile omsorgspersoner osv. Praktisering av lov om barneverntjenester innebærer også stor grad av skjønnsutøvelse. Med andre ord vil de nevnte kildene aldri kunne gi annet enn anvisninger, være kilder vi kan gå til for å hente ulik kunnskap i forhold til den beslutningen som skal fattes.

Det er enighet om at det ikke finnes sikre kriterier for hva som er god nok omsorg. Det handler om hvordan de profesjonelle anvender kunnskap, om kontekstavhengige forhold og at spørsmålet – *hva er barnets beste?* – er et normativt spørsmål. Barnevernet skal fatte beslutninger, og de bør ha beslutningstenkning framfor behandlingstenkning som overordnet forståel-

sesramme for arbeidet. Samtidig må profesjonelt barnevernsarbeid ses som prosessorientert så vel som beslutningsorientert (Backe-Hansen 1995).

Det er altså enighet om at det er en rekke usikre og høyt diskutabile elementer inne i bildet når beslutninger skal fattes i barnevernet. Spesielt i USA har man forsøkt å finne frem til faste kriterier for å kunne fatte treffsikre beslutninger, men uten å lykkes (Einarsson 1995). Det er vokst frem en oppfatning i fagfeltet om begrensninger ved ekspertkunnskapen, at kontorenes uskrevne regler og barnevernarbeidernes verdier influerer på beslutningen, og at foreldre og barn i for liten utstrekning har innflytelse på beslutningene. Men hvordan man skal møte disse utfordringene er det naturlig nok mange og tildels svært ulike meninger om.

Et bidrag til løsningsforslag i denne debatten som har vakt interesse og mye debatt i fagfeltet, er artikkelen «Om å ta beslutninger i barnevernet», skrevet av Erik Oddvar Eriksen og Marit Skivenes (1998). Her drøfter forfatterne legitimasjonsproblemene i barnevernet. De tar utgangspunkt i at barnevernet kritiseres for, på den ene siden, at det gjøres urimelige og unødige inngrep, og på den andre siden, at de ikke griper inn i forhold til barn som lever under uverdige forhold. «*Barnevernet gjør for mye og de gjør for lite.*» Forfatterne hevder at denne kritikken, som kommer både fra politisk og faglig hold, ofte møtes med argumentasjon som hevder at dette er særdeles komplekse saker, og derfor fordrer det mer ressurser og mer kompetanse. Deres utgangspunkt er at legitimasjonsproblemer bare eksisterer dersom man kan reise kritikk mot barnevernets metoder på et prinsipielt grunnlag.

Vi skal i det følgende se nærmere på de normer og prinsipper som de nevnte forfattere mener berøres av kritikken.

3.2.1 Begrensninger ved lovanvendelse og fagkunnskap

Det første Eriksen og Skivenes (1998) peker på er de eksisterende begrensninger ved lovanvendelse og fagkunnskap når beslutninger skal fattes i henhold til lov om barneverntjenester.

Legalitetsprinsippet betyr at inngrep overfor enkeltindividet skal ha hjemmel i lovverket, og at loven skal representere likebehandling, nøytralitet og forutsigbarhet. Dette er problematisk når det gjelder inngrep i den private sfære, fordi hver sak er unik. På den ene siden er det krav om likhet for loven, det vil si klare kriterier og standarder ved lovanvendelse, på den andre siden krever beslutningene at man tar hensyn til det spesielle og det unike. Lov om barneverntjenester gir ingen klare inngrepskriterier, selv om en bedre presisering var en av intensjonene i forarbeidene. Loven gir derimot

noen overordnede prinsipper for å besvare spørsmålet om hva som er barnets beste, prinsipper som skal være styrende i forhold til inngrep og valg av tiltak. Hjelpen skal primært gis i hjemmet og plassering skal være siste alternativ. Barnet skal sikres en stabil og god voksenkontakt, og så langt som råd er skal man sikre tilknytning til biologiske foreldre (det biologiske prinsipp). Barnet skal høres og beslutninger skal fattes i samarbeid med foreldre og barn. Ut over disse overordnede prinsippene gir loven liten handlingsveiledning.

I likhet med en rekke andre påpeker Eriksen og Skivenes problemene med å anvende generell kunnskap på enkelttilfeller (Sandbæk 1996, Christiansen 1992, og Ericsson 1996). Fagkunnskap kommer til kort når det gjelder å etablere et sikkert beslutningsgrunnlag. Videre vil en og samme situasjon kunne beskrives og fortolkes på ulike måter, avhengig av eget ståsted. Forskjellige tiltak kan rettferdiggjøres med forankring i ulike teorier, med belegg i ulike empiriske undersøkelser, i lovverk og i ulike prinsipper. Teoribruk kan også ta form av en etterrasjonaliseringsprosess – eller en tilrettelagt bevisførsel (Backe-Hansen 1995).

Rettslig og faglig grunnlag er altså usikkert når det gjelder å fatte beslutninger i den enkelte sak, og det kan da være nærliggende å finne løsninger som er i overensstemmelse med ens egen personlige moral og verdiopfatninger, eller i tråd med etablerte praksiser og erfaringer.

Alle barnevernsaker krever en konkret vurdering av situasjonen og impliserer etiske verdier og moralske normer. Den moralske dimensjonen aktualiseres når ulike interesser berøres eller når ulike etiske normer kommer i konflikt med hverandre. *Hva er riktig å gjøre når alles interesser tas i betraktning?*

Debatten i fagfeltet og ulike anvendte tilnærminger de senere årene speiler de dilemmaene som her er skissert. Eriksen og Skivenes argumenterer for en annerledes beslutningsprosess enn fylkesnemndsbehandling og etterlyser opprettelsen av deliberative organer.

3.2.2 Opprettelse av deliberative organer

Når man benytter diskursanalyse, flytter man blikket vekk fra individenes egenskaper, mekanismer og strukturer og over til språk, interaksjoner og prosesser. Fokus for oppmerksomheten er det sosiale feltet mellom individ og samfunn (Levin 2001). Det er i diskursen at den enkelte gjennom en argumentasjonsutveksling kan omforme sine erfaringer og finne mening og identitet i samspillet med andre. Hvordan skal samfunnet legge til rette for å komme frem til løsninger når ulike interesser står mot hverandre? I diskurs-

teori legger man til grunn at løsninger og moralske oppfatninger skapes gjennom diskusjon og i samspillet mellom mennesker. Habermas argumenterer for at makt kan ligge i de overbevisende argumenter. Den kommunikative makten befinner seg ikke i makthavernes besittelse, den oppstår i handling, når de ulike aktører i fellesskap søker etter de beste løsninger, etter normer som det er enighet om. Habermas viser altså til en makt som ikke utøves gjennom sanksjoner eller trusler, men som virker gjennom de løsninger og de normer man i fellesskap har kommet frem til (Nordahl 2001).

Avledet av diskursteori kan man dermed tenke seg at en gir anvisninger for hvordan man skal finne svar på normative spørsmål ved å følge bestemte prosedyrer for argumentasjon. Innholdet i beslutningsprosessen vil da kunne presiseres, og Eriksen og Skivenes trekker frem tre prinsipper som vil være viktige for å fatte beslutninger: At de berørte parter inkluderes i beslutningsprosessen, at deliberative organer opprettes, og at makt og kompetanseulikheter utjevnes. Disse prinsippene må etter forfatterens syn være tilstede dersom man skal kunne si noe kvalifisert om barnets beste.

All informasjon må komme på banen og alle synspunkter må høres. Dette er i tråd med lov om barneverntjenester som legger vekt på at informasjonsinnhenting skal foregå i et nært samarbeid med de foresatte. Flere brukerstudier indikerer imidlertid at de foresatte opplever at det er vanskelig å nå frem med sin egen beretning, og at de ikke i tilstrekkelig grad blir trukket med i et reelt partnerskap i barnevernets arbeid (Christiansen 1992, Uggerhøj 1996).

For at all informasjon skal kunne komme fram må det legges til rette for møteplasser hvor offentlige og private parter tvinges til et rolleskifte, til en argumentasjonsutveksling hvor de blir nødt til å forholde seg til hverandres argumenter. Maktforhold og kompetanseulikheter bør ideelt sett utjevnes for at argumentasjonsutvekslingen skal bli reell. En likeverdig relasjon mellom barnevernet og de foresatte er en illusjon, da det vil være store ulikheter i maktposisjon, tilgang på ekspertkunnskap, forvaltning av ressurser etc. Det man kan tilstrebe er å søke å utjevne disse ulikhetene så langt det lar seg gjøre.

Den som berøres av vedtaket er part i saken, det vil si foresatte og barn over femten år. Som Eriksen og Skivenes påpeker utelater dette barnets nettverk. Personene i nettverket kan ha relevante synspunkter i diskusjonen om hva som er barnets beste. Jeg påpekte tidligere at det var innspill fra barnas utvidede familie som var en viktig pådriver i utviklingen av familieråd. Selv om barnevernet i henhold til gjeldene lovverk kan innhente

informasjon fra disse, er det noe annet enn å trekke dem direkte med i de beslutninger som skal fattes

I fylkesnemnda møtes alle parter, og der kan man legge frem sine synspunkter. Men det faktum at ordstyrer er jurist og at nemnda er et domstolslignende organ, kan bidra til en interessekamp fremfor en genuin søken etter den beste løsningen. I et diskursteoretisk perspektiv gjelder det å stimulere til argumentasjonsutveksling som kan hjelpe til å bevege standpunkter og endre situasjonsoppfatninger. Fylkesnemnda kan til en viss grad imøtekomme dette ved å problematisere den informasjonen som gis, men gode møteplasser avhenger av at ulikhet i maktposisjon blir kompensert.

Eriksen og Skivenes konkluderer med at barnevernet må etablere møteplasser ut fra den erkjennelse at det ikke finnes fasitsvar på de spørsmål som skal besvares. Faglige argumenter og materielle rettssikkerhetskrav må holdes opp mot andre typer kunnskap og normer. Når de involverte parter er hørt og en har hatt en god debatt, kan det være håp om å fatte beslutninger i overensstemmelse med prinsippet om barnets beste. Bruk av familieråd kan representere en mulig løsning på utfordringen om å opprette deliberative organer. Det er imidlertid flere som har imøtegått en slik alternativ beslutningsprosess som det her er redegjort for. Jeg skal i det følgende trekke frem noen hovedmomenter i denne kritikken.

3.2.3 Kritik som er reist mot et diskursteoretisk perspektiv i barnevernsarbeid

I artikkelen «Normative vurderingers plass i velferdsforskningen» kommer Kari Wærness og Morten Søder (1999) med kritiske betraktninger til hvordan Eriksen og Skivenes mener prosedyrene i barnevernsaker bør legges opp. Denne kritikken omfatter i hovedsak tre punkter.

Det første gjelder selve utgangspunktet: Er det overhodet mulig ved hjelp av prosedurale regler å komme frem til enighet om spørsmål som er så sterkt ladet med emosjoner og interessebaserte motsetninger som omsorg for barn? Det andre spørsmålet gjelder betydningen av ulike typer kunnskap i denne prosessen, og det tredje gjelder spørsmålet om forskningens rolle i denne sammenhengen. (Wærness og Søder, 1999:53)

La meg starte med det første spørsmålet deres: Er det mulig ved hjelp av prosedurale regler å komme frem til enighet om hva som er barnets beste i så komplekse spørsmål? De spissformulerer dette slik: «*Tiltroen til en alternativ prosess der alle berørte parter motiveres av en genuin interesse for det vage og vanskelig definerbare 'barnets beste' forekommer oss lett utopisk*»

(op.cit.: 1999:53). Med bakgrunn i mange års erfaring fra arbeidet innenfor barnevernfeltet kan man lett nikke gjenkjennende til at dette kan fortone seg som utopi. Men det faktum at det er begrensinger ved bruk av fagkunnskap, at loven fordrer stor skjønnsutøvelse, at barnevernets brukere ofte opplever at de ikke trekkes med i beslutningsprosessen, underbygger Eriksen og Skivenes sitt innspill om at prosedurale regler er viktige bidrag.

Argumentet om at det nærmest er umulig ved hjelp av prosedurale regler å komme frem til enighet i saker som er sterkt emosjonelt ladet, kan også handle om profesjonenes konstruksjoner av klientene (Nordahl 2001). Dette vil bli ytterligere problematisert i kapittel seks hvor jeg argumenter for at de nye bildene som sosialarbeiderne får av sine klienter etter at de benyttet familieråd, står i kontrast til de antagelser de på forhånd hadde om klientenes evne og vilje til kunne delta i en slik alternativ beslutningsprosess.

Når det gjelder kritikken knyttet til ulike typer kunnskap, er det flere som har tatt til orde for at den faglige kunnskapen kan underkommuniseres dersom man skal følge de prosedyrene som Eriksen og Skivenes foreslår. Som Elisabeth Backe-Hansen (2001) påpeker, så er det ikke fagkunnskapen i seg selv som er verdiløs fordi den ikke kan gi treffsikre beslutninger i enkelttilfeller. Det er anvendelsen av ekspertkunnskapen som bør kritiseres og ikke nødvendigvis innholdet i den. Hun påpeker:

Det er vanskelig å tenke seg at det å reflektere over og dele oppsamlet kunnskap ikke skulle være en berikelse for samhandlingen mellom praktiker og klient. Det kan også argumenteres for at det kan være uetisk å la det være (op.cit.: 205).

Verken en myndiggjørende tilnærming som et overordnet perspektiv eller en modell for familieråd som praksis underkjenner, slik jeg ser det, disse viktige påpekningene. Ved bruk av deliberative møteplasser er det *anvendelsen* av profesjonell kunnskap og behovet for en større synliggjøring av andre kunnskapsformer som vektlegges og problematiseres, og ikke at klientens oppfatning skulle ha noen forrang a priori.

Så til den siste innvendingen; spørsmålet om forskningens rolle i denne sammenhengen. I artikkelen «Demokrati eller teknokrati» imøtegår Eriksen og Skivenes (1998) kritikken:

Vi har ikke sagt at vi skal styre den demokratiske prosess, men at det må være forskerens rolle å påpeke hvilke stemmer som er ekskludert, hvilke interesser som er marginalisert, og hvilke meninger som ikke er hørt i den måten vi har organisert kollektiv oppgaveløsning på (op.cit.: 127).

Mange foreldre og barn har erfart at det er vanskelig å nå frem med sin problemforståelse og sine forslag til tiltak i den tradisjonelle beslutningsprosessen i barnevernet. Som det ble redegjort for under punkt 2.6 om barnets slekt, argumenteres det for at også andre slektninger kan ha viktige bidrag å komme med i arbeidet med å finne frem til hva som er barnets beste i den gitte situasjonen. Flere studier indikerer at de, nettopp slik Eriksen og Skivenes påpeker, er blitt ekskludert. Det ble dannet interessegrupper, og på ulikt vis kjempet disse frem en alternativ beslutningsmodell som også inkluderte dem. Bruk av familieråd legger forholdene til rette for å inkludere barnets slekt. Tilnærmingen kan representere en innfallsvinkel til at denne marginaliserte gruppen kommer til orde i barnevernsaker.

3.2.4 Kommentar

Jeg tror ikke det fullt ut er mulig å følge de prosedurale regler som Eriksen og Skivenes skisserer, ikke minst ut fra det faktum at barnevernet forvalter sanksjoner så vel som tvang i henhold til lovverk. Men det bør tilstrebes å etablere de foreslåtte møteplasser og de foreslåtte prosedurale regler så langt det er mulig. Et svar på disse utfordringene kan være bruk av familieråd i forbindelse med barnevernets beslutningsprosess. Familieråd vil være mulig i mange saker, mens i andre saker kan interessekonfliktene være så store at saken må bringes inn for fylkesnemnd eller domstol.

Det er de foresatte, barnet selv og den utvidede familien som kan gi en inngående beskrivelse av situasjonen. Men denne informasjonen må testes og avveies mot annen type kunnskap, fordi partenes situasjonsforståelse kan være ensidig og unyansert. Barnevernet kan gi familierådet generell kunnskap om for eksempel hva det betyr for et barn at foreldrene ruser seg. De profesjonelle gir faglig kunnskap som familierådet kan ta med seg inn i sin drøfting i den andre delen av familierådet. På den måten kan den utvidede familien, når de har sitt møte, vurdere fagkunnskapen i forhold til familie-medlemmenes egen livshistoriske kunnskap. Det kan også bli en rikere tilgang på informasjon for beslutningstagerne. De foresatte og andre familie-medlemmer kan i mange tilfeller være engstelige for å gi opplysninger til barnevernet fordi det kan resultere i at de benytter sine sanksjonsmuligheter. Når den utvidede familien har sitt eget møte uten profesjonelle tilstede, kan det være lettere å få slike opplysninger på bordet.

Når det gjelder innvendingen om at denne alternative beslutningsmodellen kan fortone seg utopisk, viser evaluering av familieråd fra en rekke land at det største hinderet for å prøve ut metoden har vært sosialarbeidernes holdninger. En ny metode får en rask død under formeninger om at «disse

familiene» som er så belastet med problemer ikke vil kunne klare å komme frem til enighet. Evalueringer av familieråd viser imidlertid at familiene i så godt som alle tilfeller kommer frem til en plan som barneverntjenesten aksepterer. At dette kanskje ikke ville være tilfellet for de familiene som takker nei til bruk av familieråd, eller der barneverntjenesten ikke foreslår en slik metode, vet vi ikke noe om. Men det bør ikke være til hinder for at man følger de foreslåtte prosedurale regler i de saker hvor det er hensiktsmessig.

Utprøving og evaluering av modeller for en myndiggjørende praksis innenfor det skisserte «myndiggjøringsparadokset» vil være viktige bidrag som kan justere og nyansere de profesjonelles antagelser om brukerne.

4 Organisering av prosjektet og teoretiske perspektiver for implementering av metoden

4.1 Organisering av prosjektet. Avtalen mellom NOVA og den enkelte prosjektkommunen

Det ble valgt ut seks barneverntjenester; tre kommuner, to bydeler i Oslo, samt seks mindre kommuner som er representert i et interkommunalt samarbeid om undersøkelser i barnevernet. Barneverntjenesten i en av kommunene trakk seg fra prosjektet etter relativt kort tid på grunn av personalsituasjonen (se for øvrig punkt 5.2.1).

I arbeidet med å velge ut kommuner til prosjektet var det flere møter mellom prosjektleder og de enkelte tjenestestedene. Disse møtene var både av en informativ og en administrativ karakter, og dannet grunnlaget for den avtalen som ble skrevet mellom NOVA og prosjektkommunene. Avtalen beskrev partenes ulike forpliktelser i løpet av prosjektperioden:

Barneverntjenesten i kommune A forplikter seg til :

- Å oppnevne en prosjektansvarlig person i barneverntjenesten med stedfortreder. Prosjektansvarlig skal være prosjektlederens kontaktperson og ha et koordinerende ansvar for prosjektarbeidet i kommunen. Kommunen skal sørge for ny oppnevning hvis prosjektansvarlig eller stedfortreder slutter eller går over i en annen funksjon i kommunen i løpet av prosjektperioden.
- Å sørge for at saksbehandlere i barneverntjenesten får adgang til å delta på de nødvendige opplæringsseminarer og oppfølgingskonferanser. Reise og oppholdsutgifter ved deltagelse i oppfølgingskonferanser dekkes av kommunen.
- Ved bruk av metoden familieråd forplikter kommunen seg til å engasjere en av de koordinatorene som prosjektledelsen disponerer. Koordinator engasjeres av kommunene i forhold til den enkelte sak. Koordinator lønnes av kommunen ut fra det antall timer som benyttes i hver sak.
- Ved bruk av metoden familieråd skal det skrives en kontrakt mellom familien, barneverntjenesten og koordinator. Den rammeavtalen som er utarbeidet av prosjektledelsen skal benyttes.

- Kommunen forplikter seg til å stille et lokale til disposisjon for å avholde familieråd. Dette lokalet skal ikke være i barneverntjenestens lokaler. Eventuelle kostnader i forbindelse med familieråd, så som reiseutgifter, leie av lokale etc, dekkes av kommunen.

NOVA forplikter seg til å:

- Arrangere kurs for opplæring i bruk av metoden familieråd for saksbehandlere i kommunen, eventuelt for flere kommuner sammen
- Arrangere oppfølgingskonferanser for prosjektkommunen og koordinator
- Rekruttere og gi opplæring til koordinator, som deretter kan engasjeres av kommunen i hver enkelt sak hvor familieråd skal benyttes
- Sørge for at kommunene får den nødvendig konsultasjon og veiledning i prosjektarbeidet
- Formidle erfaringer fra prosjektarbeidet til kommunen underveis i prosjektperioden og ved prosjektslutt

(Se vedlegg 2.)

4.1.1 Finansiering av prosjektet

Ved NOVA var det avsatt midler til en hel stilling for prosjektleder. Prosjektleder har hatt ansvar for opplæring, implementering og evaluering. Grunnet sykdom har denne stillingen vært besatt av to personer. Når det senere i rapporten henvises til den sentrale prosjektledelsen, inkluderer dette altså en hel stilling samt veileder i en 20 % stilling. Veileder for prosjektet har vært Kikkan Ustvedt Christiansen.

Wøyenstiftelsen finansierte midler til prosjektlederstillingen, og ved hjelp av finansiering fra Barne- og familiedepartementet ble det engasjert en ekstern medarbeider som bisto med veiledningsoppgaver i oppfølgingen av prosjektet. Departementet bevilget også midler til å avholde en erfaringskonferanse arrangert av NOVA i samarbeid med prosjektet ved Høgskolen i Sør-Trøndelag.

Prosjektkommunene ble ikke tilført noen økonomiske ressurser fra andre eksterne finansieringskilder. Bare ved ett av tjenestestedene ble det satt av øremerkede midler internt til prosjektet. Kommunene måtte selv finansiere bruk av koordinator i den enkelte sak.

4.2 Implementering av metoden familieråd

De rammer og det innhold som ble utarbeidet for kontrakter, for opplæringsprogrammer, for veiledning og for de ulike samlinger underveis i prosjektet, tok utgangspunkt i de perspektiver på utprøving av metoden som det redegjøres for i dette kapittelet.

4.2.1 Implementeringsforskning og evaluering

Implementeringsforskningen handler om å belyse veien fra idé til resultat, hvilke faktorer som *fremmer* og hvilke faktorer som *hemmer* gjennomføringen av det man ønsker å oppnå. I denne forskningen henviser man til tre ulike perspektiver. Det første perspektivet går under betegnelsen «top down», et-ovenfra-og-ned-perspektiv. Det andre perspektivet kalles «bottom up», eller om man vil, et-nedenfra-og-opp-perspektiv. Det tredje perspektivet handler om nettverkets betydning for implementeringen (Andersson mfl. 1998 og Winter 2001).

Som navnet indikerer, er en ovenfra-og-ned-tilnærming kjennetegnet ved at beslutninger fattes på et høyt administrativt eller politisk nivå. Beslutningen settes ut i livet ved for eksempel rundskriv eller direktiver. Et eksempel fra barnevernfeltet var direktiver om at alle meldinger skulle avklares innen en uke, og at selve undersøkelsen skulle være ferdig i løpet av tre måneder.

«Topdown»-forskere fokuserte gjerne på en bestemt beslutning, normalt en lov. Og med utgangspunkt i de offisielle mål fulgte man implementeringsprosessen fra de politiske beslutningstakere og ned gjennom systemet, til de ansatte som skulle omsette målene i det praktiske arbeidet. Forskerne anla et kontrollperspektiv, og formålet var å kunne gi gode råd om hvordan denne prosessen kunne struktureres på et sentralt nivå for å realisere lovgiverens mål. Grunntanken bak disse målbaserte evalueringene var at de skulle kunne anvendes direkte i den politiske beslutnings- og implementeringsprosessen. En slik forståelse har tatt utgangspunkt i den antakelse at politiske beslutninger og deres implementering var et uttrykk for rasjonelle handlinger. Videre at evaluering kunne generere objektiv viten, som igjen ville medvirke til å høyne kvaliteten på den konkrete innsatsen (Winter 2001).

Det har imidlertid vist seg at evalueringer bare i begrenset grad benyttes direkte i slike prosesser. Videre finnes det etterhånden en mangeårig teoretisk og empirisk erkjennelse av at en slik entydig rasjonalitet i de offentlige beslutningsprosesser ikke eksisterer. Det eksisterer dessuten en erkjennelse innenfor evalueringsforskernes egne rekker av at evalueringer ikke er i stand

til å generere objektiv viten, at den viten som fremkommer alltid vil være verdiorientert (Krogstrup 2001).

Som et svar på denne erkjennelsen, og med utgangspunkt i et nedenfra-og-opp-perspektiv, har forskerne interessert seg for «bunnen» av implementeringsprosessen, det vil si arenaen hvor det offentlige og borgerne eller virksomhetene møtes. Frontarbeiderne blir sentrale beslutningstakere i disse studiene, og politikernes og den administrative ledelsens manglende evne til å kontrollere frontarbeiderne betones. Med begrepet frontarbeidere menes de som har den direkte kontakten med brukerne av de ulike tjenestetilbudene. Michael Lipsky (1980) har innført teorien og begrepet bak «Street-Level Bureaucracy». Han hevder at de egentlige beslutningene fattes på det lokale nivået. Arbeidet som profesjonene utfører hviler på et profesjonelt grunnlag, og det innebærer en individuell tilpasning som også er basert på skjønn. Dette handlingsrommet, som han kaller det, innebærer at de høyere nivåene kan fastsette rammene, men det *er de profesjonelle utøverne som fyller bildet med innhold.*

Det tredje perspektivet gjelder de formelle og de uformelle nettverkene. De ulike aktørene i disse nettverkene samhandler, forhandler og kompromisser, og er slik med til å fremme eller hemme implementeringsprosessen. I en slik prosess er det viktig man vier de «naturgitte» motkreftene i organisasjonen oppmerksomhet ved oppstart og ikke minst underveis i prosessen (Jacobsen 1998).

I et faglig utviklingsarbeid må de eksterne endringsagentene inn i det handlingsrommet hvor de profesjonelle i sin hverdagspraksis, skal gi intensjonene et konkret innhold.

Dilemmaet med implementering er at resultatet sjelden blir slik som initiativtakere og beslutningstakere hadde forestilt seg. Det er mange og sammensatte årsaker til det, men et viktig forhold er frontarbeideres utøvelse av skjønn og tilpasning av de overordnede mål til den konkrete situasjonen.

Ble det så anlagt et-ovenfra-og-ned-perspektiv eller et-nedenfra-og-opp-perspektiv? Ut fra erkjennelsen av at det faglige utviklingsarbeidet skapes i handlingsrommet til de profesjonelle, kan vi hevde at det ble anlagt et nedenfra-og-opp-perspektiv. Barnevernarbeideren måtte selv tro på metodeutviklingen, for det er han eller hun som til syvende og sist avgjør om det nye prøves ut.

Ideologier i kunnskapsproduserende organisasjoner representerer et felles fundament og legger føringer for hvordan arbeidet skal utføres. Der-som den planlagte endringen bryter mot den rådende ideologi, kan det oppstå problemer. Man må i igangsettingsfasen og i oppfølgingen av et planlagt

endringsarbeid ta høyde for betydningen av organisasjonskultur, hvor ideologi inngår som en viktig komponent (Schein 1987).

I én forstand kan man imidlertid hevde at det er ovenfra-og-ned-perspektiv som har vært anvendt: det er noen utenfra som presenterer en metode som skal implementeres. Likevel har alle prosjektkommunene selv valgt å bli med, det finnes ikke noe sentralt direktiv om deltagelse.

Det er tre viktige faktorer i implementeringsprosessen som er viktige for å bringe ideen til konkret handling:

- å forstå beslutningen. Det innebærer på den ene siden at man er tydelig på hva som skal implementeres (entydige direktiver), og på den annen side at de som skal iverksette beslutningene, er motivert og opplever direktivene som relevante.
- å kunne gjennomføre beslutningen ved at man har tilgang på tilstrekkelige ressurser, så som lokaler, penger, kompetanse etc.
- vilje til å gjennomføre beslutningen.
(Andersson mfl. 1998).

4.2.2 Prinsipper som lå til grunn for implementeringsprosessen

Forandring fryder, heter det i et ordtak. Forandring kan sikkert oppleves som lystbetont og frydefullt når endringsarbeidet er fullført og har gitt en ønsket endring. Men forandring medfører ofte at vi mobiliserer motkrefter. Vi vil holde fast ved det gamle og trygge. Å drive endringsarbeid innebærer nettopp det som ligger i ordet – endring – å gjøre noe annerledes, forandre. På den ene side kan vi ønske at det skal være slik det alltid har vært, vi vil ha forutsigbarhet, stabilitet og trygghet. På den annen side kan vi ha behov for å teste ut, lære noe nytt, være kreative og nyskapende. Utfordringen i utviklingsarbeid er å stimulere den enkeltes og organisasjonens behov for utfordringer. Kreativitet oppstår i møtet mellom det kjente og det ukjente.

Når en ikke lykkes i å skape gode prosesser for endringsarbeid, er det enkelt å si: Det var så stor motstand i organisasjonen. Denne forklaringen er kanskje oppbyggende for en selv, men den tar fokus bort fra det sentrale, nemlig hvordan utviklingsarbeid initieres, styres og ledes. Det betyr ikke at dersom vi bare er gode nok til å legge til rette for endringsprosesser, så unngår vi motkreftene. Det ligger i menneskets og organisasjoners liv at endring innebærer at vi mobiliserer motkrefter. Motkreftene kan være berettigede når endring synes å ha uheldige og utilsiktede negative konsekvenser. Disse kreftene kan også gi stemme til nødvendige kritiske spørsmål som ofte er en forutsetning for en fruktbar integrering av planlagte endringer. Den teoretiske

og empiriske forståelsen som ligger til grunn for det utviklingsarbeidet som ble initiert samler seg rundt følgende perspektiver (Jacobsen 1998 og Tronsmo 1998):

Utviklingsarbeid må ha legitimitet hos ledelsen

En viktig ressurs i alt utviklingsarbeid er ildsjelene. Men dersom deres engasjement og vilje til å prøve ut nye veier skal bestå og kunne videreutvikles, må utviklingsarbeidet ha legitimitet hos ledelsen. Det må bygges opp strukturer og støtte i det arbeidet som utføres i form av klare avtaler, opplæring og veiledning. De ytre strukturer alene er til liten nytte om ikke ledelsen gir støtte i form av tro på metoden.

I dette prosjektet var kontraktene mellom NOVA og prosjektkommunene ment å være et bidrag til å gi arbeidet legitimitet.

Utviklingsarbeidet må forankres hos de som skal sette det ut i livet

Krav om endring kommer, som nevnt, i mange tilfeller som et krav ovenfra, i form av ulike direktiver og rundskriv som organisasjonen må justere kursen etter. Dette utviklingsprosjektet har imidlertid fokus på faglig utvikling, selv om metoden som skulle utprøves var klart beskrevet. Hva er det som fører til bevegelse og kreativitet, som fører til ønske om læring og nytenkning? En viktig faktor er at utviklingsarbeidet integreres hos dem som skal prøve ut en ny praksis, at de får et «eierforhold» til metoden. Opplæring og kursing må derfor inspirere til refleksjon og kritisk diskusjon om hvorfor denne endringen initieres.

I dette prosjektet var innholdet i opplæring, veiledning og erfaringssamlinger ment å være et bidrag til at utviklingsarbeidet ble forankret hos dem som skulle sette det ut i livet.

Ledelsen må håndtere frykten for det ukjente og bygge bro mellom det kjente og det ukjente

Den vanligste tilnærmingen til endring i organisasjoner er problemorientert, med fokus på hva som er galt, hva som må gjøres annerledes, og hva som kan gjøres bedre. Dette kan være en lite effektiv tilnærming og det skaper gjerne unødige motkrefter. En alternativ tilnærming er å lete etter det som organisasjonen gjør bra, det man bør gjøre mer av, og søke å støtte og forsterke dette. Man forsøker å bygge bro mellom det kjente og det ukjente. Når

nye arbeidsmetoder skal prøves ut, vil de gjerne bli møtt med en kritisk holdning. Det ukjente skaper usikkerhet. Ved å tilby rom for refleksjon, vil arbeidet med å møte disse motkreftene kunne bidra til den nødvendige integreringen. Den ytre strukturen i gjennomføringen må være oversiktlig og synlig for de involverte. Det innebærer at man er tydelig når det gjelder de ulike fasene i prosessen. Hva skal man frem til? Hvilke beslutninger skal fattes på ulike tidspunkter? Hvem skal informeres ?

Som prosjektleder eller utenforstående endringsagent må man gå i takt med den enkelte organisasjon i arbeidet med å prøve ut det nye i praksisen. *Det er i krysningpunktene mellom tilstrekkelig planlegging og «det ukjente landskapet» at ny kunnskap for den praktiske utøvelsen skapes.*

Å beskrive selve endringsprosessen for dem det gjelder gir større trygghet. Alle prosjektkommunene fikk tilsendt en skisse fra forprosjektet. Hensikten var å gi noen overordnede rammer for utviklingsarbeidet. I tillegg ble det utarbeidet retningslinjer for rollen som barnevernarbeider og rollen som koordinator (se vedlegg 3).

I dette prosjektet var prosjektskissen og retningslinjer for barnevernarbeideren og koordinatoren ment som to faktorer som skulle bidra til å skape større trygghet overfor det ukjente.

Å skape felles arenaer hvor utviklingsarbeid kan drøftes

Hensikten med å skape slike arenaer er på den ene siden å gi påfyll underveis fra prosjektledelsen. Ikke minst er dette viktig for ildsjelene som alltid er nøkkelpersoner i ethvert utviklingsarbeid.

På den annen side bør noen av disse felles arenaene ha som mål å fange opp de erfaringer som høstes underveis. Slike møteplasser med gjensidig utveksling legger grunnen for at det skjer de nødvendige justeringer av kursen underveis.

I dette prosjektet var samlinger for de prosjektansvarlige og felles konferanser ment å ha en slik rolle.

Jeg skal nå redegjøre for rammer og det konkrete innholdet i opplæringen og oppfølgingen av prosjektet.

4.3 Opplæring i metoden familieråd

Familieråd bryter med mange innarbeidede holdninger hos så vel familiene som fagpersonell. I de fleste prosjekter har det tatt lang tid å implementere

modellen. Det er viktig at opplæringen, i tillegg til den rene informasjonen, gir deltakerne anledning til å drøfte hvilke verdier og hvilken faglig forståelse som ligger til grunn for en slik modell. Dersom barnevernarbeiderne ikke selv har tro på modellens idé og teori, vil de ikke foreslå at den benyttes overfor de familiene de arbeider med.

Behovet for informasjon og opplæring ble delt inn i tre nivåer i forhold til tre ulike målgrupper: Det første nivået var saksbehandlere i barneverntjenesten, det andre nivået var koordinatorene og det tredje nivået var ansatte som ville få en mer indirekte kontakt med metoden.

4.3.1 Opplæring av saksbehandlere i barneverntjenesten

Med utgangspunkt i opplæringsplaner fra England og Sverige og norske erfaringer ble det utarbeidet et program for to kursdager som ble gitt til alle saksbehandlere. De to kursdagene ble arrangert med en ukes mellomrom. Opplæringen ble gjennomført vårhøst 1999. For to kommuner ble kursingen avholdt i mars, for to kommuner i mai, og i september ble kurset gjennomført i de to siste kommunene.

Innholdet i kursdagene:

Den første kursdagen

Innføring i utviklingen av metoden og gjennomgang av noen hovedfunn fra internasjonale studier. Hvordan kan man legge til rette for et fruktbart samspill mellom forskning og praksis?

Gjennomgang av selve metoden. Hvilken forståelsesramme reflekterer en slik modell?

Presentasjon av de ulike rollene for barnevernarbeider og koordinator. Deltagerne fikk utdelt retningslinjer som beskrev oppgavene for henholdsvis koordinator og saksbehandler.

I tillegg til forelesningene var det avsatt tid til gruppearbeid, hvor deltagerne ble bedt om å drøfte følgende spørsmål: Hva anser dere som fordeler og ulemper ved bruk av familieråd?

Andre kursdag

Den andre kursdagen hadde to målsetninger. For det første ble de retningslinjene som var utdelt gjennomgått, og ellers skulle den fange opp spørsmål fra den første kursdagen. Den andre målsetningen var et ønske om å knytte den mer teoretiske innføringen fra den første kursdagen til konkrete saker som saksbehandlerne arbeidet med. Dette ble gjort fordi jeg hadde en antagelse om at de

ville tenke på konkrete saker når metoden ble introdusert, og jeg ville anvende disse som et «grep» for at prosessen skulle komme i gang.

Til denne kursdagen hadde saksbehandlerne forberedt saker som de presenterte (anonymisert). I samlet gruppe reflekterte vi over bruk av familieråd i den konkrete saken. Hva var fordeler, og hva kunne være risikomomenter? Deretter laget gruppa problemstillinger til det tenkte familierådet.

4.3.2 Opplæring av koordinatorene

Koordinator har, som tidligere omtalt, en meget viktig rolle når det gjelder bruk av familieråd. Koordinator er en sentral person både som tilrettelegger og forhandler i arbeidet med å planlegge og gjennomføre familieråd. Det er helt avgjørende ved iverksetting av familieråd at det investeres tilstrekkelig i rekruttering, opplæring og veiledning av dem.

Når det gjelder rekruttering av koordinatorene til andre prosjekter, har det vært benyttet personer med faglig bakgrunn så vel som ufaglærte. I den engelske studien (Marsh og Crow 1998) har man søkt å kartlegge hvilke faktorer som er utslagsgivende for hvordan koordinator fyller sin oppgave. Ikke overraskende er det personlig egnethet som er utslagsgivende og ikke om vedkommende har en faglig bakgrunn eller ikke.

Ved oppstart av dette prosjektet ble det rekruttert fem koordinatorene, alle med lang yrkeserfaring. De ble rekruttert etter snøballmetoden. Den faglige bakgrunnen til disse fem personene var: To var sosionomer, en var sosialantropolog, en lærer og en psykiatrisk sykepleier. Det ble gitt to to-dagers opplæring til koordinatorene.

Det var lite hensiktsmessig for den ene prosjektkommunen med lang avstand til Oslo å benytte koordinatorene bosatt i østlandsområdet. Derfor ble det gitt opplæring til fire nye koordinatorene fra dette distriktet. Disse ble rekruttert av barneverntjenesten ved det aktuelle tjenestestedet. Det var to lærere, en ambulansesjåfør og en med barnevernfaglig bakgrunn. Opplæringen av disse ble gitt sammen med kursingen av saksbehandlere fra barneverntjenesten. Noe senere, i januar 2000, ble det gitt opplæring til ytterligere fire koordinatorene i østlandsområdet, hvorav to hadde etnisk minoritetsbakgrunn.

4.3.3 Informasjon til andre som kommer i befatning med familieråd

For det første dreide dette seg om ledelsen ved kontorene, slik at prosjektet ble forankret oppover i systemet. For det andre dreide det seg om andre

samarbeidspartnere i hjelpeapparatet, så som barnehage, skole, helsestasjon og lignende.

Når det gjaldt en orientering om prosjektet og en kort innføring i bruk av metoden til barneverntjenestens samarbeidspartnere, var det opp til det enkelte kontor å legge opp dette. NOVA la ingen føringer for dette arbeidet, men understreket viktigheten av at det ble gjort ut fra den formening at det enkelte kontor visste best selv hvordan det var hensiktsmessig å legge opp en slik orientering. Alle kommunene fikk tilbud fra prosjektleder om at hun kunne stå for en slik orientering dersom det var ønskelig. Det var to av prosjektkommunene som takket ja til dette. De inviterte sine samarbeidspartnere, og prosjektleder avholdt en dagskonferanse for dem.

4.4 Samlinger underveis i prosjektet

I tillegg til at det ble arrangert faste møter for prosjektkommunene, ble det i løpet av prosjektet gjennomført følgende samlinger:

I mars 2000 arrangerte NOVA en seminardag for koordinatorene og saksbehandlerne fra prosjektkommunene. Forsker Knut Sundell fra forsknings- og utviklingsenheten i Stockholm og familierådslagsleder i Søderhamn kommune foreleste om ulike erfaringer fra det svenske familierådslagsprosjektet.

Høsten 2000 ble det arrangert samling for kommunene.

I oktober 2000 arrangerte NOVA en to-dagers erfaringskonferanse i samarbeid med prosjektet, «Metodeutvikling i barnevernet: Familierådslag», ved Høgskolen i Sør Trøndelag. Her deltok de prosjektansvarlige i kommunene og noen saksbehandlere. På forhånd var det innmeldt ulike problemstillinger fra barneverntjenestene, og disse ble drøftet under konferansen.

I februar 2001 arrangerte NOVA et dagseminar for prosjektkommunene og koordinatorene sammen. Tema for dagseminaret var: «Hvordan ivareta barn under familierådet. Beslutningsprosesser i barnevernet, barna og foreldrenes roller.» Det var på forhånd sendt inn ulike problemstillinger fra prosjektkommunene.

I august 2001 arrangerte NOVA en avslutnings- og oppsummeringskonferanse. Prosjektlederne la frem sine erfaringer knyttet opp mot følgende spørsmål som var blitt tilsendt dem på forhånd:

Hvor mange familieråd er avholdt i deres kommune?

Hvordan vurderer dere deres eget tempo med hensyn til å komme i gang?

Hvordan forklarer dere at dere kom fort eller seint i gang med å prøve ut modellen?

Hvilke faktorer ved kontorene – mer generelt – mener dere virker positivt for implementeringen av familieråd?

Hvilke faktorer virket hemmende for å komme i gang?

Hvilke type saker ser dere som egnet for bruk av familieråd?

Hva ser dere som de viktigste fordelene og gevinstene ved bruk av familieråd i barnevernet, og hva ser dere som de største svakhetene/faremomentene?

Hvordan vil arbeidet med modellen komme til å utvikles i tiden fremover?

Hvordan ønsker dere å utvikle arbeidet videre?

4.5 Sosialarbeidernes antagelser om fordeler og ulemper ved bruk av familieråd

I opplæringen på barnevernkontorene ble det som nevnt gjennomført gruppearbeid om hva sosialarbeiderne anså som fordeler og ulemper ved bruk av familieråd. Gruppene skrev ned sine argumenter og de gjengis nedenfor. Noen av setningene er bearbeidet språklig, uten at det endrer meningsinnholdet.

Fordeler:

- Familiemedlemmene føler at de blir tatt på alvor og at familieråd kan øke deres deltagelse. Familiemedlemmene får kjennskap til hverandres egenskaper, positive så vel som negative.
- Barneverntjenesten får kunnskap om hvilke ressurser familien har.
- Metoden gir sikkerhet for at deler av familien ikke blir glemt i prosessen.
- Ved bruk av metoden får man kartlagt nettverket.
- Det private nettverket har større ansvarsfølelse enn utenforstående.
- Familien vil kunne mobilisere når de blir klar over alvoret i situasjonen.
- Positivt å forsøke alt for at barnet kan vokse opp hos egen slekt.
- Vi får mer informasjon og dermed et bedre beslutningsgrunnlag når vi overlater mer kontroll til familien.

- Mulighet for mer åpenhet fra familiens side, ved at modellen kan skape en tryggere «setting» enn det tradisjonelle samarbeidet med barnevernet.
- Ved at hele familien trekkes inn blir det mer åpenhet om problematikken. En får et nyansert bilde som er viktig for senere samarbeid, også ved en eventuell omsorgsovertagelse.
- Bruk av metoden kan ha en «smitteeffekt ved at vi som barnevernere blir mer oppmerksomme på ressurser og delaktighet fra familien også i andre saker».
- Bygge på relasjoner som «er der» som kan bli bærende. Barnet kan slippe belastningen med å bli plassert i «fremmed fosterhjem» eller institusjon.
- Kan sikre barnet personer som gir stabilitet over tid istedenfor skiftende personer i offisielle tiltak.
- Stor faglig utfordring for barneverntjenesten – utviklende i å tenke nytt og utradisjonelt.
- Bedre bildet av barneverntjenesten utad.
- Vi som sosialarbeidere får prøvd våre verdier og normer om hva som er til barnets beste.
- Kan være ressursbesparende.
- Metoden er godt egnet for arbeid med flerkulturelle familier.
- Kanskje metoden kan nyttes i forhold til samvær for barn under omsorg.
- Ved at beslutninger og løsninger legges til familien kan man unngå noe av den motstand og det forsvar som hindrer samarbeid med barneverntjenesten.

Ulemper:

- Skeptisk til om det finnes ressurser i familien.
- Skeptisk til stabiliteten i familienettverket over tid.
- Fare for at familien tildekker problemene.
- Den sosiale arven – lite ressurser på begge sider i familien.
- Andre familiemedlemmers lojalitet til mor eller far kan gå på bekostning av barnets behov. Hensynet til foreldrene blir prioritert, og problemene for barnet blir bagatellisert.

- Når barnet selv deltar i familieråd, kan det være vanskelig for dem å si hva de egentlig ønsker. Kanskje de for eksempel helst vil flytte til fosterhjem eller institusjon.
- Planen kan vær tuftet på urealistiske forventninger ved at familie-medlemmene påtar seg oppgaver som de ikke makter. Hvordan beskytte barnet hvis familien svikter?
- Skaper forventinger som ikke blir innfridd ved at planen ikke blir godkjent.
- Hva med andre instanser, tror de på metoden? Samarbeid med andre for å gjennomføre planen og deres tillit til familiens løsninger.
- Manglende ressurser i hjelpeapparatet, som for eksempel Barne- og ungdomspsykiatri og Pedagogisk-Psykologisk rådgivning, må gjøres kjent for familien.
- Fare for mangelfull oppfølging ved at planen glipper uten at noen fanger det opp.
- Siling av saker – vanskelig å finne de rette familiene for bruk av metoden.
- Fare for at man blir frelst på en metode og tror at den kan brukes i alle saker.
- Har barneverntjenesten tilstrekkelig økonomi og ressurser til å iverksette familiens ønsker om tiltak?
- Koordinatorens rolle er en svært vanskelig rolle. De blir vel påvirket uansett? Hvordan klare å være nøytral?
- Foreldrene kan få en økt nederlagsfølelse dersom de ikke kommer frem til en plan.
- I stedetfor å bryte tilvante mønstre kan familieråd forsterke uensiktsmessig maktstruktur og forsette med å skjule hemmeligheter.
- Familieråd kan forsterke familiekonflikter.
- Har ikke den helt store tilliten til at disse familiene kan klare dette.

5 Metodebruk og gjennomføring av undersøkelsen

5.1 Betraktninger om valg av metode

Hvilken forskningsdesign som er relevant for den enkelte studie, vil i all hovedsak avhenge av to faktorer: Det eksisterende kunnskapsnivået innen fagfeltet, og de problemstillinger en stiller seg (Friis og Vaglum 1986).

Hovedhensikten med denne studien var å innhente empirisk kunnskap om familieråd og om implementeringsprosessen. Det var informantenes *egne betraktninger*, det være seg foreldrene, koordinatorene eller de prosjektansvarlige i kommunene, som var fokus for datainnsamlingen. Det ble derfor valgt å benytte intervju som metode overfor disse tre informantgruppene. Intervju åpner i større grad enn kvantitative metoder for at informanten skal komme med egne synspunkter. Forskerens oppgave er å utforske personenes egne erfaringer, behandle disse uttrykkene med ydmykhet og nøyaktighet, og sette aktørenes ulike stemmer inn i en teoretisk forståelsesramme (Kvaale 1997).

For å innhente data om foreldrenes erfaringer med familieråd var det naturlig å benytte en kvalitativ metode. Det er bare foreldrene selv som kan beskrive sine opplevelser og erfaringer om det fenomenet som er gjenstand for denne studien. Slike beskrivelser som man kan få gjennom intervju, åpner for en økt forståelse av sosiale prosesser og sammenhenger, et systemperspektiv. Denne metoden gir videre en nærhet til undersøkelsestemaet og åpner for en bedre forståelse av den enkeltes livsverden, et aktørperspektiv (Holme og Solvang 1996).

Jeg var ute etter å få foreldrenes beskrivelse av prosessen, hvorfor de svarte ja til familieråd, deres overveielser i forhold til å involvere slekten, hvordan de opplevde å være mor eller far i familierådet, deres betraktninger om barnas deltagelse osv. Og videre hvordan de opplevde og forholdt seg til systemet rundt dem, barnevernarbeideren, andre offentlige instanser og forholdet til koordinator.

I utviklingsarbeid vil en ofte stå overfor det fenomen at en og samme person innehar rollen som pådriver i utviklingsarbeidet og rollen som evaluatør. Dette kan både være problematisk og fruktbart.

5.1.1 *Den utfordrende dobbeltrollen som pådriver og evaluatør i endringsarbeidet*

Dette prosjektet er et forskningsbasert utviklingsarbeid, og det fordrer et tett samarbeid mellom praksis og forskning. For å få til en fruktbar vekselvirkning mellom de to feltene ble det underveis lagt grunnlag for en *prosessorientert evaluering*. I tillegg kom de kvalitative intervjuene som også representerer en *sluttevaluering*. I prosessevalueringen er det benyttet loggbok. Prosjektledelsen ved NOVA har deltatt på felles konferanser for prosjektkommunene og også hatt møter med det enkelte tjenestested, og det er ført loggbok fra dette. Den som evaluerer kan da gi tilbakemeldinger underveis og dermed bidra til justeringer av praksis, og praksisfeltet kan på sin side føye til evalueringsspørsmål underveis.

En slik kontakt med det utøvende feltet vil også kunne høyne nytteverdien av evalueringen for de som har behov for opplysningene som evalueringen skal frembringe (Olaussen 1990, Baklien 1987, Christiansen 2001).

Evaluering av en planlagt endring utført av forskeren selv eller andre, har til hensikt å samle inn data for å skille og analysere virkningen av et tiltak. Hensikten er også å tilbakeføre kunnskap til en eller flere brukergrupper (Almås 1990). Som prosjektleder har jeg innehatt rollen både som pådriver i endringsarbeidet og som evaluatør. Jeg var i tillegg ansvarlig for forprosjektet til denne undersøkelsen: «Familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess» (Einarsson 1998 og 2000). Prosjektet ble igangsatt våren 1999 og avsluttet høsten 2001. Jeg var prosjektleder frem til november 1999. Greta Undersrud var prosjektleder fra januar 2000 til juli 2001. Høsten 2001 ble jeg engasjert av NOVA for å evaluere prosjektet og ferdigstille en rapport fra arbeidet.

Det kan være en fordel at den som skal evaluere er med i planleggingen av de endringsprosesser som skal iverksettes, og også har kjennskap til feltet. Forskernes deltagelse er på en side problematisk og på en annen side ofte en forutsetning for å kunne forstå og forklare (Baklien 1985).

Det er tale om en balanse mellom nærhet og distanse. *Nærheten til feltet kan gi en utvidet forståelse* samtidig som man skal ha *distanse nok til at det kritiske blikk får plass* (Christiansen 2001). Et av særtrekkene ved utviklingsarbeid er at forskeren har gode kunnskaper om det felt som han eller hun beveger seg i. Prosjektleder har inngående kjennskap til barnevernfeltet og har planlagt implementeringen, selv gjennomført opplæringen og utarbeidet evalueringdesign. Dette fordrer oppmerksomhet omkring temaene fordommer og forforståelse (Holme og Solvang 1996).

5.2 Utvalg av prosjektkommuner og valg av saker til familieråd

I det følgende redegjøres det for hvilke kriterier som lå til grunn for valg av prosjektkommuner og valg av saker til familieråd.

5.2.1 Utvalg av prosjektkommuner

Det var bruk av familieråd i den enkelte barnevernsak som var fokus for utprøving og evaluering i dette prosjektet. En har ikke vært særlig opptatt av ulike variabler knyttet til kommunen (se for øvrig punkt 4.1). Ved utvelgelse av kommunene ble det lagt vekt på:

- at man var villig til å arbeide etter de prinsippene som ligger til grunn for modellen
- interesserte barnevernere
- ikke for stor geografisk spredning av praktiske hensyn (bruk av koordinatorene, opplæring og samlinger underveis i prosjektet)

Nedslagsfeltet var østlandsområdet, og prosjektet ble presentert på en dagskonferanse i Oslo, hvor også representanter for prosjektet Familierådslag i Sverige deltok. Prosjektet ble også lagt frem på et fellesmøte for alle kommunene i Østfold, i regi av fylkesmannen.

NOVA fikk på bakgrunn av disse presentasjonene mange henvendelser. I tillegg var det flere kommuner som ikke hadde deltatt på disse møtene som tok kontakt, fordi de hadde hørt om at et slikt prosjekt skulle iverksettes.

Det ble valgt ut seks barneverntjenester; tre kommuner, to bydeler i Oslo, samt seks mindre kommuner som er representert i et interkommunalt samarbeid med undersøkelser i barnevernet. Barneverntjenesten i en av kommunene trakk seg fra prosjektet etter relativt kort tid på grunn av personalsituasjonen.

5.2.2 Utvalg av saker til familieråd

I dette prosjektet var utprøving av metoden familieråd ment å anvendes ved de «vanskeligste sakene». Fra prosjektledelsens side ble det gitt følgende retningslinjer i skriv av 15.03.1999:

Bruk av familieråd kommer inn i undersøkelsesfasen og ved utforming av tiltak. Innkomne meldinger til barnevernet skal gjennomgås innen én uke for å avklare om meldingen skal undersøkes eller henlegges. Når barneverntjenesten har bestemt at det skal iverksettes undersøkelse, i hvilke saker vil det være formålstjenlig å foreslå bruk av familieråd i

den forestående beslutningsprosessen? Hvilke utvalgskriterier bør ligge til grunn? Dette vil være en diskusjon innen det enkelte barnevernkontor. I det følgende gis noen synspunkter og føringer på arbeidet med å velge ut saker.

I henhold til lov om barneverntjenester § 4-2 skal undersøkelsen gjennomføres slik at den minst mulig skader noen som berøres, og den skal ikke gjøres mer omfattende enn formålet tilsier. Det skal legges vekt på at kunnskapen om undersøkelsen blir spredt minst mulig.

Formålet med undersøkelsen er å utrede om det foreligger forhold som tilsier at det bør iverksettes tiltak i henhold til kapittel fire i lov om barneverntjenester. Ved oppstart av undersøkelsen vil barneverntjenesten ha en hypotese om hvorvidt det dreier seg om hjelpetiltak eller omsorgsovertagelse. En slik foreløpig avklaring vil gi noen føringer på hvor omfattende barneverntjenesten legger opp undersøkelsen.

Bruk av familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess innebærer at mange mennesker blir involvert i saken, og at mange får kjennskap til opplysningene. En slik intervensjon i familienettverket vil sette i gang mange følelser knyttet til den situasjonen som barnet befinner seg i nå, og den vil også reaktivere familiens positive og negative erfaringer fra tidligere samhandling. Bruk av familieråd i dette prosjektet rettes inn mot de sakene som er av en slik alvorlighetsgrad at de grenser mot omsorgsovertagelse.

Tre kriterier må være tilstede ved bruk av familieråd:

- familien må selv ønske det
- det må være en familiegruppe å spille på
- barneverntjenesten vurderer at saken grenser mot omsorgsovertagelse

Underveis i prosjektperioden kom det innspill fra kommunene om at utvalgskriteriene var for snevre. Det ble åpnet for å benytte metoden i saker som ikke var av en slik alvorlighetsgrad som først skissert. Det gjaldt da i første rekke saker knyttet til lov om barneverntjenester § 4-4, som omfatter iverksettelse av hjelpetiltak i hjemmet. Kommunene ble orientert om dette i skriv av 01.11.00, som ble avsluttet slik:

Denne orienteringen representerer en 'vridning underveis', eller sagt på en annen måte: en tilpasning fra forskersiden til problemstillinger som er aktuelle i praksisfeltet i de deltagende kommunene.

5.2.3 Utvalg av informanter

Det er mange aktører involvert i planlegging og gjennomføring av familieråd; foreldre og barn, slekten, koordinator, saksbehandler fra barneverntjenesten, og til slutt de andre fra hjelpeapparatet som gir informasjon til familierådet. En utvelgelse av innhenting av data til evalueringen blant de mulige informantene avhenger av tilgjengelige ressurser og undersøkelsens problemstillinger. Det ble valgt følgende informanter:

- foreldre og barn
- koordinatorene
- ansatte i barneverntjenesten

Barn: Evalueringsdesignen omfattet opprinnelig også intervjuer med barna og det ble gitt tillatelse fra datatilsynet til dette. Dette ble ikke gjennomført fordi det tok lang tid å få samtykke fra foreldrene og utvalget av barn ville bli for lite.

Foreldre: Det er foretatt ti intervjuer av foreldre. Disse intervjuene omfatter elleve informanter, da ett av intervjuene er gjort av mor og far sammen. Fra ett familieråd er bare en av foreldrene intervjuet, mens fra de siste fire familierådene er mor og far intervjuet hver for seg. Disse fire familierådene er således belyst fra to informanter som er intervjuet hver for seg.

Koordinatorer: Det ble foretatt telefonintervju med syv koordinatorene. Ved oppstart av prosjektet ble det rekruttert fem koordinatorene, en trakk seg av personlige årsaker rett etter opplæringen. De fire andre har vært med i hele prosjektperioden og disse fire koordinatorene er intervjuet. Senere ble det gitt opplæring til ytterligere åtte koordinatorene. Ved intervjutidspunktet var det bare tre av disse som hadde gjennomført familieråd og de tre ble intervjuet.

Ansatte i barneverntjenesten: Ved prosjektets oppstart oppnevnte alle de fem tjenestestedene en person som var prosjektansvarlig. Det var bare i én kommune at det var et skifte i funksjonen som prosjektansvarlig da vedkommende sluttet.

Ved intervjutidspunktet var det ved tre av kontorene lederen ved barneverntjenesten som var prosjektansvarlig. Disse tre er intervjuet. Ved de to andre kontorene var leder og prosjektleder ikke en og samme person, og da ble både prosjektansvarlig og leder intervjuet. I tillegg ble en saksbehandler med den bredeste erfaringen i bruk av metoden intervjuet. Det ble foretatt i alt åtte intervjuer av ansatte i barneverntjenesten.

5.3 Innsamling av data

Datainnsamlingen er gjort ved intervju av foreldre, telefonintervju med koordinatorene og intervju med de ansatte i barneverntjenesten.

5.3.1 *Intervju med foreldre som har deltatt i familieråd*

Denne delen av evalueringen ble gjennomført ved at koordinator ga foreldrene et informasjonsskriv om hensikten med undersøkelsen og en samtykkeerklæring (se vedlegg 4). Barneverntjenesten var behjelpelig med å få samtykke til intervju.

Alle foreldreintervjuene er foretatt hjemme hos informantene. I forkant av intervjuet ble de orientert om hensikten med undersøkelsen, og det ble lagt vekt på at det var deres erfaringer som var viktige. Det ble benyttet båndopptak i alle intervjuene. Dette var nødvendig da det var to andre personer enn undertegnede som gjennomførte intervjuene. Hovedhensikten med å transkribere intervjuene fra muntlig til skriftlig form var å gjøre dem tilgjengelige for analyse. Intervjuene har fulgt intervjuguiden som ble satt opp relativt stringent. Selv om kvalitative undersøkelsesopplegg gjerne er fleksible, kan man ved å endre for mye underveis tape systematikken og det perspektivet som lå til grunn for undersøkelsen. Informantene formulerte selv sine svar til de temaene og spørsmålene som var fastlagt på forhånd. I analysen av materialet har dette gitt utfyllende beskrivelser av de ulike fasene i den prosessen som vi ønsket å innhente data fra.

Intensjonen var å gjennomføre intervjuene rett etter avholdt familieråd. På grunn av sykdom ved NOVA og det faktum at det i mange saker var vanskelig å få til en avtale, var dette ikke mulig.

Intervjuguiden for foreldreintervjuene (se vedlegg 5) er utarbeidet med utgangspunkt i empiriske studier og de teoretiske perspektiver som ligger til grunn for metoden, slik det er beskrevet i kapittel 2 og 3.

Gjennom intervju med foreldrene er det innhentet opplysninger om følgende temaer:

1. mottatt informasjon om familierådet og tidligere samarbeid med barnevernet
2. planlegging av familierådet og deltagelse i prosessen
3. erfaringer fra selve familierådet
4. oppfølging av planen
5. generelle synspunkter når det gjelder bruk av familieråd

Familieråd er en alternativ beslutningsform i barnevernet. Én hensikt med spørsmålsstillingen var å fange opp hvordan foreldrene vurderte denne beslutningsformen i forhold til tidligere erfaringer med barnevernet. Hva anså de som fordeler og ulemper ved en slik metode? Familieråd bygger på en myndiggjørende tilnærming, men det er ingen metode som alene sikrer en slik tilnærming. En videre hensikt med intervjuet var å få foreldrenes beskrivelse av alle stegene i en slik beslutningsprosess der begreper som delaktighet, respekt og opplevelse av kontroll er sentrale i forståelsen av en myndiggjørende praksis (intervjuguide, se vedlegg 6).

5.3.2 Intervju med koordinatorene

Det er foretatt telefonintervju med syv koordinatorene. Rollen som en nøytral koordinator er ny i barnevernets arbeid. I intervjuene med dem ble det derfor vektlagt å få en beskrivelse av selve arbeidsprosessen, deres samhandling med familien og med barnevernet. Alle de intervjuede koordinatorene har lang og variert yrkeserfaring fra helsesektoren, sosialsektoren og skoleetaten. De ble spurt om å sette sine erfaringer fra arbeidet som koordinator i relieff til tidligere erfaringer som profesjonell utøver. Hva anså de som fordeler og ulemper ved denne nye måten å jobbe på? Og hvilke begreper ville de benytte for å beskrive rollen som en nøytral koordinator?

5.3.3 Intervju med de ansatte i barneverntjenesten

Det er foretatt intervju med åtte ansatte i barneverntjenesten. Alle intervjuene er foretatt ute i prosjektkommunene. Intervjuguidens hovedfokus var deres erfaringer med innføringen av en ny metode. Hva er det som hemmer og hva er det som fremmer implementeringsprosessen? Hvordan ble prosjektet integrert i kontorenes øvrige rutiner? Videre var hensikten å løfte frem kontorenes erfaringer med samarbeidet mellom NOVA og dem. Det ble ikke innhentet sensitive opplysninger om enkeltsaker.

Intensjonen som lå til grunn for evalueringdesignen av implementeringsprosessen, i tillegg til disse intervjuene, var å samle inn kvantitative data om familierådene og benytte observasjon og loggbok i prosessen. På grunn av utskiftninger og sykdom i ledelsen av prosjektet ble dette ikke, eller bare delvis, gjennomført. Spørreskjema for kvalitative data ble ikke benyttet. Når det gjelder innsamling av data fra prosessen ble dette bare til en viss grad gjort.

En av prosjektlederene var med som observatør på ett familieråd. Loggbok for prosjektet ble benyttet i noen faser av arbeidet.

I arbeidet med opplæring i metoden er for eksempel oppsummeringen av gruppearbeid beskrevet. Dette ble gjort for å få en beskrivelse av sosialarbeidernes holdninger til bruk av familieråd, før de selv tok den i bruk (se punkt 4.5).

Det ble skrevet referat fra noen av de samlingene som ble avholdt i løpet av prosjektperioden. Videre ble det innhentet anonymiserte problemstillinger som ble utarbeidet til familierådene, og det ble innhentet anonymiserte handlingsplaner. Disse dataene er benyttet som et supplement til intervjuene med de ansatte i barneverntjenesten.

Spørreskjema, intervjuguider og evalueringsopplegget er godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste og Datatilsynet. Det er gitt konsesjon for en oppfølgingsstudie etter to år.

5.4 Bearbeiding og analyse av data

Det er forsøkt benyttet en hermeneutisk, dvs. en fortolkende, tilnærming. Gjennom forskningsintervjuene presenterer informantene sine erfaringer i en dialog med forskeren. Hva uttrykker deres beretninger, deres fortellinger om de opplevelser, valg, og refleksjoner de har gjort seg i forhold til fenomenene som er fokus for intervjuene? Ved å ta utgangspunkt i den hermeneutiske sirkel forsøker en å jobbe seg stadig dypere inn i teksten ved at enkeltdelene blir tolket slik at de gir bidrag til å forstå helheten, mens helheten i neste omgang gir en bedre forståelse av enkeltdelene (Kvale 1997).

Etter at alle foreldreintervjuene og intervjuene med de ansatte i kommunene var skrevet ut, leste jeg dem flere ganger. Da jeg ikke selv foretok intervjuene, lyttet jeg også til noen av båndene. Dette var det første steget i å danne meg et inntrykk av data. Deretter samlet jeg og skrev ned informantens svar i forhold til de ulike temaene i intervjuguiden. Som nevnt under punkt 5.4.1 var intervjuguiden bygd opp omkring de ulike fasene i beslutningsprosessen. På denne måten fikk jeg systematisert materialet, slik at det ga et bilde av likheter og forskjeller. Jeg skrev ned direkte sitater fra informantene, sitater som senere ble til overskrifter i det analytiske arbeidet. De direkte sitatene er noe omskrevet for å sikre informantens anonymitet uten at meningsinnholdet er gått tapt.

I dette arbeidet med å gjennomgå alle intervjuene fikk jeg assosiasjoner til kategorier og begreper som jeg ville se nærmere på og drøfte i forhold til teori og empiri.

Under telefonintervjuene med koordinatorene skrev jeg ned notater som ble renskrevet rett etterpå. Dette materialet gir naturlig nok ikke de samme

grundige beskrivelsene som de andre intervjuene, men jeg arbeidet med dette materialet på samme måte som beskrevet ovenfor.

5.5 Undersøkelsens validitet

Pålitelighet ved kvalitative metoder må vurderes ut fra hva som skjer i selve intervjusituasjonen, under transkribering og analyse. Innsamling av data i en intervjusituasjon foregår i en mellommenneskelig relasjon. Forskerens sensitivitet i intervjusituasjonen vil bidra til å kunne fange opp mest mulig informasjon. Men samtidig bør man i kvalitative intervjuer være oppmerksom på faren for at forskeren kan påvirke informanten ved å stille ledende spørsmål eller henlede intervjuet mot spesielle tema (Kvaale 1997). Intervjuene i denne studien er foretatt av personer som i ulik grad også hadde tilknytning til planlegging og gjennomføring av prosjektet. De ti foreldreintervjuene og de åtte intervjuene av ansatte i barneverntjenesten er foretatt av to personer. Den ene intervjueren var prosjektlederen ved NOVA i en periode og den andre intervjueren var også engasjert som koordinator. Undertegnede foretok telefonintervju med koordinatorene. Intervjuerne hadde derfor god kunnskap om de problemstillingene som ble berørt i intervjuene, men samtidig kan det være en fare for at denne tilknytningen til prosjektet kunne innvirke på intervjusituasjonen. Det ble derfor vektlagt at intervjuguiden ble fulgt relativt stringent. Alle intervjuene (bortsett fra telefonintervjuene) er tatt opp på lydbånd og skrevet ut.

En viktig vurdering er knyttet til hvor dekkende de teoretiske begrepene er. I denne undersøkelsen er dette validitetskravet vesentlig. Blir området dekket gjennom de begreper og de spørsmål som stilles? Er det konsensus om at tolkningen er tilstrekkelig dokumentert og at det er en logisk sammenheng? I rapportens kapittel 3 og kapittel 4 er det redegjort for hvilket teoretisk fundament og empiriske studier som ligger til grunn for de metodiske veivalgene, utarbeidelsen av intervjuguiden og analysen av data. Analysen av data er forelagt to andre fagpersoner, og det er enighet om hovedkonklusjonene.

Et annet vesentlig validitetsspørsmål er om det er en logisk sammenheng mellom data som innhentes, og den informasjon som er relevant for forskningsspørsmålene. Flere har vurdert intervjuguidene for å se om de representerer adekvate indikatorer på den informasjon som ønskes, og om informasjonen står i forhold til undersøkelsens teoretiske orientering.

I fire av de seks familierådene er mor og far intervjuet hver for seg. Deres beskrivelser av hva som skjedde viser til de samme hendelsene, selv

om deres erfaringer naturlig nok kan avvike noe fra hverandre. Dataene vi har innhentet er retrospektive, og det faktum at det er konsistens mellom to ulike informanter som beskriver det samme fenomenet, styrker tiltroen til informasjonen vi får.

5.5.1 Generalisering

Undersøkelsen er et pilotprosjekt, og den planlagte endringen er prøvd ut under bestemte betingelser. I noen av kommunene har motivasjonen for å prøve ut familieråd vært tilstede, og i andre kommuner har dette ikke i samme grad vært tilfellet. Ytre validitet (generalisering) i kvalitative studier handler om hvorvidt den viten som produseres er holdbar og om denne erkjennelsen kan deles av andre. Utkastet til rapporten er gjennomgått av noen av informantene for å teste ut om de kjenner seg igjen i presentasjonen av funnene.

En videre gyldighet er søkt oppnådd ved at resultatene fra dette prosjektet og tolkningene av dem er sett i forhold til andre empiriske studier som tar for seg familieråd (Marsh og Crow 1998, Lupton og Nixon 1999, Adolfson 1998, Andersson og Bjerkman 1999, Andersson, Carlsson og Garplid 1998, Sundell og Hæggman 1999, Hyrve 2001, Østnor 2002).

Hensikten med denne undersøkelsen har vært å kartlegge, beskrive og analysere foreldrenes og koordinatorenes oppfatninger av å bruke metoden familieråd i barnevernssaker. Videre har undersøkelsen hatt til hensikt å kartlegge, beskrive og analysere erfaringene til prosjektlederne i kommunene i arbeidet med å implementere en ny metode. For dette formålet betraktes validiteten av data som tilfredsstillende.

6 Presentasjon av intervjuene med foreldrene og koordinatorene

I dette kapittelet presenteres og drøftes intervjuene med foreldre og koordinatorene. Hovedvekten i dette kapittelet er lagt på å formidle og drøfte foreldrenes erfaringer med familieråd gjennom hele prosessen. Fra det første steget hvor de sier ja til å benytte familieråd i planleggingsprosessen og gjennomføringen av selve møtet. Jeg har valgt å se de to gruppene med informanter, foreldrene og koordinatorene, i sammenheng. Det gir et mer utfyllende og nyansert bilde av de ulike temaene som skal belyses.

6.1 Helhetsinntrykk av intervjuene med foreldrene

Inntrykket fra intervjuene med foreldrene er at de er samstemt og gjennomgående positive til familieråd. Det kan skyldes flere ting. De som sier ja til familieråd er motiverte og positivt innstilt til en slik metode. De som har takket nei til intervju, kan sitte inne med andre erfaringer. De positive erfaringene som foreldrene formidler, er i tråd med andre studier. I likhet med andres funn er dette relatert til at familierådene er gjennomført i samsvar med de fire prinsippene som modellen bygger på (Marsh og Crow 1998, og Andersson og Bjerkman 1999, Lupton og Nixon 1999). De fire prinsippene er:

- at den utvidede familien trekkes inn
- at den utvidede familien skal drøfte problemstillingen alene
- bruk av en nøytral koordinator
- planen som familien utarbeider skal godkjennes så sant barnets sikkerhet er ivarettatt

Det fremkommer av materialet at de fire nevnte prinsippene er overholdt ved gjennomføringen av familierådene som denne studien omfatter. To foreldrestemmer kan sies å befinne seg på hver sin ende av en tilfredshetsskala. Den første foreldrestemmen formidler særdeles gode erfaringer med metoden. Beslutningsprosessen førte til det som i kapittel tre ble omtalt som terapeutiske effekter. Familierådet førte til viktige veivalg for mor og hennes barn. I dette familierådet er alle de små og viktige detaljer på plass.

Den andre foreldrestemmen skiller seg ut på den andre enden av skalaen og formidler negative erfaringer med familierådet. De negative erfaringene relateres til en opplevelse som er motsatt av hensikten med metoden. Far opplevde at han ikke ble hørt, at andre la premissene, og at han ikke ble delaktig i de ulike fasene. Men han ser likevel potensialet i metoden, i det han vil anbefale den til andre.

Inntrykket fra telefonintervjuene med koordinatorene er også samstemt, de formidler gjennomgående positive erfaringer i sitt samarbeid med foreldre og barneverntjenesten. Også dette stemmer med andre studier (Adolfsson 1998, Marsh og Crow 1998).

I det følgende skal vi se nærmere på de ulike fasene som fører frem til familierådet.

6.2 Foreldrenes begrunnelser for å benytte familieråd

Foreldrene oppgir naturlig nok at de fikk informasjon og forespørsel om de ville benytte familieråd av saksbehandler i barnevernet. De fleste informantene bestemte seg for å takke ja til en slik fremgangsmåte relativt raskt. De begrunner det med den vanskelige livssituasjonen som de hadde i familien og at de var «*desperate etter å finne en løsning*». De tenkte at et familieråd kunne bidra til at det ble satt fart i saken.

Jeg svarte ja fordi jeg håpet å finne en løsning på problemene. Det var derfor vi skulle prøve.

Dette er komplekse og alvorlige saker og foreldrene som samtykker i å delta gir uttrykk for at de er motivert for å finne en løsning. Både fordi de håper at familieråd kan bidra til å endre den vanskelige livssituasjonen som de lever i, men også fordi de vet at barnevernet «krever» en løsning. Foreldrene referer til fastlåste konflikter i samværsaker eller rusproblemer hos seg selv eller medforeldre. Flere av foreldrene er engstelige for at barna kan bli tatt fra dem. Noen av foreldrene som har hatt langvarig kontakt med barnevernet, mener imidlertid at de skulle fått tilbud om familieråd på et mye tidligere tidspunkt.

De første møtene med barnevernet er toneangivende for det videre samarbeidet med familien (Christiansen 1992, Einarsson 1995). Selv om flere av informantene har hatt tidligere kontakt med barnevernet, så trekker de også frem hvordan sosialarbeideren har gitt dem informasjon om familieråd. «*Saksbehandler presenterte det veldig positivt og sa at de hadde gode erfaringer med familieråd.*»

Noen av foreldrene sier at de hadde en «skjult agenda» som gjorde at de takket ja til familieråd. En far så bruk av familieråd som en mulighet til at mor og han kunne flytte sammen igjen. Han håpet at han i drøftingene i familierådet kunne få lagt frem sine synspunkter på dette temaet, og få støtte fra familien. I ettertid viste det seg at fars agenda ikke fikk plass i familierådets drøftinger, selv om han forsøkte. Han ble stoppet av ordstyrer og ble bedt om å holde seg til de problemstillingene som var satt opp. En annen forelder ser bruk av familieråd som en utvei til å bli kvitt barnevernet og begrunner dette slik:

Jeg tenkte at jeg taklet familien bedre enn fylkesnemnda. Jeg tenkte også at det var lettere å bli kvitt barnevernet gjennom familieråd enn hvis saken gikk til fylkesnemnd. Sånn tenkte jeg å lure dem, fordi jeg var rusmisbruker.

Slik gikk det ikke. Det ble avholdt flere familieråd, og mor vedkjente til slutt sitt rusproblem og aksepterte behandling. Det var lettere å lure familien, enn barnevernet, tenkte mor, slik at hun kunne få ro og slippe innblanding fra barnevernet og fra familie. Ro i denne sammenheng representerer det motsatte for barnet, nemlig uro. Det er mange faktorer som kan føre til en tildekking av omsorgssvikt (Killén 1994), og denne risikoen for tildekking er også tilstede ved bruk av familieråd. Det krever at barnevernet gjennom hele prosessen med planlegging av familierådet vektlegger barneperspektivet og konkret nedfeller dette i problemstillingene til familierådet.

I den ene saken som vi har referert til, og som skiller seg negativt ut, opplevde mor at hun ikke hadde noe alternativ. Hun følte seg presset av barnevernet og av fars familie til å si ja. «*Jeg ble ikke hørt, de hadde på forhånd avtalt hvordan det skulle være.*» Denne oppstarten preger naturlig nok hennes totale erfaringer med familieråd, som gjennomgående er negative. Hun opplevde ikke på noe tidspunkt i prosessen å være en medspiller.

6.2.1 Hvor reell er foreldrenes valgmuligheter ?

I alle sakene er foreldrene i en situasjon hvor barnevernet har sagt klart fra om at barnas situasjon må endres. I denne «tvangssituasjonen» velger foreldrene familieråd fremfor en tradisjonell utredning og eventuelt fylkesnemnd. Materialet tilsier at foreldrene har opplevd å ha en reell valgmulighet mellom de ulike alternativene. De veier fordeler og ulemper mot hverandre og gjør sitt valg. En av de viktigste overveielsene var betraktninger omkring det å involvere slekten. De trekker frem ulike fordeler ved å trekke inn slekten, *men igjen er de smertelig klar over at de ikke kan velge bort hele saken*, at situasjonen må endres. De må så og si velge mellom to onder. Én far sier det

slik: «Det var ubehagelig, men vi var i en presset situasjon, og da var det bedre at familien bestemte enn barnevernet.»

Sakene i dette prosjektet er alvorlige og et av argumentene fra den sentrale prosjektledelsen for å velge disse sakene var: Bruk av familieråd innebærer at mange mennesker blir involvert i saken. En slik intervensjon i familienettverket vil sette i gang mange følelser, både i forhold til den situasjonen som barnet befinner seg i nå, men også knyttet til positive og negative erfaringer fra tidligere samhandlinger. Foreldrenes uttalelser tyder på at kravet fra barnevernet om at de må finne en løsning, er et viktig argument for dem når de gjør sine overveielser om å trekke inn slekten. I prosjektet i Sør-Trøndelag var utvalget av saker av mer forebyggende karakter, bare et fåtall var av lignende alvorlighetsgrad som i denne studien. Geir Hyrve (2001) konkluderer med at i de alvorlige barnevernsakene er det mer legitimt å mobilisere slekten, da dette kan være siste utvei.

I den ene saken hvor mor føler seg presset til å si ja til å benytte familieråd, fikk saken, etter koordinatorens og barnevernets vurdering, etter gjennomført familieråd et heldig utfall for barna. Men skal det være slik at målet helliger middelet? De andre foreldrene refererer også til følelsen av press og at de står i en tvangssituasjon, men opplever likevel at de har et reelt valg innenfor de opptrukne rammene. De formidler en innsikt i hvorfor det er slik. Denne moren formidler at der er noen utenfra, fars familie og barnevernet, som påtvinger henne dette alternativet.

Dersom tilbudet om familieråd skal fremstå som en invitasjon og ikke en innkalling, må barnevernet i utgangspunktet formidle sin bekymring for barna og de lovmessige rammene på en klar og tydelig måte. Flere studier understreker at en barnevernarbeider som formidler sakens innhold og de lovmessige rammer på en tydelig måte, virker trygghetsskapende for foreldre (Christiansen 1992, Killén 1994, Uggerhøj 1996).

Et middel for å sikre dette var som nevnt, at retningslinjene for koordinators arbeid understreket at det første møtet med foreldrene og barn skal finne sted på barnevernkontoret. Hensikten med møtet er å gi informasjon om familieråd og avklare for familien de ulike rollene som koordinator og barneverntjenesten har. Møtet skal avsluttes med at det underskrives en avtale mellom barneverntjenesten, familien og koordinator. I de langt fleste sakene er denne malen for oppstarten av arbeidet fulgt. Informasjonsmateriell til foreldrene bør i fremtiden også inneholde en orientering om de juridiske rammene for bruk av familieråd.

Koordinatorerne påpeker at oppdraget for familierådet må være klart definert ved oppstart av samarbeidet for at de skal kunne gjøre sin jobb med

å samle slekten, og at slekten skal være villig til å stille opp. Viktigheten av et slikt avklaringsarbeid ble tydeligere for alle parter etter hvert som man fikk erfaring med bruk av familieråd. I de fleste sakene mener koordinatorene at barneverntjenesten har gjort en god jobb i oppstarten og med det løpende arbeidet i de sakene de har samarbeidet om.

6.2.2 Foreldrenes refleksjoner om å involvere slekten

De fleste foreldrene er positive til at slekten skal trekkes inn, og de oppgir to hovedgrunner for det. For det første referer de til at: «*Slekten var absolutt innblandet fra før*». Den andre grunnen er at de vurderer det slik at slekten sitter inne med kunnskap om deres situasjon som barnevernet ikke har, og at familiemedlemmer kan komme med verdifulle bidrag. Noen av foreldrene svarer slik:

Jeg syntes det var positivt, for da kan familien bli trukket inn som kjenner meg og ungen best, istedenfor å gå til fylkesnemnd. Det er ikke alltid at barnevernet har de rette svarene. De har tatt feil før, fordi de ikke kjenner forholdene godt nok.

Foreldre henviser her til slektens livshistoriske kunnskap (Jensen 1993) og trekker frem at denne kunnskapsformen representerer «noe annet» enn den kunnskapen som barnevernet har. Livshistorisk kunnskap er også gyldig kunnskap, og de ser fordeler for seg og sine barn ved at den trekkes inn i beslutningsprosessen. Mor og far refererer også til at det ved å inkludere slekten blir tydeliggjort at de har et sikkerhetsnett for barnet om det skulle bli behov for det. En mor sier det slik:

Fint at fars slekt kommer inn i bildet. For om det skulle skje meg noe er det naturlig at familien hans hjelper til, hvis ikke kan det skje at gutten blir plassert i fosterhjem.

Hvilke tanker hadde familiemedlemmene om at de ble forespurt av det offentlige og av foreldrene om å delta i et familieråd? Vi har ingen opplysninger fra medlemmer av slekten som har deltatt i familierådene, men det bildet som koordinatorene tegner fra sitt samarbeid med slekten, samsvarer i stor grad med andre studier. Koordinatorene sier i intervjuene at de på sine mange hjemmebesøk møtte familiemedlemmer som satte stor pris på at de nå ble hørt og inkludert. På den ene siden *formidlet slekten sine bekymringer* for foreldrene, og på den andre siden *fortalte de også om ulike tiltak* som de selv og andre hadde forsøkt for å bedre barnas situasjon. I likhet med andre studier er koordinatorene imponert over det samarbeidet, det engasjementet

og den viljen som foreldre og andre medlemmer av slekten viste for at familierådet skulle lykkes.

Ved at familiemedlemmers erfaringer og kunnskaper etterspørres og de inviteres til å delta i beslutningsprosessen, vil de profesjonelle kunne fange opp de bestrebelsene som familien selv har på gang. Dette gir hjelpeapparatet mulighet til å gi de ulike tiltakene fornyet styrke (Jørgensen 1996, Sandbæk 1999).

Mange opplever det som en lettelse at de nå kan komme med sine betraktninger til det offentlige i et håp om at dette kan være et bidrag til å endre situasjonen. I kapittel tre argumenteres det ut fra ulike synsvinkler for at den utvidede familien bør trekkes inn i barnevernets arbeid, og dette var et av målene med familierådet. Data fra dette prosjektet indikerer at målet langt på vei er oppnådd.

Som jeg var inne på i kapittel tre, påpeker Eriksen og Skivenes (1998) at forskningens rolle ikke er å styre den demokratiske prosessen, men å påpeke hvilke stemmer som blir ekskludert, og hvilke interesser som er marginalisert. Den utvidede familien er ikke part i en barnevernsak i lovens forstand. Men deres deltakelse har etter foreldrenes, koordinatorenes og barnevernarbeidernes vurderinger hatt stor betydning for å komme frem til gode løsninger for barna. De er viktige deltakere i prosessen med å besvare spørsmålet om hva som er barnets beste.

Når det gjaldt spørsmålet om hvem som skulle inviteres, la koordinator opp en plan for dette sammen med foreldrene. Koordinatorene gikk bredt ut ved å kartlegge slektsnettverket. Sammen med foreldrene brukte de tid på å drøfte og motivere for at de ulike medlemmene i slekta skulle delta. Gjennom slike diskusjoner viste det seg i noen tilfeller at ønsket fra en av foreldrene om at noen ikke skulle delta, hadde sin bakgrunn i tidligere eller eksisterende «familiefæider». I ettetid viste det seg i noen saker at det var avgjørende at vedkommende var med på familierådet. I andre tilfeller var argumentene for å utelate enkelte slektninger overbevisende, og ønsket ble respektert.

Det grundige arbeidet som koordinatorene har gjort i planleggingen, og det gode samarbeidsklimaet som de skapte, er sannsynligvis en hovedårsak til at nesten alle foreldrene mener at det var de rette personene som var tilstede i familierådet.

I intervjuene med foreldrene berømmer de koordinatorene for å holde dem orientert, og for at de var trygge på at de hadde det siste ord når innbydelsen skulle sendes ut. Foreldrene forteller også om forhandlingene underveis i planleggingen som var en forutsetning for at de kom frem til enighet.

Jeg valgte nærmeste familie, mine søsken og morens søsken. Jeg vurderte å invitere venner, men holdt meg til slekten. Jeg følte meg hele tiden trygg på at jeg bestemte hvem som skulle være med. Det var ingen personer involvert som ikke skulle være der.

Når det gjelder informasjonsinnhenting, er det viktig at all informasjon kommer på banen og at alle synspunkter høres (Eriksen og Skivenes 1998). Det er mange aktører inne i bildet, både private og profesjonelle, i barnevernets informasjonsinnhenting. Å involverer slekten er et bidrag til at flere synspunkter kommer frem.

Foreldrene sier at de ikke var inne på tanken om å trekke seg underveis i planleggingen av familierådet. Svarene kan relateres til hvorfor de i utgangspunktet svarte ja, det måtte skje en endring. En far sier det slik:

Jeg var aldri inne på tanken å trekke meg under planleggingen av familierådet. Noe måtte bli gjort, jeg hadde ingenting å tape.

Dette er retrospektive data, og vi hadde kanskje fått andre svar om spørsmålet var blitt stilt da de stod mitt oppe i arbeidet med å planlegge familierådet. Men svarene indikerer at det antagelig ikke har vært noe stort tema for dem. Ønsket om å få fortgang i saken, ønsket om å finne en løsning og det at foreldrene har opplevd å ha kontroll over hvem som skulle inviteres, kan langt på vei forklare at de ikke ønsket å trekke seg. Foreldrene erfarer at de er delaktige og medspillere i de viktige stegene som fører frem til familierådet.

6.2.3 Problemdefinering

I intervjumaterialet kommer det frem at foreldrene stort sett var enige i problemstillingene, og at disse dannet et godt utgangspunkt for det planlagte familierådet. Mor og far uttrykker at barnevernet fikk med de temaene som var viktige å diskutere for å finne en løsning. Et viktig element ved myndiggjørende praksis er at problemforståelse og «ønske om endring» forankres hos den enkelte, og dette igjen danner en plattform for å kunne kartlegge mestringspotensialet til foreldre og barn (Einarsson og Sandbæk 1997). Som vi har vært inne på, var det eksempler på foreldre som ønsket å ta opp andre temaer, temaer som for eksempel gjaldt disputer dem i mellom, men disse kom ikke med på dagsorden for familierådet. Foreldrene viser forståelse for dette, og én far uttrykker det slik: «Men med tanke på ungen var det de riktige temaene som ble satt opp». Og senere i gjennomføringen av familierådet blir de også stoppet av ordstyrer når de trekker inn gamle konflikter. Selv om det har vært frustrerende uttrykker de en forståelse for at det må være slik, og de er tilfredse med de konkrete tiltakene om samvær som ble nedfelt i planen.

Dette er en måte å framholde *et barneperspektiv* på, ved at saksbehandler påser at problemstillingene er knyttet til barnets livssituasjon.

En far forteller at han ikke var helt enig i barnevernets definisjon av problemet og deres syn på saken, men forsetter :

Jeg må akseptere at barnevernet ikke har samme syn som meg. Men i familierådet fikk jeg lagt frem min versjon av saken. Det syntes jeg var veldig bra. Gjennom familierådet fikk jeg et helt annet samarbeid med barnevernet. De var ikke lenger motstandere, de var samarbeidspartnere.

Det er bare i én sak at en forelder gir uttrykk for at hun ikke var delaktig i utformingen, eller var enig i problemdefineringsen: «*Jeg var uenig, men sa ikke noe. Jeg følte at jeg ikke hadde noe valg.*» Hennes beretning indikerer at hun har gått med sin skepsis, sin utrygghet og sine motforestillinger som en slags indre dialog. Hun har ment noe, og sagt noe annet, kanskje for å imøtekomme systemets krav til samarbeid.

Vi har hittil for det meste sett på planleggingen forut for selve familierådet. Nå skal vi gå over til foreldrenes og koordinatorenes erfaringer med selve møtet, hvor den utvidede familien og de profesjonelle samles.

6.3 Den første delen av familierådet hvor alle parter er tilstede

Den første sekvensen: De profesjonelle legger frem sine betraktninger om barnas livssituasjon.

På lik linje med at foreldrene mente at det var de rette personene fra slekten som deltok, så er de også enige i de valg som er gjort når det gjelder hvem som deltok fra det offentlige. I alle sakene har koordinatoren på forhånd snakket med de som skulle delta fra hjelpeapparatet. Når det gjaldt forberedelser med å innkalle slekt, har de i alt overveiende grad foretatt hjemmebesøk, mens kontakten på forhånd med de profesjonelle stort sett har foregått på telefon.

Koordinatorerne forteller i intervjuene at de var klare i sine bestillinger. De profesjonelle ble oppfordret til å legge frem saken på en kortfattet måte, fri for faguttrykk, og de ble bedt om å fokusere på ressurser. Med unntak av et par tilfeller sier alle koordinatorene at de profesjonelle fikk frem sitt budskap på en kortfattet og forståelig måte. For at denne sekvensen skal forløpe etter hensikten er det helt avgjørende at koordinator informerer og instruerer hva som forventes. De negative erfaringene som koordinatorene

referer til, reflekterer utfordringen med å endre på tilvante roller som profesjonell. Én koordinator sier det slik:

Men det er fortsatt slik at noen er for fokusert på historien, på det som har vært. Med andre ord, de er for lite rettet mot fremtiden og hvilke ressurser som er tilstede.

I samtlige saker, bortsett fra én, var alle de profesjonelle tilstede hele tiden under den første sekvensen. I én av sakene kom en og en representant for hjelpeapparatet inn på møtet og la frem sitt syn på saken og forlot deretter rommet. Denne fremgangsmåten ble valgt fordi foreldrene av ulike årsaker foretrakk det slik.

6.3.1 Koordinator er ansvarlig for regien

Koordinators rolle i denne sekvensen er å være en møteleder, med en på forhånd fastlagt regi for møtet. I noen saker var det få spørsmål til de profesjonelle fra familien, og koordinatorene så det da som sin oppgave å stille ulike spørsmål slik at familien hadde det beste grunnlag for sine drøftinger. Saksfremleggelse fra de profesjonelle og spørsmål eller kommentarer fra familien kunne i noen tilfelle dreie fokus bort fra barnet. De voksne ble mer opptatt av for eksempel gamle konflikter i familien eller tidligere samarbeidskonflikter mellom barnevernet og familien. Koordinator minnet deltakerne på hva som var familierådets primære oppgave, nemlig barnet. I én sak hjalp koordinator familien til å holde fokus på barnet på en visuell måte. Dette var en sak som gjaldt et lite barn og det var store spenninger i familien. Koordinator hadde med seg et bilde av lille Eva, og ved et par anledninger tok hun frem dette bildet, plasserte det på bordet, som et middel for å trekke familiemedlemmenes oppmerksomhet og innsats mot barnet.

Alle koordinatorene vektlegger i intervjuene betydningen av en stram regi. Og mange av dem benytter nettopp betegnelsen «regissør» om sin rolle i den første sekvensen av familierådet:

Som koordinator må du være en bestemt regissør. Alt ned til den minste detalj så som plassering av deltagerne rundt bordet, rekkefølge på presentasjonene, bevertning osv., må være spikret på forhånd.

Forelderintervjuene indikerer langt på vei at koordinatorenes forberedelser og deres stramme regi i den første sekvensen har ført til at foreldrene synes at informasjonen ble lagt frem på en grei og forståelig måte. Det var ikke noe nytt som fremkom. De var orientert om innholdet på forhånd. Foreldrene ble spurt om hvordan de opplevde det å være mor eller far, og det å lytte til de profesjonelles oppfattelser av dem selv og barna deres. Én far sier det slik:

De offentlige la frem saken på en veldig bra måte. De holdt seg til det som var deres område – hvordan de oppfattet barnet. Det var bra at flere fikk uttale seg. Da fikk vi belyst saken fra et bredt spekter, og det gjorde sitt til at familierådet til syvende og sist – da vi skulle snakke sammen om hva vi skulle gjøre – satt igjen med et godt inntrykk av hvordan livet vårt hadde vært de siste åra.

Dette svaret går igjen i materialet som helhet. Foreldrene var orientert om hvilken informasjon som skulle legges frem.

6.3.2 Å stille sin fagkunnskap til rådighet

I kapittel tre ble det redegjort for problemer med å anvende generell kunnskap på enkelttilfeller (Sandbæk 1996, Ericsson 1996, Skivenes og Eriksen 1998). Fagkunnskap kommer til kort når det gjelder å etablere et sikkert beslutningsgrunnlag. Videre vil en og samme situasjon kunne beskrives og fortolkes på ulike måter, avhengig av eget teoretisk ståsted.

I denne sekvensen av familierådet formidler de profesjonelle sin fagkunnskap, både generelt og relatert til den aktuelle situasjonen. Denne måten å forvalte sin ekspertkunnskap på er annerledes enn det man tradisjonelt forbinder med en profesjonell rolle. Istedenfor at man avleder konkrete tiltaksforslag som en konsekvens av sin faglige kunnskap og sitt skjønn, kan man si at *den profesjonelle stiller sin kunnskap til rådighet for familierådets drøftinger*. I fremtidige studier vil det være interessant å kunne observere denne første sekvensen av familierådet nærmere for å kunne få en dypere forståelse av en slik tilnærming til det å benytte ekspertkunnskap.

6.4 Den andre sekvensen av familierådet: Familien overveier alene

Foreldrene ble spurt om denne delen av familierådet ble slik de hadde forestilt seg, og om de følte seg forstått som mor eller far. La oss ta et eksempel. Mor og far bor hver for seg, og de har en gutt på seks år. Det er store samværskonflikter og barnevernet er bekymret for gutten. Det var i denne saken at far også hadde en annen hensikt med å benytte familierådet. Begge foreldrene var engstelige og spente på hva som skulle skje når familien skulle diskutere alene, og mor sier det slik: «Det ble mye bedre enn jeg hadde forestilt meg. Jeg var forberedt på mange rare scener, men det gikk utrolig bra.» Også far uttrykker noe av det samme: «Jeg hadde trodd at det bare skulle bli suppe av hele greia, krangel og diskusjon, men det ble det ikke.»

Begge foreldrene henviser til ordstyrers rolle som årsak til at dette forløp så mye bedre enn de fryktet. Far beskriver henne slik: «Hun tok styringa, folk har respekt for henne. Det er viktig å ha en som kan ta ledelsen».

I intervjuene er mor og far spurt om de har følt seg ivaretatt i denne sekvensen. I denne saken svarer mor et ubetinget ja. Hva så med far, som også hadde en annen agenda? På den ene siden sier han at han er lei seg for at han ikke fikk komme til orde med «sine» temaer. På den annen side forstår han at ordstyrer måtte være streng, og at de kom frem til gode avtaler for barnet.

I en annen sak, også med store samværskonflikter, opplevde mor at ordstyrer ikke klarte å fylle sin rolle, og denne sekvensen ble ikke slik hun hadde håpet på: «Fars familie klarte ikke å se saken fra min side, og ordstyrer fungerte ikke. Vi snakket om andre ting enn det som var blitt satt opp.»

Mor følte ikke at hun fikk frem det hun ønsket i denne delen av møtet fordi fars familie styrte det hele. Mor mener at koordinator skulle ha vært tilstede, for denne visste hvordan det var. Mor følte seg «tråkket på» av fars familie. Hun opplevde at de fremstilte henne som en ubrukelig mor, og at de ikke forstod hennes situasjon. Far derimot følte seg ikke kritisert og opplevde at han fikk forståelse for sin situasjon. I samværssaker er konfliktnivået mellom foreldrene ofte høyt. Selv om koordinator i planlegging av alle familieråd bruker mye tid på å understreke at gamle konflikter ikke er tema for familieråd, er konfliktene i samværssaker så vevd inn i drøfting av problemstillinger og løsninger at det stilles ekstra krav til ordstyrer. Ordstyrer har en sentral rolle i den andre sekvensen i alle familieråd, men i samværssaker bør dette vies spesiell oppmerksomhet.

La oss ta et annet eksempel. Det dreier seg om en jente på åtte år som bor sammen med mor og far. Det er rusproblemer, og dersom barnet fortsatt skal bli boende hjemme må situasjonen endres. Dette er utgangspunktet for familierådets drøftinger. Mor var engstelig før familierådet. Hun var redd for hva slekten skulle si og at de kanskje ville fordømme henne. Hun gir også uttrykk for at hun er redd for at noen skulle ta fra henne jenta og at noen fra slekten vil komme med forslag om at barnet kunne bo hos dem.

På tross av dette ønsker foreldrene å avholde familierådet. De vet at situasjonen må endres. «De må finne en løsning.» I ettertid sitter de igjen med gode erfaringer fra denne sekvensen alene med slekta, og far sier det slik:

Jeg syntes at familiene våre engasjerte seg nesten mer enn jeg hadde regnet med, både negativt og positivt. Det var konstruktivt. Familien

satt sammen og drøftet i mange timer. Vi holdt oss stort sett til de problemstillingene som var presentert.

Hvordan var det å være mor og far i dette møtet? Mor svarer slik: «Vi fikk ris og ros. Mer ros enn ris». De opplevde at de ble forstått som foreldre, men at det ble stilt krav til dem om fremtiden.

Rusmisbruk er også tema i en annen sak, og det er stilt spørsmål ved om barnet på ni år kan bo hjemme. Mor er eneforsørger, og hun sier blant annet dette:

Jeg følte at jeg ble gjort til skyteskive, og at det var veldig urettferdig fra mitt ståsted for jeg hadde ikke gjort noe galt. Men det var veldig sunt å få dette fra folk du kjenner. Jeg gikk i forsvar – jeg har en tøff og våken familie – de har klare synspunkter på hva som er riktig, og hva som er galt.

Selv om mor viser forståelse for at familien kjørte en konfronterende linje, syntes hun at det var tøft å være aleneforeldre. Kanskje hun kunne hatt en venn å støtte seg til, undrer mor i intervjuet, men konkluderer med at det var best slik det ble gjennomført.

6.4.1 Balansen mellom nødvendigheten av realitetskonfrontering og respekten for urørlighetssonen

Løgstrup (Wyller 2001) benytter begrepet urørlighetssone og mener med det at ethvert menneske har noe som skal få være i fred. Dersom denne grensen overskrides, kan den andre føle seg krenket. Hvor denne grensen går, er det bare den enkelte selv som vet. Skal alt som er sant sies? Hva skal være usagt, hva tilhører den andres urørlighetssone? I den andre sekvensen av familierådet er det viktig at sannheten «kommer på bordet» slik at situasjonen kan bli belyst på best mulig måte og danne grunnlag for de beslutninger som skal fattes. På den annen side kan dette kravet om en nødvendig realitetskonfrontering gå så langt at foreldre (og barn) kan oppleve at deres urørlighetssone blir invadert (Eide 2001).

I motsetning til tradisjonell, moderne tenking om fremelskelsen av det selvstendige individet fremhever nærhetsetikken menneskets *sårbarhet* og *avhengighet*. Det er viktig å presisere at en myndiggjørende tilnærming ikke må forstås dit hen at mennesker ikke kan tillate seg å vise svakhet, sårbarhet og avhengighet. Når nærhetsetikerne beskriver mennesket som sårbart og avhengig, så henspeler de på at våre liv virkelig gjøres i relasjoner. I relasjonen jeg–du fremstår mennesket som et subjekt. Risikoen ligger i at du opplever at den andre objektiviserer deg og fratrar deg din selvstendighet og

subjektivitet. Våre liv er vevd inn i hverandre. Vi er på en og samme tid avhengige og sårbare i forholdet til vår nærmeste familie. Løgstrup omtaler sårbarheten og avhengigheten som to forenede motsetninger. Og endringspotensialet kan ligge i vekselvirkningen mellom disse to dimensjonene.

River man to slike fenomener fra hverandre, vil eksempelvis urørlighetssonen resultere i tillukkethet og isolasjon, mens åpenhet løsrevet fra urørlighetssonen vil resultere i åpenmunnethet (Eide 2001: 200).

Materialet peker mot at de langt fleste foreldre har erfart at disse to dimensjonene har blitt forent. «Du må ikke brette ut hele privatlivet ditt. Det er problemene som skal frem.» Dette sier en far som også forteller om mange «tøffe» konfrontasjoner med familien, gjennom to familieråd. Han opplever likevel at de ikke har gått inn i hans private sfære, men har fokusert på hans rusproblemer som igjen har negative konsekvenser for datteren hans. I en annen sak sier også mor og far at det «tøft», men de viser til at familien forholdt seg til problemstillingen. Den nødvendige realitetskonfronteringen gikk innenfor en omsorgsfull ramme. I materialet fremkommer det at foreldrene har forståelse for at slekten tar opp problemene, og at de blir konfrontert med hvilke konsekvenser deres handlinger har for barna, så lenge det gjøres i en atmosfære av omsorg. Videre viser foreldrene til familiemedlemmenes drøftinger som pekte på mulighetene i fremtiden og familiemedlemmenes ønske om å hjelpe dem og barna.

Selv om dette er hovedinntrykket fra materialet, er det noen foreldrestemmer som gir uttrykk for noe annet «Jeg følte meg tråkket på, og de forsto ikke mine problemer. Jeg ble avkledd». Disse informantene setter ikke sin erfaring fra denne delen av familierådet inn i den tidligere skisserte konteksten av omsorg og håp for fremtiden.

Balansen mellom realitetskonfrontering og respekten for urørlighetssonen utfordres spesielt i den andre sekvensen av et familieråd. Foreldrene har naturlig nok antagelser om hva som vil bli sagt, men vet det ikke. Og for å oppnå en reell argumentasjonsutveksling må det være slik. Men muligheten for at mor eller far opplever at de blir krenket, er tilstede.

Er det noen faktorer som kan identifiseres for å bidra til en god balanse mellom den nødvendige realitetskonfronteringen og respekten for urørlighetssonen? Dette bør, slik jeg ser det, være en sentral problemstilling for fremtidig utprøving og evaluering av metoden. I denne sekvensen er det som nevnt, avtalt i forkant hvem som skal være barnets talsperson, og hvem som skal være henholdsvis sekretær og ordstyrer. I denne studien har ikke disse tre rollene fremstått like tydelig for alle foreldrene. Og i noen av familierådene har ordstyrer etter foreldrenes oppfatning ikke fungert tilfredssti-

llende. Materialet indikerer at det bør legges større vekt på arbeidet med å velge ut og instruere om hvilke oppgaver som ligger til disse rollene.

6.5 Den tredje delen av familierådet. Familien legger frem sin plan

I materialet gir foreldrene uttrykk for at slekten kom frem til en plan ved å diskutere, ved at partene måtte gi og ta (Østnor 2001). Ordstyrer hjalp deltakerne til å holde fokus på de problemstillinger som skulle besvares. Følgende sitat fra en far er betegnende for de beskrivelsene som foreldrene gir av denne argumentasjonsutvekslingen:

Det var en gåte at vi kom frem til en plan. Vi klarte det fordi vi tok punkt for punkt. Jeg kom med et forslag. Så diskuterte vi det frem og tilbake, litt fra mitt forslag og litt fra andres, til vi kom frem til en helhet.

På spørsmål om planen er fulgt opp, svarer de fleste at dette langt på vei er tilfellet. De sier at ansvar for å følge opp planen ligger hos saksbehandler fra barnevernet eller at det er avtalt nytt familieråd.

Planene inneholdt blant annet disse konkrete tiltakene:

- Plassering i fosterhjem utenfor familien
- Bruk av besøkshjem
- Plassering i fosterhjem hos egen slekt
- Sakkyndig utredning av barnet
- Samværsavtaler mellom foreldre og barn
- Samværsavtaler mellom søsken
- Konkrete gjøremål ved henting og bringing av barna
- Ulike avtaler om at familiemedlemmer skulle følge opp
- Tilsyn under samvær
- Psykologisk bistand til barna
- Behandlingsavtaler for foreldre
- Kontakt med barnets klassestyrer
- Avtaler om hvem som skal følge opp planen
- Avtaler om oppfølgende familieråd

I noen saker ba koordinator alle de profesjonelle om å være tilstede til familien hadde avsluttet sine forhandlinger, slik at de kunne være med på å

kommentere planen og ikke minst kunne avklare foreslåtte tiltak som deres tjenestested hadde ansvar for. Dette er selvfølgelig en fordel, men vil også være et spørsmål om ressurser. De fleste familierådene tar så lang tid at en slik profesjonell oppfølging er for kostbart. I noen av sakene valgte koordinator å gå alene inn til familien først. Begrunnelsen for det var at det ofte er mange runder med presiseringer og konkretiseringer av planen. Først når det var gjort, kom saksbehandler for barneverntjenesten inn. Dette markerte den avsluttende og formelle delen av familiens arbeid med planen.

Alle planene i denne studien ble akseptert av barneverntjenesten. Barneverntjenesten kan sies å «kontrollere» at slektens verdiopfatninger og deres anvendelse av kunnskap ikke er på kollisjonskurs med samfunnets normer og verdier når de etter familiens drøftinger har et lovpålagt ansvar for å godkjenne eller forkaste familiens plan.

6.6 Avsluttende kommentar

I et diskursteoretisk perspektiv gjelder det å *stimulere til argumentasjonsutveksling som kan bidra til å bevege standpunkter og å endre situasjonsopfatninger*. Denne argumentasjonsutvekslingen bør foregå på møteplasser hvor kompetanse og makt kan utjevnes og ut fra en felles erkjennelse om at det ikke finnes et fasitsvar på normative spørsmål (Eriksen og Skivenes 1998). Ideelt sett bør alle parter, barn, foreldre, slekt, og de profesjonelle være tilstede for å oppnå en optimal argumentasjonsutveksling. I familieråd er dette ikke tilfellet. Først kommer de profesjonelle til orde med sine argumenter i den første sekvensen, og deretter overveier familien alene.

Som jeg har argumenter for, er dette en måte å tilrettelegge for møteplasser på som til en viss utstrekning kan kompensere for ulikhet i makt og kompetanse. Noen av foreldrene ønsker at koordinator skal være tilstede også i annen sekvens. Det kreves en klar stillingstagen til sin rolle som koordinator i slike tilfeller, slik at man ikke blir en del av argumentasjonsutvekslingen som foregår i denne sekvensen. Som profesjonell kan en slik deltagelse tas til «inntekt» for den ene eller den andre part og forstyrre hensikten med å utjevne makt og kompetanse.

7 Koordinators rolle

I denne studien er koordinatorens rolle belyst av dem selv i syv telefonintervju, og foreldrene og ansatte i barneverntjenesten har gjennom intervjuene gitt uttrykk for sine erfaringer. I dette kapitlet skal jeg redegjøre for og drøfte noen av disse dataene.

Som beskrevet i kapittel to, engasjeres koordinator av barneverntjenesten i forhold til den enkelte sak. De skal bistå familien med planlegging og gjennomføring av familieråd. Når dette er gjort, er deres oppdrag avsluttet. Ulike studier understreker den sentrale rollen som koordinator har ved bruk av familieråd (Morris og Tunnard 1996, Marsh og Crow 1998, Adolfsson 1998 og Fraser og Norton 1996).

7.1 Samarbeidet med koordinator

De ansatte i barneverntjenesten beskriver sitt samarbeid med koordinator i all hovedsak som positivt. I oppstarten var det en del runder med avklaringer, diskusjoner og noen ganger frustrasjon i det innledende samarbeidet, før både barnevernarbeiderne og koordinatorene fant seg til rette i sine nye roller. De fleste tilskriver imidlertid dette fasen «å utforske sammen». Alle parter understreker viktigheten av å ha klare avtaler som inneholder oppdraget til familierådet, og koordinatorens mandat for det arbeidet som skal utføres.

Når barn og foreldre har takket ja til familieråd, er det mange mennesker som skal involveres. De ulike aktørene har forventninger til det som skal skje, de håper på endring, og de er spente på at hele slekten skal samles. Det er viktig at koordinatoren er nøye på å overholde avtaler og holde alle orientert. De ansatte i barneverntjenesten har i all hovedsak opplevd at dette ble oppfylt.

Alle foreldrene karakteriserer samarbeidet med koordinator som positivt. De viser til at koordinator lyttet til deres forslag, holdt dem orientert og var lett å samarbeide med. Foreldrene anbefaler «sin» koordinator til andre familier, eller at vedkommende kan benyttes til å lære opp andre.

Foreldrene har helt klart opplevd koordinator som en *nøytral person* i den forstand at han eller hun ikke assosieres med barnevernets myndighetsutøvelse. Dette er en hovedgrunn til at mor og far følte seg friere og mer avslappet i samarbeidet med koordinator. Foreldrene formidlet klart barnevernets og koordinatorens ulike roller.

Barnevernet var mer involvert i meg og min sak. De var mer på meg personlig. Koordinator fant sin rolle i å koordinere, og han gjorde ikke mer enn det. Han skal prøve å finne retningslinjer for å sette opp et møte.

Foreldrene forklarer også forskjellen mellom å samarbeide med koordinator og barnevernet med at barnevernet fokuserer på problemer og fortid.

Barnevernet tenkte liksom at noe skulle være galt. Det var som om de hele tiden lette etter feil. Det var ikke noe negativt med det, men jeg var bitter over å måtte sitte å utlevere alt fra fortida mi og min barndom. I og med at jeg hadde en turbulent barndom selv, følte jeg at mye av det ble brukt mot meg. Da er det mulig du ikke er god nok mor, liksom.

Men foreldrene formidler også at de forstår at dette er barnevernets mandat. Og en far sier det slik:

Det er jobben deres å gå grundig til verks. De kan ikke bare ta for god fisk det moren eller faren sier.

Foreldrene minner også om at barnevernet må utøve sitt arbeid med omhu:

De vet ikke best hele tiden, de må høre litt på foreldrene også. Det bør være ganske tunge grunner for at ungene tas ut av hjemmet. Det er viktig å tenke følelser for dem det gjelder, og ikke bare gå etter boka. Jeg følte at de ikke fordømte meg.

Koordinator har også benyttet noe tid på å forklare barnevernets mandat. Dette kan være en medvirkende årsak til en del av utsagnene blant foreldrene, der de viser forståelse for barnevernets dobbeltrolle som kontrollør og hjelper.

Foreldrenes påpekning er likevel viktig. Barnevernarbeideren representerer en institusjonell makt, og dette legger føringer på samarbeidet med foreldrene. Men den institusjonelle makten gir også et «spillerom for valg». Et slikt valg fra barnevernarbeideren kan for eksempel være å benytte en koordinator for på den måten å kompensere for ulikhet i makt.

7.2 Koordinator som tilrettelegger, forhandler, portåpner og oversetter

Koordinators rolle kan betegnes som en *tilrettelegger*, ved at han eller hun på en best mulig måte legger til rette for å skape de beste rammene for den forestående beslutningsprosessen. Koordinator skal også være en *forhandler*, han eller hun skal drøfte med de ulike familiemedlemmene hvem som bør inviteres til familierådet. I flere av sakene har koordinatorene opplevd at

deres arbeid og selve familierådet har bygget broer mellom familiemedlemmer. Spesielt nevner de at fars familie har kommet mer på banen i forhold til barna. De har opplevd at de har bidratt til å åpne porter for forsoning, og beskriver sin rolle som *portåpner*.

Adolfson (1998) har gjort en spørreundersøkelse blant 38 av de koordinatorerne som deltok i det svenske prosjektet. De viktigste oppgavene en koordinator hadde anså de å være: Å hjelpe familien til å samle sin slekt og oppfordre familien til å bilegge gamle konflikter slik at barnas behov kunne settes i sentrum. Når de skulle beskrive sin rolle, benyttet de utsagn som det å være lydhør, vise respekt, opptre upartisk, være vennlig og fleksibel. I likhet med koordinatorerne i det svenske prosjektet ga også koordinatorerne i dette prosjektet uttrykk for at arbeidet var meningsfylt, spennende og givende. De uttrykte også stor beundring for det alvor og det engasjement som familiene utviste i arbeidet med å finne frem til gode handlingsplaner for barna. Utsagn som gikk igjen var: «Dette er morsom jobbing og et givende arbeid.»

Det er en balansegang å holde fokus på den primære oppgaven som koordinator har, slik at man ikke fortaper seg i andre temaer som kommer på banen, og sklir over i en saksbehandler eller terapeutrolle. Foreldrenes erfaringer og koordinatorernes egne betraktninger indikerer at de langt på vei har håndtert denne balansegangen bra.

Alle koordinatorerne mener at familieråd er en fruktbar metode i barnevernets arbeid, og at den er kommet for å bli. Men de understreker at barnevernet må være helt tydelige på hva de kan akseptere av løsninger.

De fremhever flere positive sider ved metoden. En koordinator uttrykker noe som går igjen i flere av svarene:

Foreldrene har opplevd råderett og medbestemmelse, og det har, slik jeg ser det, gitt dem tilbake verdigheten. Mange har i tidligere møter med det offentlige følt seg små og maktesløse.

Videre trekker koordinatorerne frem at ved bruk av familieråd får slekten støtte til å bry seg. De har også ofte brydd seg tidligere, men nå blir det annerledes, de får noen fra det offentlige hjelpeapparatet til å dele sine bekymring og bestrebelser med. Koordinatorerne viser også til:

Andre deler av familien kan ha en «sunnere» holdning til hva barn skal tåle. Ved bruk av familieråd kan disse holdningene tydeliggjøres og gis legitimitet.

Bruk av familieråd kan betraktes som en innfallsvinkel til et fruktbart samarbeid mellom livsverden og systemverden. «Jeg er en oversetter mellom barneverntjenesten og familien,» sier en av koordinatorerne. Ved at de kan

innta en nøytral rolle i beslutningssprosessen gis de anledning til å ha en slik oversetterfunksjon mellom det sivile samfunnet og staten.

7.3 Betraktninger om organisering av koordinator-tjenesten

I dette prosjektet ble det rekruttert en stab av koordinatorene som ble engasjert av kommunen i den enkelte sak. De fikk opplæring og noe oppfølging fra prosjektledelsen ved NOVA. Dette var ikke tilstrekkelig. Det skyldes nok for det første det faktum at dette var et pilotprosjekt, noe som innebærer «at veien blir til mens man går». For det andre skyldes det at forholdene for koordinatorene ikke var klart nok definert fra den sentrale prosjektledelsens side. Flere av koordinatorene påpeker at:

Det burde vært en strammere ramme rundt ivaretagelsen av koordinatorene i dette prosjektet. De møtene som ble arrangert var viktige.

I arbeidet med den videre implementeringen og utprøvingen av familieråd må de mange spørsmål om opplæring, veiledning og organisering av koordinator-tjenesten avklares. Både saksbehandlere og koordinatorene har høstet mange erfaringer og vil kunne være viktige bidragsytere i dette arbeidet.

Kommunene tar opp at fremtidig organisering og avlønning av koordinatorene må finne sin løsning.

Det er et problem at koordinator får bedre betalt enn saksbehandler. Jeg har ingen løsning, men vi bør være klar over problemstillingen.

Det er flere som gir uttrykk for dette. Barneverntjenesten engasjerer ulike «eksperter» som bistår med en del av saksutredningen og de avlønnes alltid høyere enn de barnevernarbeiderne som står i det daglige arbeidet. Det er ikke vanskelig å se argumenter for en høyere avlønning av koordinatorene ut fra lønnsmessige årsaker, så som at det er deltidsarbeid og at arbeidet ofte må utføres på kveldstid og i helger. Poenget her er imidlertid at man må ta denne meget forståelige holdningen fra førstelinjetjenesten på alvor. Det må være en aksept og forståelse hos barneverntjenesten for avlønning av denne «nye» tjenesten som de må kjøpe inn. Det er det kommunale barnevernet som til syvende og sist er oppdragsgivere.

Når det gjelder organisering, er det flere som har luftet ideen om en interkommunal organisering, eller at det opprettes en «bank» av koordinatorene på fylkesnivå.

8 Betraktninger om barn og unges deltagelse i familieråd

I det opprinnelige evalueringsdesignet var det, som nevnt, planlagt å gjennomføre intervju av barn og unge i denne undersøkelsen. Dette ble ikke gjort, og vi kan derfor ikke formidle barnas egne erfaringer med å delta i en slik beslutningsprosess. Jeg har likevel valgt å løfte frem noen betraktninger om barn og unges deltagelse. Spørsmålet om hvordan man best kan ivareta deres rett til informasjon og medbestemmelse, er en utfordring i barnevernets arbeid generelt. Ved bruk av familieråd utfordres dette på en spesiell måte ved at den utvidede familien sitter sammen og rådslår. Skal barnet delta i denne beslutningsprosessen? Og hvilke premisser bør eventuelt være tilstede for deres deltagelse? Dette er en omfattende tematikk og drøftes bare i korthet i dette kapitlet.

I dette kapitlet vil vi se nærmere på begrepet barneperspektiv og studier om barns deltagelse i barnevernets arbeid og barns deltagelse i familieråd spesielt. Koordinatorenes og foreldrenes refleksjoner om barnas deltagelse, slik de kom til uttrykk i intervjuene med dem, vil så bli drøftet.

8.1 Hva er et barneperspektiv?

Det har vokst frem et nytt syn der barn sees som sosiale aktører som konstruerer sin sosiale virkelighet, og som selv velger å ta initiativ til ulike handlinger. Dette gjenspeiler seg i en stadig større vektlegging av barns og unges rettigheter. Begrepet barneperspektiv er sentralt for å beskrive et slikt syn på barn som kompetente og aktive aktører i eget liv.

For lettere å forstå innholdet i begrepet barneperspektiv kan dets grunnleggende idé deles inn i to komponenter (Andersson og Bjerkmann 1999):

- Å se ut fra barnets synsvinkel
- Å ha barnet i sin synsvinkel, det vil si å se barnet

Barneperspektiv er et mangetydig begrep. På den ene siden handler det om å ta utgangspunkt i barnets egne opplevelser og ønsker, deres nåværende situasjon, og deres fremtidige muligheter. På den andre siden handler det om at de voksne skal se barnets situasjon, men uten noen illusjon om at dette er noe objektivt ståsted. Vår synsvinkel som foreldre eller som profesjonell er farget av egne erfaringer og kunnskaper. Barneperspektivet handler om en

fortløpende perspektivutveksling mellom barnets eget perspektiv og de ulike vokseperspektivene.

Jeg sier meg enig med Andersson og Bjerkman når de konkluderer med at det overordnede innen sosialtjenesten må være *å ha barnet i sin synsvinkel*, å se barnet. Men man må også tilstrebe i hvert enkelt tilfelle *å se saken ut fra barnets synsvinkel*. De har en rett til å komme med sin beretning, men de har ikke ansvar for å ta vanskelige beslutninger eller overta de voksnes ansvar.

Poenget er at et barneperspektiv innebærer at et antall mulige uforenlige perspektiver leder frem til et kompromiss der det egentlige barneperspektivet blir til en konstruktiv sammensetning mellom ulike interessenters divergerende oppfatninger. (Andersson og Bjerkman 1999: 27, min oversettelse).

Som vi har sett i denne undersøkelsen beskriver foreldrene hvordan de ulike familiemedlemmene la frem sine synspunkter, argumenterte og inngikk kompromisser for å komme frem til en handlingsplan. Dette samstemmer med det som foreldrene i studien i Sør-Trøndelag fortalte (Østnor 2001). Hvordan bør «barnets stemme» komme til uttrykk i denne argumentasjonsutvekslingen?

8.2 Barnets og den unges deltagelse i saker som berører deres liv og hverdag

Barnevernet er en del av velferdsstaten og bygger på et verdigrunnlag som har menneskeverdet som overordnet hensyn og målestokk. Alle barn og unge har krav på et utviklingsfremmende oppvekstmiljø. I denne sammenhengen er *likeverd og medvirkning* grunnverdier som stiller særlige krav til dem som har ansvar (NOU 2000:12, s. 13). Men i hvilken grad og hvordan bør barn og unge få innflytelse på beslutninger? Hvor skal grensene for barnets medvirkning settes, og hvem skal settes dem? Kan for stor grad av medvirkning fra barn gå på bekostning av deres behov for beskyttelse?

I artikkelen «Barnevern og barns ytringsfrihet» (Clausen og Tiller 1997) oppsummeres noen studier som forsøker å ta utgangspunkt i barnas perspektiv. Her fremkommer det at barna i alt for beskjeden grad trekkes med i barnevernets undersøkelse og beslutningsprosess. Saksbehandlerne hadde et distansert forhold til barna. Også når opplysninger innhentes fra barna, tillegges disse liten betydning for valg og utforming av tiltak. Hva innebærer det så at barnevernet «snakker med barn»? Forskere har i noen studier intervjuet barn fra ulike vinkler om hvordan de opplever sin kontakt med barnevernet (Koch og Koch 1995, Sandbæk 1999 og Eide 2001). Et trekk som går igjen i

disse studiene, er at barn og unge ønsker at barnevernet gir dem informasjon og holder dem orientert. Barna og de unge ønsker å medvirke til de beslutninger som skal fattes. Dette er et sammenfallende bilde med de studiene som har formidlet foreldres erfaringer (jfr. punkt 3.2.2): Barn og foreldre involveres bare i liten grad i barnevernets undersøkelser.

I NOU 2000, «Barnevernet i Norge», hevdes det at man i dag i enkelte fagmiljøer nærmest driver en konkurranse om å ivareta barns perspektiv best mulig, og at man ser tendenser til en romantiserende forestilling om barn som mer ekte og sannferdige enn voksne. Jeg sier meg enig med Mona Sandbæk (2001) i at dette dreier seg om ytterpunktene, eller unntakene. Det er fortsatt grunn til å tro at unnlåtelsessyndene er et større problem, selv om enkelte nyere forskningsresultater tyder på at barn er i ferd med å bli trukket mer aktivt med i sine egne saker.

Engelske forskere har argumentert for at det å betrakte barn som sosiale aktører ikke må innebære at en overser deres behov for tilhørighet, deres rett til å være avhengige, og deres mulighet for å danne relasjoner med nære omsorgspersoner. Det kan medføre fare dersom barns rettigheter knyttes opp mot en forestilling om barn som uavhengige og selvstendige individer. En for ensidig vektlegging av rettigheter knyttet til individet kan føre til at man setter de enkelte familiemedlemmers rettigheter opp mot hverandre.

Disse forskerne har argumenter for at barn trenger å få oppjustert sin status og sine rettigheter i familien, ikke rettigheter som atskiller dem fra familien. (Sandbæk 2001:164.)

I barnevernet er foreldrenes og barns rettigheter i strid med hverandre i noen saker, men disse sakene utgjør bare et fåtall. Barnevernets arbeid handler i stor grad om å bistå familien.

Med henvisning til denne undersøkelsen og andre studier (jfr. punkt 2.6) har jeg argumentert for at barnets utvidede familie har verdifulle bidrag å komme med når det gjelder barneperspektivet i den enkelte sak. Dette er bidrag som i tradisjonelle utredninger ofte har vært oversett. Bruk av familieråd kan *representere en oppjustering av barnas rettigheter i familien*.

La oss gå over til å se på noen studier *om barns deltagelse i familieråd*. I den svenske studien deltok 73 prosent av barna (Sundell og Hæggman 1999). Deltagelsesprosenten varierte med barnas alder: Alle unge over 15 år deltok, for barn mellom 10 og 15 år var deltagelsen 88 prosent, mens bare halvparten av barna under 10 år deltok i familierådene. I den engelske studien fra 80 familieråd som omfattet i alt 99 barn og unge, var også barnas deltagelse i familieråd langt høyere enn ved en tradisjonell utredning. Her sammenlignet man tallene med barnas deltagelse i Child Protection

Conferences (Marsh og Crow 1998: 103). I prosjektet «Metodeutvikling i barnevernet: familierådslag» i Sør-Trøndelag som omfattet 28 saker, deltok barna i 19 av disse sakene, det vil si i 2/3 av tilfellene. Jo eldre barnet er, jo større er sannsynligheten for at det deltok. I noen tilfeller deltok barna på hele møtet, mens de i andre familieråd kun har deltatt på deler av møtet (Hyrve 2001). Utprøving av familieråd i Bodø kommune omfattet syv familier med til sammen elleve barn. Barna deltok i seks av de syv familierådene (Horverak 2001).

I den engelske studien fra 80 familieråd ble et mindre utvalg med nitten barn intervjuet om sine erfaringer (Lupton og Stevens 1997). Barna syntes at den første sekvensen av familierådet, hvor de profesjonelle gir sin informasjon, var vanskeligere enn det de voksne familiemedlemmene ga uttrykk for. Flere av barna følte seg ukomfortable i denne situasjonen og opplevde at det var vanskelig å stille spørsmål. Men barna var positive til ideen om at det er *familien* som skal komme frem til sine beslutninger. Og når det gjaldt den delen av møtet hvor familien sitter alene, oppgav barna at de syntes diskusjonen ble lettere fordi det ikke var noen profesjonelle tilstede. I all hovedsak ga de unge i denne studien uttrykk for at deres synspunkter var viktige og at de andre familiemedlemmene hadde lyttet til dem og verdsatt deres deltagelse.

I den svenske studien «Mellan myndighet och familj» er barna intervjuet (Andersson og Bjerkman 1999). Forfatterne benytter metaforen «*Omslutande familjerådslag*» om de vellykkede familierådene som utgjorde halvparten av materialet. Med denne metaforen mener de at noen holder om, og bærer frem, barnet på en måte som gjør at barnet kan erfare at det befinner seg i trygghet hos voksne, og selv kan se ut mot verden. Et viktig kjennetegn ved de omslutende familierådene er at de fire hjørnesteinene i modellen ble fulgt. Barna som har deltatt i disse familierådene opplevde at de ble sett og bekreftet som individer. Jeg har valgt å løfte frem denne metaforen fordi den anskueliggjør det som barn og unge *kan* oppleve ved å delta i familieråd, *følelsen av sammenheng, tilhørighet og støtte*.

I den samme studien beskriver forfatterne noen av familierådene som «*innslutande familjerådslag*». Felles for disse familierådene var at et barneperspektiv ikke var tilstede. Det var ikke først og fremst barnets situasjon og problemer som ble behandlet, men de voksnes problemer. De fire hjørnesteinene som karakteriserer et familieråd var ikke, eller bare i begrenset utstrekning, tilstede. Videre var utvelgelsen av familiemedlemmer ikke alltid foretatt ut fra hensynet til de barn og unge som var berørt. Allfor ofte ble viktige personer ekskludert på grunn av voksenkonflikter, og det var ikke alltid at barn og ungdom selv deltok i familierådet. I disse familierådene

opplevde barna ofte skuffelser og mente at familierådene ikke hadde fylt sin rolle. Det var et systemperspektiv som dominerte, og barnevernarbeideren hadde store vansker med å se og forstå barnet og dets behov. Handlingsplanene ble ofte ikke gjennomført.

For å oppsummere: Barn er oftere selv tilstede i familieråd enn ved andre møter i en tradisjonell beslutningsprosedyre i barnevernet. Men en tilstedeværelse av barnet er ingen garanti for en reell deltagelse. Og barna selv har delte erfaringer med å delta i familieråd (Lupton og Nixon, 1999).

8.3 Foreldrenes og koordinatorenes refleksjoner om barns deltagelse i familieråd

I intervjuene med foreldrene og koordinatorene ga disse informantene uttrykk for noen av sine erfaringer og sine refleksjoner om barns deltagelse i familieråd. Vi skal i det følgende se på noen av deres kommentarer.

I tre av familierådene i denne studien som omfattet fem barn i alderen to til åtte år, var det ingen av barna som deltok i familierådet. I de tre andre familierådene, som omfattet i alt syv barn og unge fra ett til femten år, deltok barna i hele eller deler av familierådet. Koordinator opplyser i intervjuene at de har snakket med barna sammen med foreldrene, og de har også hatt samtaler med barna alene. Barna er blitt orientert om det som skulle skje. Vi har ingen data om hvilke kriterier som ble lagt til grunn for hvorvidt barna skulle delta eller ikke.

I kapittel seks argumenterte jeg for at familierådene til en viss grad er kjennetegnet ved at de også har hatt et barneperspektiv, i den forstand at de voksne har hatt barnet *i sin synsvinkel*. Dette har blant annet kommet til uttrykk ved at problemstillingene til familierådet har vært relatert til barnas situasjon. Videre har koordinator og ordstyrer henvist de voksnes tema til andre fora, og holdt fokus på at familierådet skal drøfte barnets situasjon. Og til slutt er det nedfelt konkrete tiltak for å bedre barnas situasjon i handlingsplanene.

8.3.1 Koordinatorenes refleksjoner om barnas deltagelse

Koordinatorene i dette prosjektet forteller at de i noen saker opplevde at barna var stolte, fordi så mange fra familien var samlet for å hjelpe dem. Noen av de eldste barna fortalte koordinatorene at det var lettere å ta opp sine egne problemer og sine bekymringer for mindre søsken med sin egen familie. I én sak begrunnet ungdommen det med at han tidligere var blitt plassert utenfor hjemmet. Hans engstelse for at dette kunne skje igjen hadde

medført at han ikke ville gi informasjon til barnevernet. De fleste koordinatorene i Adolfsens undersøkelse (1998) mente at barna *burde* delta på familieråd uansett alder; deres argumentasjon er sammenfallende med koordinatorene i denne undersøkelsen: Barna kan oppleve støtte ved at så mange slektninger deltar i familierådet og ønsker å hjelpe dem. Et annet argument er at koordinatorene i begge studiene mente at barn kan unngå usikkerhet ved at de selv er tilstede og får del i det som blir sagt. Også ved utprøvingen av metoden i Stavanger tar Schjelderup og Omre (2001) til orde for at barna skal delta i familierådene. De har hatt barn og unge i alle aldre som deltagere, og ut fra egen erfaring som koordinatører begrunner de barns deltagelse blant annet slik:

Vi mener at barnefokuset blir sterkere når barna er tilstede. Som koordinatører har vi sett at når barna faktisk sitter blant de voksne i familieråd, bidrar dette til å stramme opp kommunikasjonen mellom alle berørte parter, forenkle den og gjøre diskusjonen mer konkret og målrettet mot barns behov. Videre er det lettere å holde seg til en her og nå situasjon og se fremover – i stedet for å vende tilbake til gamle konflikter (op.cit. 2001:21).

Samtidig som koordinatorene i dette prosjektet beskriver barnas positive erfaringer, er de også ambivalente til barns deltagelse. Vi skal nå se på noen av deres problemstillinger. De mener at barna bør være tilstede i den første sekvensen og begrunner det blant annet slik:

Barna kjenner til forholdene fra før. Det er de som lever i den hverdagen som barnevernet mener bør endres. Det er bedre at de er tilstede, enn at de skal fantasere om hva som blir sagt.

Men koordinatorene balanserer dette synet opp mot noen risikomomenter.

Barn skal bygges opp positivt. Og det kan være et motargument til at barna skal være tilstede i den første sekvensen, da det ofte kan være innslag av elendighetsbeskrivelser.

De profesjonelle som legger frem sin informasjon, må ta hensyn til dette. Videre trekker noen av koordinatorene frem at barna kan oppleve det som flaut at så mange vet at for eksempel mamma drikker. Barna kan være vant til konflikter mellom mor og far, men nå blir problemene synlige for andre utenforstående.

Når det gjelder barns deltagelse i den andre sekvensen av familierådet, hvor familien drøfter alene, fremfører noen av koordinatorene blant annet disse argumentene:

Jeg tror ikke at det er bra for barn å høre på krangler som også kan være en del av disse møtene. Noe er voksenprat. Barna bør orienteres på en god måte, men kanskje de ikke bør delta før de er 12 år gamle?

En koordinator hadde et familieråd hvor en tiåring deltok i alle de tre stadiene i familierådet, men er i ettertid i tvil om hvor klokt dette var. Gutten hadde en klar formening om hva han ønsket skulle bli utfallet av familierådet. Han ville bo i et fosterhjem hos en slektning. Dette var en løsning som barneverntjenesten ikke under noen omstendighet ville godta. Deltakerne var på forhånd orientert om dette. Denne begrensingen i valg av løsningsalternativer var klar for de voksne, men kan det forventes at en tiåring skal forstå dette? Selv om disse begrensningene var formidlet til ham, håpet han likevel at familierådet ville støtte hans løsning.

I en annen sak deltok en åtteåring også i hele prosessen og i selve familierådet. I planleggingen hadde koordinator lagt ned mye arbeid i forhold til å legge de beste rammer for barnets deltagelse. I ettertid reflekterer koordinator slik:

Han var stolt over at så mange fra familien var tilstede, og at de snakket om hans situasjon. Men da tingene ikke fikk det utfallet han hadde tenkt seg, gav gutten uttrykk for at det til syvende og sist er de voksne som bestemmer.

Også i denne saken var det tale om fremtidig bosted. En bør tenke grundig igjennom hvordan man kan legge til rette for barns deltagelse, når valg av omsorgsbasis står på dagsorden. Mindre barn har en helt begrenset innflytelse på et slikt valg. Og unntaksvis kan det være at et barneperspektiv er bedre ivaretatt ved at barnet ikke deltar på selve møtet. På den annen side er slike beslutninger uansett vanskelige for de barna det gjelder. Kanskje var guttenes tilstedeværelse i familierådet i disse to eksempelene med på å hjelpe dem i deres prosess med å akseptere sitt nye bosted.

8.3.2 Foreldrenes refleksjoner om barnas deltagelse

Vi skal nå se på noen av foreldrenes betraktninger om barnas deltakelse. I de tre familierådene hvor barna ikke deltok, henviser foreldrene til barnas alder som begrunnelse for at de ikke deltok. «Hun er for liten til å forstå det som skjer. Hun skjønner ikke noe likevel.» Men de legger til at de informerte barna. Foreldrene synes det er viktig at barna får noe informasjon, men de bør ikke delta fordi de likevel ikke forstår det som skjer.

I ett av familierådene hvor barna deltok, henviser far til barnevernets begrunnelse, slik han oppfattet den: «De fra barnevernet sa at barna hadde

opplevd så mye vondt, og at deltagelse i familieråd kunne løse opp knutene for dem.» I ettertid reflekterer far slik:

Kanskje det bør være en aldersgrense på tolv år for barn som skal være tilstede på den andre sekvensen av familierådet. Eller kanskje de kan komme inn i rommet, si sin mening, og deretter forlate møtet?

Hva er hensikten med barnas deltagelse? Som jeg omtalte i kapittel tre så er ikke familieråd noe terapeutisk opplegg eller noen annen form for intervensjon i forhold til familien. Dersom dette er hovedhensikten, er det tale om å benytte andre metoder. Men selv om hovedhensikten ikke er et terapeutisk opplegg, kan de prosesser som iverksettes likevel ha en terapeutisk effekt. Hvorvidt barnas deltagelse bidro til å «løse opp knutene for dem», vet vi ikke. Eksempelet anskueliggjør at en må være bevisst på hvorfor barna skal delta. I noen saker kan deltagelse begrunnes ut fra håpet om en slik effekt. Vi kan imidlertid spørre oss om ikke slike spørsmål tilhører en annen arena, som krever helt andre rammer enn et familieråd.

I et annet familieråd deltok barnet på ti år i hele familierådet. Mor forteller om en grundig planlegging og et godt samarbeid med barnevernet:

Der var barnevernet veldig flinke. Vi hadde først et møte mellom barnevernet og meg hvor vi planla hvordan vi skulle ta det opp med datteren min. Deretter var det et møte hjemme hos meg hvor hun fikk forklart det som skulle skje.

Denne jenta deltar i to familieråd. Mor er tilfreds med forberedelsene, og hun er fornøyd med hvordan familien tok vare på jenta under familierådet. Hun er også fornøyd med de tiltakene som blir nedfelt i handlingsplanen. I ettertid reflekterer likevel mor over om det var riktig å la datteren delta:

Jeg tror det var veldig komplisert for henne å være tilstede. Hun fikk jo også spørsmålet: Hva syntes du? Men for en tiåring å delta i et voksent møte er ikke greit. Svarene hennes ble mer sånn – samme for meg –.

Jeg skulle ønske at hun hadde vært mer delaktig, fordi hennes synspunkter hadde mye å si for mine beslutninger i livet. Men det blir for omfattende for en tiåring å sette seg inn i hva det dreier seg om. Det er viktig at barna blir informert, men å delta i den andre sekvensen av familierådet kan bli for omfattende. Vi planla hennes deltagelse i minste detalj, men likevel lurer jeg på om hun skulle ha deltatt.

8.4 Avslutning

I dette kapittelet har jeg drøftet begrepet barneperspektiv og vektlagt at det overordnede mål innen barneverntjenesten er å ha barnet i sin synsvinkel, å

se barnet. Men man må også i hver enkelt sak tilstrebe å *se saken ut fra barnets synsvinkel.* Et barneperspektiv kan innebærer mange og divergerende oppfatninger. Ved bruk av familieråd legges forholdene til rette for en perspektivutveksling mellom de ulike familiemedlemmene og de profesjonelle. Hensikten er en konstruktiv argumentasjonsutveksling som kan lede frem til et kompromiss om hva et barneperspektiv konkret innebærer i det enkelte tilfellet. *Bruk av familieråd kan representere en oppjustering av barns rettigheter i familien.*

Studier viser at barn og unge deltar i langt større utstrekning i familieråd enn i tradisjonelle undersøkelser i barnevernet. Barna formidler delte erfaringer med å delta i en slik beslutningsprosess. Noen barn og unge sitter igjen med en opplevelse av at familierådet lyttet til deres synspunkter, og de følte de fikk støtte og konkret hjelp fra sin slekt. Andre barn og unge, derimot, erfarte at familierådet ikke var til noen hjelp, og at familien igjen sviktet dem.

Hvilke betingelser bør være tilstede før, under, og etter familierådet for at det skal bli en god opplevelse for barnet? Dette bør være sentrale problemstillinger for videre studier. Det foreligger lite empiri om hva disse betingelsene innebærer, sett med barnas øyne. Når det gjelder rammene for barns deltagelse, er det tre sentrale faktorer: For det første må gjennomføringen av familierådene følge de fire hjørnesteinene som er fundamentet for en slik metode. For det andre må koordinator instruere de profesjonelle som deltar i den første delen av familierådet, slik at barna unngår å høre elendighetsbeskrivelser av seg selv og sin familie. For det tredje skal det oppnevnes en talsperson for barnet og utøvelsen av denne rollen er spesielt viktig i den andre delen av møtet hvor familien sitter alene. I kapittel seks omtalte jeg balansegangen mellom en nødvendig realitetskonfrontering og respekten for urørlighetsonen i denne delen av møtet. På samme måte som noen foreldre i denne undersøkelsen opplevde krenkelse, er det en fare for at barn kan oppleve det samme.

I ulike arbeider hvor barnas deltagelse i familieråd drøftes, blir spørsmålet ofte knyttet opp til om barnet skal delta i selve familierådet eller ikke. Kanskje et mer fruktbart utgangspunkt kan være å se på barnas deltagelse i hele beslutningsprosessen, fra planlegging til gjennomført familieråd? Kanskje kan det unntaksvis være slik at et barneperspektiv er bedre ivaretatt ved at barna ikke deltar i selve møtet, men at tyngden legges i å samhandle og informere dem før og etter møtet. I fremtidige studier er det viktig at man kan få frem barnas erfaringer med familieråd, slik at deres perspektiv er med når man skal drøfte barns deltagelse i denne beslutningsprosessen. Det er behov for teoretiske drøftelser så vel som empiriske studier av barnas plass i denne beslutningsprosessen.

9 Resultater fra intervju med ansatte i barneverntjenesten

Det er foretatt intervju med alle de fem prosjektansvarlige. Videre er leder ved to av kontorene og saksbehandler ved ett av kontorene intervjuet. Det er således to informanter fra tre av tjenestestedene. De er intervjuet hver for seg. Resultatene og drøftingene av intervjuene presenteres i forhold til hovedtemaene i intervjuguiden.

9.1 Påbegynte og avholdte familieråd i prosjektperioden

Kommune A har 27 ansatte i barneverntjenesten og betjener 48.000 innbyggere. De har avholdt to familieråd og påbegynt fire. Kommune B har 11 ansatte og det bor 23.000 i kommunen. De har gjennomført ett familieråd og hatt ett oppfølgende familieråd i samme sak. I den kommunen var det én påbegynt sak. Kommune C har ni ansatte og det bor 15.000 innbyggere i bydelen. De har avholdt fire familieråd. I én sak er det gjennomført ett oppfølgende familieråd, og i en annen sak er det avholdt to oppfølgende familieråd. I bydel D er de 12 ansatte og de betjener 17.000 innbyggere. De har avholdt ett familieråd og påbegynt ett. Det interkommunale samarbeidet som representerer seks kommuner, betjener til sammen 15.000 innbyggere. I to kommunene er metoden ikke prøvd ut. I én kommune er det gjennomført fire familieråd og i én av disse sakene ble det avholdt et oppfølgende familieråd. I to kommuner er det gjennomført to familieråd. I den siste kommunen var det to påbegynte familieråd. Med andre ord har det interkommunale samarbeidet gjennomført syv familieråd og ett oppfølgende møte, og i to saker ble arbeidet med familieråd påbegynt.

For å oppsummere: I prosjektperioden er det avholdt i alt femten familieråd. Møtene har funnet sted på grendehus, barnehage, aktivitetshus, hotell o.l. I alle sakene har man med andre ord oppfylt kravet om en nøytral møteplass. Tidspunktet for familierådene har vært både dag og ettermiddag, og de har også vært avholdt i helger dersom det var aktuelt. Antall familie-medlemmer som har deltatt har variert fra fem og opp til tyve familie-medlemmer.

Det har vært påbegynt arbeid i til sammen åtte saker. Med påbegynt menes at koordinator har vært inne i saken og truffet foreldrene, men av ulike

årsaker ble det ikke avholdt familieråd i disse sakene. Det er ikke data fra disse sakene.

9.2 Kontorenes begrunnelse for å delta

Vi skal nå se på noen av de begrunnelsene som kontorene oppgir for at de ønsket å delta i prosjektet. Den første grunnen kan relateres til kjennetegn ved organisasjonskulturen, og den andre grunnen relateres til faglige argumenter.

9.2.1 *Rom til å utforske*

Ut fra det materialet vi har er *rom til å utforske* en begrunnelse som flere av kontorene trekker frem for at de sa ja til å delta i prosjektet. Her fremstår tydelige ledere som ser det som en viktig lederoppgave å ha visjoner for tjenestestedets fagutvikling. To av disse kontorene hadde da også deltatt i ulike fagutviklingsprosjekter tidligere. Medvirkning i prosjekter gav status til kontoret, og de vurderte deltagelse som en viktig faktor for å rekruttere og beholde medarbeidere. De refererer til en organisasjonskultur hvor det er lov til å prøve og feile og viser til gode parallelle prosesser hvor de som ledere møtes med romslighet fra sine overordnede. Denne romsligheten møter de igjen sine egne medarbeidere med. En av dem uttrykker det slik:

Jeg jobber i en kommune hvor min sjef er positivt innstilt til at man skal prøve noe nytt. Jeg får stort sett positive svar på det jeg foreslår, og har stor grad av frihet til å prøve og feile.

I forordet til boken «Livs- og dødskrefter i organisasjoner» stiller Erik Larsen (1998) spørsmålet: «*Er det trygt nok til å være utrygg?*» Ved de tre tjenestestedene som gav dette svaret, var det en organisasjonskultur som ga trygge nok rammer til å være utrygg, til å utforske, til å bevege seg inn i spenningsfeltet mellom det kjente og det ukjente.

I kapittel fire beskrev jeg sosialarbeiderens antagelser om å benytte familieråd, slik de uttrykte seg i gruppearbeidet under opplæringen. Det var mye usikkerhet knyttet til den planlagte endringen. De gode parallelle prosessene og de trygge rammene anser jeg som en sentral faktor for disse tjenestestedenes fruktbare arbeid med å prøve ut en ny metode. Ved to av tjenestestedene var det ikke et slikt støttende miljø.

9.2.2 *Metoden gir mulighet til å trekke inn brukerne i større grad*

Alle informantene henviser til at de faglige perspektiver som ligger i bruk av metoden, gir gjenklang i forhold til den tematikk som de er opptatt av,

nemlig økt brukermedvirkning. Informantene vekter dette noe forskjellig ut fra den situasjonen og det faglige landskap som det enkelte kontor befinner seg i.

Familieråd er en metode som appellerte til meg som leder. Jeg så muligheten til å trekke inn brukerne i større grad enn vi gjorde og til å arbeide med brukermedvirkning på en ny måte.

Dette sitatet er hentet fra et av kontorene som allerede hadde jobbet mye med brukermedvirkning. Deltagelse i prosjektet gir kontoret muligheten til å prøve ut brukermedvirkning på *en ny måte*. Metoden inngår som et supplement til kontorets faglige tenkning. En annen prosjektleder henviser til at deltagelse kan bidra til et mer systematisk fagutviklingsarbeid ved kontoret, og sier:

Ved å delta i et slikt prosjekt kan det hjelpe oss videre til å se nærmere på dette med brukermedvirkning på en mer systematisk måte.

Dette kontoret var preget av det vi kan kalle en tradisjonell praksis. I dette uttrykket, tradisjonell praksis, la informantene at de i svært beskjeden grad hadde deltatt i fagutviklingsprosjekter tidligere. Ved å delta i dette prosjektet viser de til at de får forbindelseslinje til en annen arena, NOVA, som kan bistå dem med en systematisk utprøving og evaluering.

I motsetning til det første eksempelet hvor de ser implementering av en ny metode inn i sin helhetstenkning, har dette kontoret forhåpninger om at deres deltagelse i prosjektet vil bistå med *både det nye og med helheten*.

En annen barnevernleder henviser til kontorets konkrete erfaringer i enkeltsaker.

Vi har erfart at vi ikke får så mye gjennomslag når folk ikke har vært med på å bestemme selv. Vi lykkes best om familien er med på å bestemme. Vi har vel også sett at i mange saker er slekten engasjert, og det har vært et dilemma mange ganger. Ved bruk av familieråd fikk vi anledning til å bruke familiene i større grad.

Familieråd fremstod som en metode som kunne gi noen svar på de utfordringene som kontoret stod overfor. Dette kontoret hadde sitt første familieråd relativt raskt etter oppstart. De fikk da bekreftet sin antagelse om at familieråd egnet seg i mange av de sakene hvor de tidligere hadde slitt med hvordan de skulle forholde seg barnets slekt.

Ved tre av kontorene hadde man tradisjon for faglig utviklingsarbeid, og det var en større bevissthet om ideologisk og faglig plattform ved disse kontorene enn ved de to andre. Dette ble også bekreftet i løpet av opplæringen ved de ulike kontorene. I intervjuene fremkommer det at lederne fra

begynnelsen av «ser» hvordan familieråd kan inngå i kontorets tilnærminger for øvrig. Dette er ikke i samme grad tilstede ved de to andre kontorene, og deres begrunnelse for å delta i prosjektet handler også i større grad om en bistand til å jobbe med helheten.

I fremtidige prosjekter med videre utprøving og evaluering av familieråd bør prosjektledelsen legge større vekt på en kartlegging av kontorenes ståsted ved prosjektets oppstart. På den måten kan den sentrale prosjektledelsen bedre *bistå i integrasjonsprosessen mellom det nye og det gamle*.

9.3 Hvordan ble fagutviklingen organisert internt på kontoret?

Metodeutprøvingen i prosjektet ble definert som en del av det løpende barnevernsarbeidet og ikke organisert som et prosjekt på siden av det ordinære arbeidet. Det ble ikke gitt noen midler til de deltagende kommunene bortsett fra opplæring og veiledning, og kommunene måtte selv betale for bruk av koordinator. Kommunen forpliktet seg til å oppnevne en prosjektansvarlig som skulle sikre en fast kontaktperson inn til prosjektleder ved NOVA. Prosjektansvarlig skulle ha et overordnet ansvar for driften av prosjektet i kommunene.

9.3.1 Rollen som prosjektansvarlig

Utviklingsarbeid er avhengig av ildsjeler som har engasjement og vilje til endring. Ikke minst var dette en utfordring i dette prosjektet. Evalueringer fra implementering av familieråd viser, som nevnt, at det ofte tar lang tid fra oppstart av prosjektet til det første familieråd blir avholdt (Marsh og Crow 1998, Sjøblom 1999). Det skulle vise seg å bli tilfellet også i dette prosjektet. Alle informantene tar opp ulike utfordringer knyttet til rollen som prosjektansvarlig. De beskriver hva de har forsøkt å gjøre for å legge forholdene til rette for utforskning og utprøving. I intervjuene går det samme temaet igjen:

Det gjelder å holde 'det varmt'. Bruk av metoden må stå oppført i et program hele tiden slik at vi blir minnet på denne alternative måte å fatte beslutninger på. Som prosjektansvarlig må du være både en inspirator og en pådriver.

Bak disse utsagnene ligger ulike bestrebelser i forhold til hvordan de har forsøkt å understøtte medarbeidernes engasjement for familieråd. Det tok lang tid før man avholdt det første familierådet. Hvordan klarer man da å opprettholde engasjement og troen på at familieråd er verdt å jobbe for? I

tillegg til innspill utenfra beskriver prosjektlederne ulike fremstøt som de gjorde internt på kontoret. Ved tre av tjenestestedene klarte de å operasjonalisere de gode hensikter inn i den praktiske hverdagen. Prosjektet ble på ulike måter synliggjort, og fikk sin plass sammen med kontorets interne rutiner forøvrig. De daglige rutinene fremstår som *ankerfestet* for fagutviklingsarbeidet. En prosjektleder sier det slik:

Vi drøftet familieråd på de ukentlige teammøtene. Og på meldingsmøtene var metoden satt opp som et fast punkt. I tillegg arrangerte vi fagdager og skaffet til veie relevant litteratur. Det arbeidet vi gjorde i forkant av prosjektet var veldig viktig, nemlig at vi informerte våre samarbeidspartnere om det forestående prosjektet.

Men ved to av kontorene hadde de prosjektansvarlige vanskeligheter med å integrere utviklingsarbeidet i hverdagens rutiner;

Det var ikke laget noe system for hvordan vi skulle holde interessen for familieråd varm. Intensjonen var å få det inn som en fast rutine på mottaksmøter og teammøter, men det ble ikke gjennomført.

Hvorfor klarte noen av prosjektkommunene å få det til og andre ikke? Som i mange andre sammenhenger, skjer det opphopningseffekter ved at én suksessfaktor ofte er en forutsetning for og samtidig leder til den neste. Ikke overraskende er det de tre kontorene som har rom til å utforske og en større bevissthet om ideologisk og faglig plattform, som også får integrert familieråd i de daglige rutinene. Et av prinsippene som vi omtalte var at ledelsen må håndtere frykten for det ukjente. Det nye må integreres hos barnevernarbeideren ved å skape forutsigbare rammer og rom for refleksjon.

9.3.2 Ildsjeler trenger også støtte

Det er to sentrale faktorer som er avgjørende for at den prosjektansvarlige skal kunne utføre sitt arbeid. Det første er at rollen som prosjektansvarlig er avklart internt på kontoret. Det andre er at det er *støtte fra ledelsen, støtte blant medarbeidere og støtte fra den sentrale prosjektledelsen*. De prosjektansvarlige var ildsjelene sammen med enkelte andre medarbeidere. Men i noen sammenhenger opplever den prosjektansvarlige at kollegaers holdninger vanskeliggjør den planlagte utprøvingen av en ny metode.

Vi som tok initiativ, hadde veldig tro på denne måten å jobbe på, at familien selv skulle finne løsninger, men når vi diskuterte konkrete saker, var det veldig mye skepsis blant saksbehandlere. Det var i grunn halvparten av gruppa som var i mot det. Vi er vant til å tenke støttekontakter, tilsynsførere, besøkshjem og sakkyndig utredning. Det er mer

tradisjonell tenkning, det er tryggere, det vet vi hva er. Dette med familieråd vet man ikke hva er.

Innholdet i sitatet er sammenfallende med mitt inntrykk under opplæringen. Som det fremkommer i kapittel 4, var det naturlig nok mange motforestillinger mot en metode som utfordrer den tilvante rollen som barnevernarbeider. Det skulle vært arbeidet mye mer med den uttrykte og forståelige skepsisen under opplæringen, dette «grunnarbeidet» skulle ikke i så stor grad vært overlatt til den prosjektansvarlige i kommunen.

Uten tilstrekkelig støtte i egen organisasjon ble det i noen kommuner en sentral ildsjel som forsøkte å være pådriver og inspirator, og prosjektet ble i lange perioder et enmannsforetak. På tross av mange uheldige faktorer klarte de prosjekttilknyttede å gjennomføre familieråd og har langt på vei snudd motviljen. I tillegg til egen faglig trygghet henviser prosjektansvarlig til at det var viktig å kunne hente støtte hos prosjektledelsen sentralt når konfliktene syntes fastlåste.

Jeg kjenner at det har vært tungt å gløde for prosjektet fordi jeg har følt meg mye alene. I en vanskelig situasjon hentet jeg støtte fra prosjektleder ved NOVA.

I materialet er det flere som problematiserer forholdet til den sentrale prosjektledelsen ved NOVA. Et forskningsbasert utviklingsarbeid fordrer et tett samspill mellom det utøvende feltet og prosjektledelse. Ved oppstart av fremtidige prosjekter er det viktig at prosjektledelsen gir tydelig informasjon om at man kan hente inn ulike «drahjelp» underveis i implementeringsprosessen, avhengig av hvor det enkelte kontor befinner seg.

Vi har så langt omtalt og drøftet kontorenes begrunnelser for å delta, betydningen av en romslig organisasjonskultur, at motivasjon for endring forankres i et nedenfra-og-opp-perspektiv, og til slutt hvordan den planlagte endring finner sin plass i de daglige rutinene.

9.3.3 Hvordan har arbeidsbyrde og turnover av ansatte influert på prosjektet ?

Stor arbeidsbyrde og medarbeidere som sliter innvirker på det daglige arbeidet og ikke minst på et prosjekt som kan oppleves å komme som et ekstra krav om innsats i en allerede belastet hverdag. Dette er tilbakemeldinger fra informantene, og det er en gjenkjennelig situasjon ved mange barnevernkontor. Med forbehold om at vi ikke har noen kvantitative data om arbeidsmengde og turnover, vurderes disse faktorene forskjellig.

Det er klart at alt dette med utskifting av medarbeidere er en utfordring. Men våre interne rammer er de samme. Det er bare folk som er skiftet ut, så det tar lengre tid å komme i gang. Og det er ikke bare negativt at noen slutter. Noen var lei førstelinjetjenesten og trengte å flytte på seg.

Og når det gjelder arbeidsbyrden forsetter lederen:

Jeg mener ikke at arbeidsmengden ved kontoret har influert prosjektet. Det viktigste er å tro på metoden. Hvis du synes at det er spennende og riktig, så gjør du det.

Kommunene ble også spurt om de anså bruk av familieråd som ressurskrevende, og her er alle informantene samstemte: De gir uttrykk for at bruk av familieråd ikke representerer merarbeid. De sier det blant annet slik:

Det er en krevende metode, men ikke spesielt arbeidskrevende. Det handler mer om at vi må snu om på en del tanker vi har som sosialarbeidere. Det som kan være arbeidskrevende er å få tak i koordinator og selve gjennomføringen av familierådet. Men det er ikke mer arbeidskrevende enn for eksempel å ha en sakkyndig.

Og en annen prosjektansvarlig sier det slik:

Vi kan ikke se at det har vært merarbeid. Snarere tvert i mot. Det kan ha vært en arbeidsbesparelse når vi har kunnet overlate det til koordinator.

9.4 Forholdet til sentral prosjektledelse

Kommunene er fornøyd med de ulike fellessamlinger som ble arrangert, både erfaringskonferanser og fagdager. Videre ble det, som nevnt, avholdt faste samlinger for de prosjektansvarlige. Hensikten var å skape en arena hvor deltakerne kunne utveksle erfaringer, hente inspirasjon og drøfte faglige problemstillinger.

Prosjektleder ved NOVA deltok bare på den første samlingen. Lederen for samlingene vurderer det som positivt at man kunne utveksle erfaringer og at deltakerne fikk gjort en del viktige avklaringer, spesielt i begynnelsen. Samlingene var også nettverksbyggende. I intervjuet gir gruppelederen uttrykk for at samlingene etter hans mening var viktige, men han mener at prosjektleder ved NOVA skulle ha ledet disse samlingene alene, eller sammen med en annen. Mange problemstillinger som dukket opp, krevde en avklaring med den sentrale prosjektledelsen ved NOVA.

De andre informantene bekrefter det lederen for gruppen selv påpeker. De etterlyser NOVAs tilstedeværelse på samlingene for de prosjektansvarlige.

Alle informantene etterlyser en større deltagelse fra den sentrale prosjektleders side. De henviser til at han eller hun må komme mer ut til dem der de er, både bistå i «krisesituasjoner» og ikke minst ha faste treff med den enkelte kommune. Den sentrale prosjektledelse må komme inn i *det handlingsrommet* hvor idé skal omgjøres til resultat.

Det hadde vært ønskelig med en tettere oppfølging fra NOVA i forhold til den enkelte kommune. I fremtidige prosjekter må prosjektleder komme mer ut til kommunene. Det er også viktig at de bistår med å informere politikere og samarbeidspartnere på et tidlig tidspunkt.

Det var beklageligvis ikke den ønskede stabilitet i prosjektledelsen ved NOVA i prosjektperioden. Det faktum er likevel ikke alene et svar på kommunenes etterspørsel. Snarere er svaret at den sentrale prosjektledelsen ved NOVA ikke prioriterte dette nok fra starten av, og heller ikke skaffet til veie de nødvendige ressurser.

9.5 Prosjektet er avsluttet – hva nå?

I hvilken grad det enkelte kontor allerede var i gang med en myndiggjørende praksis og det foreligger vilje hos de ansatte til å støtte opp om prosjektet har innvirket på ringvirkninger av å implementere familieråd. Ved prosjektets avslutning synes det som om den ideologien som familieråd bygger på, i større grad er blitt en integrert del av praksis ved de kontorene som allerede hadde prøvd ut ulike tilnærminger med nettverksarbeid. De positive ringvirkningene beskrives blant annet slik:

Alt det som har skjedd rundt dette med familieråd gjør at vi gradvis er på vei til å endre praksis, fordi vi ser at det er meningsfullt å bruke brukernes tanker, refleksjoner og forslag til tiltak.

Vi driver nettverksarbeid, så vi har nok tenkt utvidet familie også på et tidligere tidspunkt, men har ikke hatt en slik metode før. Vi tenker i større grad nettverk, om det er ressurser i miljøet rundt barna.

En hensikt med å integrere prosjektet i det daglige arbeidet var antagelsen om at det da har større mulighet for å bli videreført enn når man iverksetter prosjektarbeid «på siden» av organisasjonen. I materialet fremkommer det at det er ved de kontorene hvor metoden ble integrert i hverdagsrutinene, at de ansatte er helt klare på at de fortsatt vil benytte familieråd.

En prosjektansvarlig sier det slik:

Vi skal forsette, det har vi bestemt. Jeg er ikke redd for at det blir borte, fordi vi har sikret det med faste treffpunkter.

Og en annen prosjektansvarlig uttrykker følgende:

Vi har bestemt oss for å fortsette. Fra å være spørrende og lure på hva dette var for noe, er vi blitt ganske overbevist om at familieråd bringer mye positivt inn i arbeidet vårt. Det er på grunn av erfaringene vi har gjort med familieråd, vi ser hvordan folk jobber, vi ser hva som skjer når familier som kanskje har vært uvenner møtes og forholder seg til hverandre. At de tenker på ungene istedenfor på seg selv.

«Jeg tror familieråd er den beste reklame for seg selv.» Dette sier en av lederne når hun blir spurt om hva som virker inspirerende og hva som fremmer bruk av metoden. Det tok lang tid å komme i gang.

For det første skulle de føle seg trygge nok til selv å prøve ut metoden. For det andre skulle de presentere sitt forslag for familien. En annen leder kommer med dette «hjertesukket».

Vi synes dette er et glimrende tilbud og så takker brukerne nei til tilbudet. Eller at de har takket ja, men deretter avholdt sitt eget familieråd uten å involvere oss eller koordinator.

Vi har ikke noe tall på hvor mange som fikk tilbudet av saksbehandler og takket nei i utgangspunktet. I ti av sakene ble det gjort et forberedende arbeid, men av ulike årsaker ble det likevel ikke noe familieråd. Dette forberedende arbeidet var i all hovedsak møter mellom koordinator, saksbehandler og foreldre. Men når kontoret fikk gjennomført familieråd, så var metoden den beste reklamen for seg selv. Positiv tilbakemelding fra familiene og et fruktbart samarbeid med koordinator ansporet til videre innsats for å innføre metoden.

9.6 Avsluttende kommentar

Har så implementeringen av familieråd ved de fem tjenestestedene i denne undersøkelsen vært vellykket? Både ja og nei. Jeg skal i det følgende drøfte noen aspekter ved dette spørsmålet. Svaret er avhengig av hvilke kriterier som legges til grunn for å «måle» suksess.

Det tok lang tid før kommunene prøvde ut metoden, og det er i alt avholdt femten familieråd. Dersom man legger disse kvantitative data til grunn for å måle suksess, kan man ikke si at implementeringen har vært vellykket. Men resultatet må ses i en større sammenheng. Bruk av familieråd utfordrer både den tradisjonelle rollen som barnevernarbeider og organisasjonenes strukturer. Som jeg argumenterte for i kapittel tre, er familieråd et uttrykk for et paradigmeskifte i profesjonelt arbeid. Det er en altfor enkel forklaring på det lave antallet å alene fokusere på barnevernarbeidernes vilje

eller manglende vilje til å prøve ut partnerskap i praksis. Mike Doolan (2002) påpeker at gjennomføringen av en «ny praksis» også er relatert til hvilket mandat som er gitt til det utøvende feltet. Skal dette skje ved en gradvis endring av praksis, skal det understøttes av prosedyrer og retningslinjer, eller er mandatet utformet i lovverket? I dette prosjektet har mandatet ligget innebygd i ulike bestrebelser på å endre praksis, og implementeringsprosessen har til en viss grad vært støttet opp av skrevne prosedyrer.

Dersom man legger de profesjonelles, koordinatorenes, og foreldrenes erfaringer til grunn for å måle suksess, indikerer materialet at implementeringen har vært vellykket i de tilfeller der familieråd er gjennomført. Alle parter har positive erfaringer med denne måten å fatte beslutninger på, og de anbefaler metoden til andre. Det å måle endringsarbeid fordrer et langsiktig perspektiv for å kunne vurdere i hvilken grad den planlagte endring har ringvirkninger på kontorenes øvrige praksis. Materialet i dette prosjektet indikerer at man ved noen av tjenestestedene er i gang med en slik integrasjonsprosess. Ved fire av de fem tjenestestedene har det vært planlagt og avholdt familieråd etter prosjektets avslutning.

Prosjektet må forankres hos ledelsen. En planlagt endring forutsetter et aktørperspektiv. Aktørene må ha en målsetning knyttet til hva de vil endre, og hva de vil oppnå med endringen (Jacobsen 1998). Men aktørenes engasjement og vilje må ha støtte og legitimitet hos ledelsen. Støtte hos ledelsen var ikke tilstrekkelig tilstede over tid i noen av kommunene. En slik nødvendig avklaring med ledelsen ved det enkelte kontor bør vies langt større oppmerksomhet fra den utenforstående endringskonsulenten i fremtidige prosjekter enn tilfelle var i denne studien.

Erfaringer med bruk av familieråd kan gi nye konstruksjoner av familiene. Enkelte barnevernarbeidere som deltok i dette prosjektet ga uttrykk for sin skepsis i gruppearbeidet under opplæringen. De uttrykte blant annet tvil om det fantes ressurser i familien, om problemer for barnet ville bli tildekket og bagatellisert. Når barnevernarbeideren gjennomførte familieråd, så ga denne konkrete erfaringen noen nye elementer til deres tidligere oppfatninger av klientene (Nordahl 2001). Enkelt sagt så de at det var mer ressurser å spille på enn de hadde antatt.

Dette kan også sees i sammenheng med den kritikken som er fremført når det gjelder å benytte et diskursteoretisk perspektiv i barnevernets beslutningsprosess.

Tiltroen til en alternativ prosess der alle berørte parter motiveres av en genuin interesse for det vage og vanskelig definerbare «barnets beste» forekommer oss lett utopisk (Wærness og Søder 1999).

En slik innvendig handler kanskje like mye om de profesjonelles holdninger og forestillinger som om klienten. Det er etter mitt syn en mer fruktbar strategi å gi barnevernarbeiderne tilbake slike bilder av den utvidede familien som denne og andre studier gir. Bilder som er med på å nyansere og kanskje tilføre positive bidrag til konstruksjonen av klientene, i stedet for å avskrive de foreslåtte prosedurale reglene som utopiske.

Erfaringen med bruk av familieråd har utfordret den tradisjonelle hierarkiske oppfatningen av ulike kunnskapsformer. Bildet jeg benyttet innledningsvis av familierådet som en «plog» som vender om på tilvante konstruksjoner av klienten og tvinger frem alternative samhandlingsmønstre, har gitt barnevernarbeiderne nye perspektiver på hvordan de kan anvende sin ekspertkunnskap i et partnerskap med foreldre og barn.

Skrevne prosedyrer

En viktig støttepillars i et fagutviklingsarbeid er at utøverne får klare prosedyrer for hva endringen skal innebære. Prosjektledelsen har til en viss grad imøtekommet dette, og jeg anser det som en sentral grunn til at familierådene ble avholdt i samsvar med hovedprinsippene for modellen. Ved en fremtidig implementering må det foreligge guider og retningslinjer for arbeidet.

En dypere forståelse

Når jeg har arbeidet med disse intervjuene og i drøftinger med andre som har deltatt i dette utviklingsarbeidet, slår det meg som det aller viktigste at det å forankre en slik endring av praksis som bruk av familieråd innebærer, fordrer en langt større innsats i opplæring og veiledning enn det som skjedde i dette pilotprosjektet.

10 Oppsummering og anbefalinger

Den offentlige sektor har i de senere årene blitt stilt overfor krav om å finne nye veier i sin samhandling med samfunnets borgere, nye veier som i større grad legger vekt på innflytelse og medvirkning fra brukerne. I barnevernets arbeid er systemverdens inntrengen i livsverden tydeligere enn i mange andre virksomheter. Den tradisjonelle samhandlingen mellom individ og stat er ofte preget av at det er systemverdenens premisser som danner rammene. Man går fra å være et individ til å få en klientstatus. Det fokuseres på problemer og på plassering av klientene i kategorier som premisser for at ressurser kan utløses. Fagkunnskapen gis en opphøyet status. Ved at livsverdenen trekkes inn, som ved bruk av familieråd, kan livsverdenens kvaliteter som kjærlighetsbånd, felles livshistorier og engasjement for slektens barn også trekkes inn i beslutningsrommet. Slik jeg ser det, kan familieråd representere en demokratisering av barnevernsarbeidet. Rollen som koordinator kan i dette arbeidet billedlig ses på som en «oversetter» mellom staten og det sivile samfunnet.

I Norge er vi i startgropen når det gjelder utprøving og evaluering av metoden. I hvilken grad man vil lykkes med en videre implementering vil avhenge av hvilket mandat som gis. Skal dette skje ved en gradvis endring av praksis, skal det understøttes av prosedyrer og retningslinjer, eller er det nødvendig med et mandat utformet i lovverket for å få utviklingen av denne form for praksis i gang på alvor? Å få dette til vil imidlertid avhenge av at det gjennomføres mindre prosjekter som evalueres med positivt utkomme. Familieråd som beslutningsmetode i barnevernet er inkorporert i lovverket i noen land. Men i de land hvor dette ikke er tilfellet, som i Norge, har man i alle forsøksprosjektene som har vært gjennomført, støtt på de samme utfordringene og de samme motkreftene som i dette prosjektet. Det er disse utfordringene utøvere og prosjektledelse vil møte også i fremtiden. For å møte disse, så langt det er mulig i forkant, må de planlagte endringene understøttes av skrevne prosedyrer som kan styre prosessen, og som kan representere en form for minstekrav av lojalitet til strukturen i modellen. Videre har vi lært hvor viktig det er at de ansatte tilbys en opplæring og veiledning som tar høyde for hvor krevende et slikt endringsarbeid er. Og til slutt har vi klart fått dokumentert at koordinatorens rolle må styrkes, både med opplæring og med det fortløpende muligheter for konsultasjon.

Foreldrenes erfaringer med familieråd er i all hovedsak positive hos de som har deltatt. De beskriver en beslutningsprosess hvor de har medvirket,

hvor de selv har ønsket å trekke inn slekt, og hvor de har opplevd å ha kontroll med de ulike stegene frem til planene for tiltak for barnet ble utformet. De foreldrene som ikke hadde de samme positive erfaringene ser likevel potensialet i metoden, noe de viser ved at de anbefaler den til andre. Jeg har løftet frem og problematisert balansegangen mellom en nødvendig realitetskonfrontering og respekten for urørlighetssonen. I likhet med hva som er påpekt i en rekke andre studier, vil jeg relatere den positive evalueringen av metoden til at den i alle sakene er gjennomført i henhold til de fire hjørnesteinene: at den utvidede familien trekkes inn, at den utvidede familien skal drøfte alene, bruk av nøytral koordinator og at planene for barnets omsorg og utvikling skal godkjennes av barneverntjenesten så sant barnets sikkerhet er ivaretatt.

En annen sentral faktor for de vellykkede familierådene er koordinatorens og barnevernarbeidernes dyktighet og mot til å endre praksis. Dette har medført ulike utfordringer i rollen som profesjonell.

Foreldrene berømmer koordinatorenes arbeid, og de har opplevd at de har innehatt en nøytral rolle. Koordinatorene har lagt til rette for gode strukturer i prosessen, og de har forhandlet mellom familiemedlemmer; de har også selv opplevd dette som en meningsfull arbeids- og innsatsform. Barnevernarbeiderne har arbeidet i partnerskap med familiene ved at de har utarbeidet fruktbare problemstillinger med fokus på barnets situasjon. De har utøvd sin institusjonelle makt på en annen måte enn tidligere, ved å samarbeide med koordinator og derigjennom med den utvidede familien. De har funnet frem til nøytrale møteplasser for familierådene, så som barnehager, grendehus, hoteller og lignende, og mange familieråd er avholdt i helgene. I likhet med koordinatorene har barnevernarbeiderne positive erfaringer med å utøve sin profesjonalitet på en slik måte. Slekstens problemløsningsevne og deres engasjement for barna har gitt barnevernarbeiderne noen nye «bilder» når det gjelder egen oppfatning av klientene. Et hovedfunn fra dette prosjektet og andre internasjonale studier er at en stringent gjennomføring av metoden er en viktig faktor til at familierådene lykkes.

Anbefalinger:

- Det er behov for fremtidige studier som kan belyse hva som fremmer, og hva som hemmer, implementeringsprosessen i kommunene.
- Videre implementering må understøttes av skrevne prosedyrer.
- Det bør utarbeides retningslinjer for opplærings- og veiledningsprogram.

- Koordinatorens rolle må styrkes i forhold til opplæring og en avklaring av hvordan denne tjenesten best kan organiseres.
- I dette prosjektet er familieråd forstått som og gjennomført som en beslutningsmodell. I noen arbeider, også Befringutvalgets, er familieråd beskrevet som et familiebasert tiltak. Videre arbeid med familieråd bør avklare forskjeller og likheter mellom disse to betegnelsene hva gjelder funksjoner og målgrupper.
- Sentrale problemstillinger for fremtidige studier kan være: 1) Hvilke familier er metoden egnet for og under hvilke vilkår? 2) Oppfølgende studier som kan si noe om langsiktige virkninger av familierådets beslutninger for barnet og deres foreldre. 3) Sammenlignende studier mellom en tradisjonell beslutningsprosedyre og familieråd.
- Det vil også være av interesse å kartlegge de sakene hvor foreldrene trekker seg underveis i prosessen med å planlegge familieråd, for å få fram deres begrunnelser for et slikt valg.
- Hva innebærer et barneperspektiv i familieråd? Dette fremstår som et sentralt område for videre teoretiske drøftinger og empiriske studier.
- Familieråd bør prøves ut innenfor andre og tilgrensede virksomhetsområder så som samarbeid mellom skole og barnevern og familien, ved fosterhjems plasseringer, og i forhold til etniske minoriteter, for å nevne noen.

Summary

In this report the results from a two-year project are presented: «The use of family group conferences as a method in childcare decision-making». The method is tested out at five different childcare agencies. Family group conference is a meeting where the extended family gets together on the request of the childcare agency. The family group conference has as its goal to discuss and plan how the family best can contribute to improving the life situation for the children in question. The purpose of the method is to create a different framework for decisions within childcare, decision-making procedures that involve the clients to a greater extend. The intention is to introduce alternative decision forms, where the families own knowledge, its responsibility and possibility for involvement are given more room than before.

The study has as its basis what internationally can be recognized as the four cornerstones that define family group conferences. The first cornerstone is the extended family that is summoned to the family group conference, and that includes the relatives and important others along with the immediate family. The second cornerstone is that the extended family in the second sequence of the family group conference is to discuss the situation alone, without any professionals present. The third cornerstone is that the family gets assistance from a neutral coordinator to plan and go through with the family group conference. The discussion within the family should end up in a care-plan that the childcare service reviews. The last and fourth cornerstone is that the care-plan should be approved if the child's safety is taken care of.

Ten interviews have been carried out with parents from six different family group conferences. Telephone interviews with seven coordinators have been done as well. The parents' experiences with family group conferences in this study are mainly positive. They describe a decision-making process where they contributed and had the feeling of control as the care-plan evolved. In conformity with similar studies the parents' positive experiences with the method are related to the fact that all four cornerstones were present. The problems presented for this study are related to parents' experiences of the decision-making process, and this survey doesn't say anything about the effects of the actions, neither on short term nor long term. In the second sequence of the family group conference, where the family discuss without the professionals present, the survey shows the difficult balance between necessary reality-confrontation and the respect for the zone

that should not be touchable. Further the survey points out the central role of the coordinator, as he or she is the arranger for the decision-making process, a negotiator between the family members and the translator between family and childcare.

The method has been tried out at five agencies. Eight childcare employees have been interviewed. In conformity with similar studies this project has also met several hindrances when implying family group conference. There have been arranged 15 family group conferences throughout the project period, and four of these cases were followed up by additional family group conferences. This report argues that when testing this method in the future it should be supported by procedures, and that the involved *co-workers* should be offered training and guidance that prepares them for how difficult this type of work can be. The testing of family group conference depends on sufficient support within the organisation. Childcare workers pass on positive experiences after using the method. The survey shows that family group conference can contribute to some new understandings of clients among the professionals.

The report concludes with some recommendations for future studies. There is a need for further studies with focus on the long-term effects from family group conference decisions on children. The need for theoretical discussions and empirical studies on the participation of children in the decision-making process is also pointed out.

The public sector has in recent years faced demands that urge society to find new ways in cooperating with its citizens. New ways that emphasizes the influence and involvement from the clients to a greater degree. It has been argued that family group conference represents a democratisation of childcare. Evaluation and testing of family group conference in Norway is in a starting-phase, and the project presented in this report should therefore be seen as a pilot-project. Practical experiences and results from the evaluation can form the basis for further testing of the method.

Referanser

- Adolfson, I. (1998) *Samordnaren i familjerådslag*. Centrum for forskning og utveckling, Hälsohögskolan Väst i Vänersborg. Skriftserie nr 2.
- Aldgate, J. (1993) Respite Care for Children – an old remedy in a new package. I: Marsh, P. og Triseliotis, J. (red): *Prevention and Reunification in Child Care*. London: Batsford Ltd.
- Almås, R. (1990) *Evaluering på norsk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Andersson, B., Bjerkman, A. (1999) *Mellan myndighet och familj*. FOU-rapport 1999:27. Socialtjänstförvaltningen, Forsknings- och Utvecklingsenheten, Stockholm.
- Andersson, A., Carlsson, L., Garplid, K. (1998) *Implementering av familjerådslag i Sverige*. Centrum for forskning og utveckling, Hälsohögskolan Väst i Vänersborg. Skriftserie nr. 1.
- Backe-Hansen, E. (1995) *Til barnets beste- beslutninger og beslutningsprosesser i barnevernet*. Oslo: Tano
- Backe-Hansen, E. (2001) Profesjonell kunnskap- i brukernes tjeneste? I Sandbæk, M. (red.) *Fra mottaker til aktør*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Baklien, B. (1985) Evalueringsforskeren mellom barken og veden. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 26(5):457–475.
- Baklien, B. (1987) Evaluering i praksis. *Norsk pedagogisk tidsskrift*. nr. 5, s.250–257.
- Christiansen, K.U. (1992) Foreldreperspektiv på barnevernundersøkelsen. *Nordisk Sosialt Arbeid*, nr 3, s. 29–42.
- Christiansen, K.U. (2001) Praksis og forskning i sosialt arbeid- noen utviklingstrekk. I Sandbæk, M. (red.) *Fra mottaker til aktør*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Clausen, C.J. og Tiller, P.O. (1997) Barnevern og barns ytringsfrihet. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 74(4):5–13.
- Doolan, M. (2002) *Establishing an Effective Mandate for Family Group Conferences*. Foredrag ved Nordisk Konferanse for familierådslag, København 15.–16. mars.
- Eide, S.B. (2001) Hvordan opplever barnevernets barn at barnevernet ser på dem? I: Repstad, P. og Ryen, A. (red.) *Verneverdig – barnevern, forskning og etikk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Einarsson, J.H. (1995) Et tilrettelagt mottak. I: Bunkholdt, V. og Larsen, E. (red): *Metodisk barnevern*. Oslo: Tano Ascheoug.

- Einarsson, J.H. og Sandbæk, M. (1997) *Forebyggende arbeid og hjelpetiltak i barneverntjenesten. Med vekt på en myndiggjørende praksis*. Oslo: NOVA Temahefte 2\97.
- Einarsson, J.H. (1998) Forprosjekt. Familieråd som beslutningsmetode i barnevernet. Oslo: NOVA, upublisert notat.
- Einarsson, J.H. (2000) *Bruk av familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess*. Barnevernhåndboka. Årbok for barnevernet 1999. Senter for atferdsforskning. Høgskolen i Stavanger.
- Einarsson, J.H. og Einarsson, J. (2002) *Må jeg leve med det?* En helsedokumentar om kroniske smerter. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ericsson, K. (1996) *Barnevern som samfunnsspeil*. Oslo: Pax.
- Eriksen, E., Skivenes, M. (1998) Om å fatte riktige beslutninger i barnevernet. *Tidsskrift for Norsk Samfunnsforskning*, 39(3):352–380.
- Fraser, S. og Norton, J. (1996) Family Group Conferencing in New Zealand Child Protection Work. I: Hudson, J. mfl. *Family Group Conferences. Perspective on Policy & Practice*. Australia: The Federation Press. Criminal Justice Press.
- Friis, S. og Vaglum, P. (1986) Fra idé til prosjekt. En innføring i klinisk forskning. Oslo: Tano.
- Hagen, G. (1998) Family Group Conference eller familierådslagning. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 75(2):25–35.
- Heino, T. (red) (2000) *Familjrådslag – Den nya metoden inom socialt arbete*. Stakes Handböcker 42. Helsingfors.
- Holme, I. M. og Solvang, B.K. (1996) *Metodevalg og metodebruk*. Oslo: Tano
- Horverak; S. (2001) Prosjektrapport for utprøving av familierådslag i Bodø kommune. I: Erkers, M. og E. Nyberg (red) *FOU-Södertorn*, Skriftserie nr. 15/01. Tullinge.
- Horverak, S., Omre, C., Schelderup, L. (2002) *Familierådslag. Demokrati og beslutninger i norsk barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hudson, J. mfl. (1996) *Family Group Confernces. Perspectives on Policy and Practice*. London: The Federation Press.
- Hyrve, G. (2001) *Evaluering av familieråd som metode i barnevernet*. Rapport: Trondheim: Utviklingssenteret i Midt-Norge.
- Jacobsen, D.I. (1998) Motstand mot forandring eller: 10 gode grunner til at du ikke klarer å endre en organisasjon. *Magma*, nr.1, s. 9–25.
- Jensen. K. (1993) Den fremtidige profesjonsutdanningen – perspektiver på kunnskap og læring. I: Kirkevold, M., Nortvedt, F. og Alsvåg, H. (red) *Klokskap og kyndighet*. Oslo: ad Notam Gyldendal
- Jørgensen, P. Schultz (1996) Risiko og mestring- på vej mot et nyt paradigme. I: Sandbæk, M. og Tveiten, G. (red.) *Sammen med familien. Arbeid i partnerskap med barn og familier*. Oslo: Kommuneforlaget.

- Karlsson, D. (1999) Familierådslag – i vems interesse? *Tidsskriftet Socionomen* nr.3.
- Killén, K. (1994) *Sveket – omsorgssvikt er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Koch, A. og Koch, K. (1995) *Barn av Barnevernet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Krogstrup, H.K. (2001) Brugerinddragelse i evaluering – top-down og bottom-up perspektiver. I: Daler-Larsen, P. og Krogstrup, H.K. (red) *Tendenser i evaluering*. Odense Universitetsforlag.
- Kvaale, S. (1997) *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels forlag.
- Larsen, E. (1988) (red.) *Utviklingsperspektiver på praktisk barnevern*. Oslo: Tano.
- Larsen, E. (1998) *Forord I: Livs- og dødskrefter i organisasjoner*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Levin, I. (2001) Diskurser i og om sosialt arbeid. I Sandbæk, M. (red.) *Fra mottaker til aktør*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Lilja, I. (1997) Prosjektet familierådslag i Sverige. *Tidsskriftet Socionomen*, nr 4.
- Lipsky, M. (1980) *Street-Level Bureaucracy*. New York: Russel Sage.
- Lupton, C. & Stevens, M. (1997) *Family outcomes: Following threw on family group conferences*. Portsmouth Social services and information unit, University of Portsmouth.
- Lupton, C. & Nixon, P. (1999) *Empowering Practice? A critical appraisal of the family group conference approach*. University of Bristol: The Policy Press.
- Löfsnæs, B. (1996) Den glemte storfamilien. Barnevernsarbeid med etniske minoriteter. *Dyade* nr 4, s. 37–44.
- Löfsnæs, B. (2001) *Rapport fra metodeutvikling i barnevernet*. Familierådslag. Rapport: Høgskolen i Sør Trøndelag.
- Marsh, P. (1993) Family Reunification and Preservation – the need for partnership between users and professionals. I: Marsh, P. og Triseliotis, J. (red) *Prevention and Reunification in Child Care*. London: Batsford Ltd.
- Marsh, P. og Allen, G. (1993) The Law, Prevention and Reunification – The New Zealand development of Family Group Conferences. I: Marsh, P. og Triseliotis, J. (red): *Prevention and Reunification in Child Care*. London: Batsford Ltd.
- Marsh, P. og Crow, G. (1998) *Family Group Conferences in Child Welfare*. London: Blackwell Science ltd.
- Moldestad, B. (1996) *Egne barn – andres unger?* Trondheim: Hovedoppgave ved program for sosialt arbeid, NTNU.
- Morris, K., Marsh, P. og Wiffin, J. (1998) *Family Group Conferences. A Training Pack*. London: Family Rights Group.
- Morris, K. og Tunnard, J. (1996) *Family Group Conferences: Message from UK Practice and Research*. Family Rights Group.

- Nordahl, T. (2001) Brukernes plass i tverrfaglig samarbeid. I Sandbæk, M. (red.): *Fra mottaker til aktør*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Olaussen, L.P. (1990) Et rammeverk for planlegging av tiltaksutvikling – En utfordring til barnevernet? I: Larsen, E. (red.) *Utviklingsperspektiver på praktisk barnevern*. Tolv innlegg om forsknings- og utviklingsmuligheter i barnevernet. Oslo: Tano.
- Omre, C. og Schjelderup, L. (2000) Familieråd – en faglig utfordring for barnevernet i Norden. *Embla* nr. 9, s. 36–43
- Payne, M. (1997) *Moderen Social Work Theory: A critical introduction*. London: Macmillian Press Ltd.
- Rappaport, J. (1985) *The Power of Empowerment Language*. Social Policy.
- Ryburn, M. (1995) Arbeid i partnerskap med barn og deres familier. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 72(3):4–17.
- Ryburn, M. (1996a). Family Group Conferences: Partnership in practice. *Adoption and Fostering*, 20(1).
- Ryburn, M. (1996b) Myndiggjøring og fagfolks rolle ved plassering av barn. I: Sandbæk, M. og Tveiten, G. (red) *Sammen med familien. Arbeid i partnerskap med barn og familier*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Sandbæk, M. (1996) Et annet barnevernsarbeid? I: Sandbæk, M. og Tveiten, G. (red) *Sammen med familien. Arbeid i partnerskap med barn og familier*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Sandbæk, M. (1999) Children with Problems: Focusing on Everyday Life. *Children & Society*, 13(2):106–118
- Sandbæk, M (2001) Kan barneverntjenesten forholde seg til både foreldre og barn som brukere og aktører? I Sandbæk, M. (red.) *Fra mottaker til aktør*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Schein, E.H. (1987) *Organisasjonskultur og ledelse. Er kulturendring mulig?* Oslo: Mercuri Media Forlag.
- Schjelderup, L. og Omre, C. (2001) Dilemmaer i barnevernet – Familieråd en farbar vei? *Tidsskriftet Norges Barnevern* 78(1):16–23.
- Slettebø, T. (2000) Empowerment som tilnærming i sosialt arbeid. *Nordisk Sosialt Arbeid* 20(2):75–85.
- Sjöblom, Y. (1999): Familjerådslag i Botkyrka kommun. *FoU-rapport 1999:2*: Hälsohögskolan Väst i Vänersborg.
- Sundell, K. og Hæggman, U. (1999) *Familjerådslag i Sverige. En utvardering av Svenska Kommunförbundets forsøksvirksomhet*. Forsknings- og utviklingsenheten, Stockholms stad. FoU-rapport 1999:1.
- Tjellflaot, T. (1998) *Familiekonferanser i arbeidet med innvandrerfamilier*. Arbeidsrapport nr 6. Trondheim: Barnevernets Utviklingscenter i Midt-Norge.

Tronsmo, P. (1998) Myten om menneskers og organisasjoners iboende motstand mot forandring. *Magma*, nr.1, s. 26–34.

Uggerhøj, L. (1996) Professionelle personligheter. I: Sandbæk, M. og Tveiten, G. (red) *Sammen med familien. Arbeid i partnerskap med barn og familier*. Oslo: Kommuneforlaget.

Winter, S. (2001) Implementeringsforskningen og dens relation til evaluering. I: Daler-Larsen, P. og Krogstrup, H.K. (red) *Tendenser i evaluering*. Odense Universitetsforlag.

Wyller, T. (2001) Hva skal vi gjøre for/med/hos Jenny? En refleksjon om det narrative, subjektiviteten og «barnets beste». I: Repstad, P. og Ryen, A. (red.) *Verneverdig – barnevern, forskning og etikk*. Bergen: Fagbokforlaget.

Wærness, K. og Söder, M. (1999) Normative vurderings plass i velferdsforskning. *Tidsskrift for Velferdsforskning*, 2(1):51–55.

Østnor, B. Horntvedt (2001) *Medbestemmelse i beslutninger. En fortolkning av foreldres opplevelse av familieråd*. Hovedfagsoppgave i helsefag hovedfag. Det medisinske fakultet og det psykologiske fakultet, senter for etter- og videreutdanning. Universitetet i Bergen.

St.meld. nr. 34 (1996-1997) Resultater og erfaringer fra regjeringens handlingsplaner for funksjonshemmede og veien videre.

NOU 2000:12. Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer. Avgitt til Barne- og familiedepartementet mai 2000. Oslo: Statens forvaltningstjeneste. Informasjonsforvaltning.

VEDLEGG 1: Avtale mellom foreldre, koordinator og barneverntjenesten

AVTALE OM OPPDRAG FOR KOORDINATOR VED BRUK AV FAMILIERÅD

Barnevernleder:.....

Saksbehandler:.....

Oppdraget gjelder barn \ barna:.....

Foreldre \ omsorgspersoner.....

(navn – adresse – telefon).

.....
.....

Koordinator skal i samarbeid med familien og barna innkalle slekt eventuelt andre fra familiens nettverk til et familieråd. Koordinator skal forberede og lede møtet.

Hensikten med familieråd er at slekten skal kunne diskuteres barnets situasjon, finne frem til løsninger og foreslå en handlingsplan. Barneverntjenesten skal godkjenne handlingsplanen så fremt barnet er sikret forsvarlig omsorg.

Problemet som ligger til grunn for at det innkalles til familieråd er:

.....
.....
.....

Barnets foreldre \ omsorgspersoner:

Herved godkjennes koordinators oppdrag, samt at de som innkalles til familieråd får ta del i den informasjonen som presenteres under familierådet.

Jeg \ vi er kjent med at koordinator har meldeplikt til barnevernet dersom han \ hun får kjennskap til forhold som kan innebære at barneverntjenesten må gripe inn for å beskytte barnet \ barna.

.....den \ 1999

.....

Foresatte

.....den \ 1999

.....

koordinator

.....den \ 1999

.....

Foresatte

.....den \ 1999

.....

barnevernleder

VEDLEGG 2:

Avtale mellom NOVA og prosjektkommunene

AVTALE
Mellom

Barneverntjenesten i x kommune

og

**Norsk institutt for forskning om oppvekst velferd og aldring - NOVA.
vedrørende deltagelse i prosjektet**

« Bruk av familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess.»

Prosjektleder: Hafdis Einarsson

- x kommune ved barneverntjenesten deltar i prosjektet « Bruk av familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess».

Barneverntjenesten i x kommune forplikter seg derved til:

- Oppnevne en prosjektansvarlig person i barneverntjenesten med stedfortreder. Prosjektansvarlig skal være prosjektlederens kontaktperson og ha et koordinerende ansvar for prosjektarbeidet i kommunen. Sørge for ny oppnevning hvis prosjektansvarlig eller stedfortreder slutter eller går over i annen funksjon i kommunen i løpet av prosjektperioden.
- Sørge for at saksbehandlerene i barneverntjenesten får adgang til å delta på de nødvendige opplæringsseminar og oppfølgingskonferanser. Reiseutgifter ved deltagelse på oppfølgingskonferanser dekkes av kommunen.
- Ved bruk av metoden familieråd forplikter kommunen seg til å engasjere en av de koordinatorene som prosjektledelsen disponerer. Koordinatorer engasjeres av kommunene i forhold til den enkelte sak. Koordinator lønnes av kommunen ut fra det antall timer som benyttes i den enkelte sak.
- Ved bruk av metoden familieråd skal det skrives en kontrakt mellom familien, barneverntjenesten og koordinator. Den rammeavtalen som er utarbeidet av prosjektledelsen skal benyttes.
- Kommunen forplikter seg til å stille et lokale til disposisjon for avvikling av familieråd. Dette lokalet skal ikke være i barneverntjenestens lokaler. Eventuelle kostnader i forbindelse med familierådet så som reiseutgifter, leie av lokale etc dekkes av kommunen.
- Kommunen forplikter seg til å delta i den løpende evalueringen og slutt-evalueringen av prosjektet.

NOVA forplikter seg til:

- Arrangere kurs for opplæring i bruk av metoden familieråd for saksbehandlere i kommunen, eventuelt for flere kommuner sammen.
- Arrangere oppfølgingskonferanser for prosjektkommunen og koordinatorene.
- Rekruttere og gi opplæring til koordinatorene som deretter kan engasjeres av kommunen i forhold til den enkelte sak hvor familieråd skal benyttes.
- Sørge for at kommunene får nødvendig konsultasjon og veiledning i prosjektarbeidet.
- Formidle erfaringer fra prosjektet til kommunen underveis i prosjektperioden og ved prosjektslutt.

For x kommune

Dato.....

.....

For NOVA

Dato.....

.....

VEDLEGG 3: Retningslinjer for saksbehandlerne og koordinatorenes oppgaver ved bruk av familieråd

BRUK AV FAMILIERÅD SOM METODE I BARNEVERNETS BESLUTNINGSPROSESS

Noen retningslinjer for saksbehandlerens oppgaver i arbeidet med familieråd

Familieråd er et møte hvor den utvidede familien samles på bakgrunn av at barneverntjenesten er bekymret for barnets omsorgssituasjon. Familierådets oppgave er å drøfte og planlegge hvorledes de som familie kan bidra til å bedre livssituasjonen for de barna det gjelder. Hensikten med familieråd er:

- Å gi den utvidede familien økt delaktighet og økt ansvar.
- I større utstrekning ivareta den utvidede familiens ressurser.
- Å finne løsninger for barnet som er holdbare på sikt.
- Å forbedre samarbeidet mellom barneverntjenesten og familien.

Bruk av familieråd i barnevernets beslutningsprosess representerer saksbehandlings og beslutningsmodell. Det er med andre ord ikke et terapeutisk opplegg, selv om prosessen kan ha en terapeutisk effekt.

I hvilke saker er det relevant å benytte metoden familieråd ?

Bruk av metoden familieråd kommer inn i undersøkelsesfasen og ved utforming av tiltak. Innkomne meldinger til barneverntjenesten skal gjennomgå innen en uke for å avklare om meldingen skal følges opp med undersøkelse eller henlegges. Når så barneverntjenesten har vedtatt at det skal iverksettes en undersøkelse, i hvilke saker vil det være formålstjenlig å benytte metoden familieråd i den forestående beslutningsprosessen? Hvilke utvalgsriterier bør legges til grunn ? Dette vil være en diskusjon innen det enkelte barnevernkontor. I det følgende gis noen synspunkter og føringer i arbeidet med å velge ut familier til familieråd.

Undersøkelsen skal ikke gjøres mer omfattende enn formålet tilsier: I henhold til lov om barneverntjenester § 4-2 skal undersøkelsen gjennomføres slik at den minst mulig skader noen som berøres, og den skal ikke gjøres mer omfattende enn formålet tilsier. Det skal legges vekt på at kunnskap om undersøkelsen blir spredt minst mulig.

Formålet med undersøkelsen er å utrede om det foreligger forhold som tilsier at det iverksettes tiltak i henhold til kapittel fire i lov om barneverntjenester. Ved oppstart av undersøkelsen vil barneverntjenesten i utgangspunktet ha en hypotese om hvorvidt det dreier seg om hjelpetiltak eller omsorgsovertagelse. En slik foreløpig avklaring vil gi noen føringer på hvor omfattende barneverntjenesten legger opp undersøkelsen.

Bruk av familieråd som metode i barneverntjenestens beslutningsprosess innebærer at mange mennesker blir involvert i saken og at mange får kjennskap til opplysningene. En slik intervensjon i familienettverket vil sette i gang mange følelser både i forhold til den situasjonen som barnet befinner seg i nå, og også reaktivere familiens positive og negative erfaringer fra tidligere samhandling. Bruk av familieråd i dette prosjektet rettes inn mot de sakene som er av en slik alvorlighetsgrad at de grenser mot omsorgsovertagelse. Når barneverntjenesten har tilstrekkelig informasjon, kommet så langt i sin utredning, at de vurderer omsorgsovertagelse, er neste steg å presentere bruk av familieråd for familien.

Det er viktig å ha klart for seg hvorfor man anbefaler denne metoden for familien. Hva er dine prinsipielle begrunnelser og hva er dine begrunnelser i den spesielle saken? Foreldre og barn trenger en klar begrunnelse fra barnevernet for hva de er bekymret for, og hvilke spørsmål de vil at familierådet skal behandle. Når dette er avklart internt på kontoret er neste steg å forespørre foreldre og barn om de kunne tenke seg å benytte familieråd.

Hvilken informasjon trenger barnet og foreldrene for å kunne fatte sin beslutning om bruk av familieråd?

Erfaringer fra bruk av denne metoden viser at mange familier takket nei. Bruk av familieråd i de alvorlige barnevernsakene er nytt for oss som profesjonelle, og det er også nytt for brukerne. Det er viktig å tenke igjennom hvordan bruk av familieråd presenteres for familien, og at de får tid til å ta stilling til et slikt forslag.

Mange foreldre og barn vil sikkert være usikre på hva et familieråd er. Gå igjennom med dem at dette innebærer å involvere familien, men at de vil få bistand fra en nøytral koordinator til å planlegge og gjennomføre familierådet. En innfallsvinkel for å drøfte bruk av familieråd i en beslutningsprosess er å peke på det allmenne i denne metoden, med utsagn som: "For de fleste av oss er det jo slik at vi henvender oss til venner og familie når vi av ulike grunner trenger hjelp. Men vi vegrer oss i det lengste, ofte fordi vi ikke skal bry andre, vi tenker at de har nok med sitt. Men om noen i din familie ba om hjelp fra deg, hvordan ville du reagere på dette? Andre familier som har benyttet familieråd engstet seg for at de andre skulle få innblikk i deres situasjon. Men ofte er det vel slik at familien allerede vet at du \ dere har det vanskelig. Og når familierådet var avsluttet sier de fleste familiene at de opplevde hjelp og støtte fra sin familie selv om det naturlig nok er tøft å måtte "blottstille seg". Understrek at et familieråd skal ha barnets beste for øye og befatte seg med situasjonen fremover. Eventuelle gamle familiefelder skal legges til side og barnets behov skal settes i fokus. Oppdraget til familierådet er å besvare de spørsmålene som barneverntjenesten presenterer.

Gå igjennom de ulike fasene i selve familierådet. Gi familien den trykte informasjonen om hva et familieråd er, slik at de har den å tittle når de skal ta sin beslutning. I tillegg til den informasjonen du kan gi, kan du også vurdere å innkalle en koordinator, som kan gi utfyllende opplysninger til familien før de fatter sin beslutning.

Når foreldrene har gitt sitt samtykke til bruk av familieråd er neste steg å engasjere en koordinator og arbeidet starter opp med et møte mellom de impliserte parter.

Det første møtet mellom barneverntjenesten, koordinator og familien.

Det første møtet mellom barneverntjenesten, koordinator og familien skal finne sted i barneverntjenestens lokaler. Hensikten med møtet er å tydeliggjøre for familien de ulike rollene som barnevernet og koordinatoren innehar og underskrive en kontrakt.

Koordinatorens rolle:

- Å bistå familien med å planlegge og gjennomføring av familieråd.
- I samarbeid med familien avklare hvem det er som skal delta i familierådet.
- Ha møte med de som skal delta og i familierådet.
- Koordinator skal ta hånd om det praktiske ved gjennomføringen av familieråd, så som lokaliteter bevertning, leker til barna etc.
- Koordinator skal ikke ta stilling ovenfor familien om hvorledes deres tidligere kontakt med barneverntjenesten har vært.

Barnevernets rolle:

- Tydeliggjøre de forvaltningsmessige og juridiske rammene.
- Være ansvarlig for utredningen.
- Formulere problemstillinger til familierådet
- Invitere de profesjonelle som skal delta i den første delen av familierådet.
- Ta stilling til familiens handlingsplan.

Problemstillingene som familierådet skal drøfte skal være klare når avtalen undertegnes. Det er viktig at dette er klargjort på nåværende tidspunkt slik at koordinator kan ha dette med seg i sitt planleggingsarbeid sammen med familien.

Møtet skal avsluttes med at det underskrives en avtale mellom familien, koordinator og barneverntjenesten. I denne avtalen underskriver de som innehar foreldreansvar og eventuelt barn over 15 år at de gir sitt samtykke til at taushetsplikten oppheves i forhold til de opplysninger som skal gis til familien under selve familierådet og de er orientert om at koordinator har meldeplikt til barnevernet dersom han eller hun blir kjent med opplysninger som tilsier at barnets sikkerhet er i fare.

Det kan være saker hvor det er nødvendig med en akutt plassering av barnet i påvente av handlingsplanen fra familierådet. Med andre ord er en slik akutt situasjon, hvor barnet er midlertidig plassert, ikke til hinder for at dere benytter familieråd i saken.

Innen uke etter dette møtet vil koordinator foreta sitt første hjemmebesøk hos familien og starte sitt arbeid. (disse oppgavene er mer utførlig beskrevet eget notat for koordinator). Koordinator vil anslagsvis benytte fire uker på å forberede et familieråd og det er også koordinator som sammen med familien skriver en invitasjon til familierådet.

Barneverntjenestens utredning

En utredning fra barneverntjenesten avsluttes vanligvis med " forslag til vedtak", mens en utredning til familieråd skal avsluttes med problemstillinger som familien skal drøfte. Start utredningen med å formulere problemet og beskriv bakgrunnen for situasjonen kort. Ha i tankene at utredningen skal være et dokumentet for familiens diskusjon og for deres forslag til handlingsplan. Ta bare med relevant informasjon og utelat ikke ubehagelige fakta. Du skal gi en vurdering av barnets behov og redegjøre for dette i familierådet. Spørsmålene skal være konkrete, ikke styrende og helst ikke for mange. Konsentrer deg om å formulere spørsmål med utgangspunkt i de viktigste problemene.

Invitere de profesjonelle som skal delta i den første delen av familierådet.

Det er barn og foreldre som avgjør hvem de ønsker å invitere til familieråd fra sin slekt. Barneverntjenesten avgjør hvem som skal delta fra hjelpeapparatet for å gi informasjon under den første fasen av familierådet. Det kan være at familien har andre enn de dere foreslår som de ønsker skal delta. Det viktig at dere har kontakt med de før familierådet for å gi en orientering om metoden og at også de gir en klar og kortfattet informasjon til familierådet. Koordinator vil kontakte deg for å få en oversikt over hvem som skal delta for å to kontakt per telefon, slik at de i forkant av møtet har snakket med alle som skal delta.

De foresatte skal være orientert om den informasjon som skal gis i den første sekvensen av familierådet.

De foresatte skal i god tid før familierådet gå igjennom det du skal presentere av informasjon. De foresatte skal vite hva du kommer til å si og gi sin godkjenning til at den utvidede familien får to del i disse opplysningene. Dette innebærer ikke at de foresatte må være enige i barneverntjenestens fremstilling. De får legge frem sin oppfatning i familierådet som et motbilde til barneverntjenesten, og så er det opp til familierådet og vurdere de ulike bildene når de tar fatt på sin diskusjon. De foresatte skal også være innforstått med den informasjonen som de andre fra hjelpeapparatet vil gi den første fasen av familierådet. Barneverntjenesten er tilstede under hele den første fasen av familierådet. De foresatte bestemmer om dette også skal gjelde for de andre fra hjelpeapparatet eller om de ønsker at de kommer inn en og en og gir sin informasjon.

Barneverntjenesten skal ta stilling til familiens forslag til handlingsplan.

En av grunnprinsippene i denne metoden er at familiens forslag til handlingsplan skal godkjennes så sant barneverntjenesten vurderer at barnets omsorgssituasjon er god nok. Det innebærer at barneverntjenesten i den første delen av familierådet har gjort det klart for deltagerne hvor grensen går for hva barneverntjenesten kan akseptere. Familien må ha dette klart for seg når de skal utarbeide en handlingsplan for barnet. Når familien har presenter sin handlingsplan vil koordinator eventuelt be om presiseringer av de foreslåtte tiltakene. Videre vil koordinator påse at handlingsplanen har tatt stilling til følgende spørsmål: Hvem har ansvar for hva? Hvordan skal oppfølging skje? Hva hender om planen ikke følges opp?

Barneverntjenesten tar så stilling til handlingsplanen.

- Godkjenne handlingsplanen der og da.
- Gi beskjed om at de behøver noen dager til å ta stilling til planen, det kan f.eks. være at de må avklare ressurser med andre instanser.
- Handlingsplanen sikrer ikke god nok omsorg.

Dersom handlingsplanen godkjennes vil koordinator sende denne ut til deltagerne og med det er også koordinatorens oppdrag avsluttet.

Barneverntjenesten fatter de nødvendige vedtak og dette sendes ut til de som er parter i saken.

I evaluering av denne metoden tilrår man at det innkalles til et nytt familieråd etter en tid for å kunne evaluere hvordan handlingsplanen er blitt fulgt opp.

BRUK AV FAMILIERÅD SOM METODE I BARNEVERNETS BESLUTNINGSPROSESS

Noen retningslinjer for koordinatorens oppgaver i arbeidet med familieråd

Når den kommunale barneverntjenesten har en sak hvor de og familien ønsker å benytte familieråd i undersøkelsen av saken og ved utforming av tiltak tar de kontakt med prosjektledelsen med forespørsel om koordinator. Prosjektledelsen har rekruttert og gitt opplæring til koordinatorene som kan påta seg slike oppdrag. Koordinator engasjeres og lønnes av kommunen i forhold til hver enkelt sak. Det skrives en kontrakt mellom barneverntjenesten og koordinator.

Når du som koordinator får et nytt oppdrag bør du ha fått så mye forhåndsinformasjon at du kan to stilling til om oppdraget passer for deg. Du skal ikke ha kjennskap til familien fra tidligere.

Det første møtet mellom barneverntjenesten, familien og koordinator.

Det første møtet med foreldre og barn skal finne sted på barnevernkontoret. Hensikten med møtet er å gi informasjon om familieråd og avklare for familien de ulike rollene som koordinator og barneverntjenesten har.

Koordinatorens rolle:

- Å bistå familien med å planlegge og gjennomføre familierådet.
- I samarbeid med familien avklare hvem som skal innkalles til familieråd.
- Ha møte med alle som inviteres og forberede dem til familierådet.
- Koordinator skal ikke stilling ovenfor familien om hvorledes deres tidligere kontakt barneverntjenesten har vært.
- Ta hand om det praktiske ved gjennomføring av familieråd, så som lokaliteter, bevertning, leker til barna etc.

Barnevernarbeiderens rolle

- Tydeliggjøre de forvaltningsmessige og juridiske rammene.
- Være ansvarlig for utredningen.
- Formulere problemstillinger til familierådet.
- Invitere de profesjonell som skal delta i den første fasen av familieråd.
- Ta stilling til familiens handlingsplanen.

Møtet skal avsluttes med at det underskrives en avtale mellom barneverntjenesten, familien og koordinator. I denne avtalen underskriver de som har foreldreansvar og eventuelt barn over 15 år at de gir sitt samtykke til at taushetsplikten oppheves i

forhold til de opplysninger som skal gis under familierådet. Videre står det i avtalen at koordinator har meldeplikt til barnevernet dersom han eller hun blir kjent med opplysninger som tilsier at barnets sikkerhet kan være i fare. Det er barneverntjenesten som går igjennom avtalen og klargjør koordinatorens oppdrag.

Problemstillingene fra barneverntjenesten som familierådet skal drøfte inngår som en del av avtalen. Koordinator informere i store trekk om hvorledes arbeidet vil bli lagt opp og avtaler et hjemmebesøk innen en uke.

Barneverntjenesten kan også benytte koordinator for å gi informasjon til familier som er i tvil om de ønsker å benytte familieråd. Dersom familien på et senere tidspunkt bestemmer seg for dette, bør familien få tilbud om den samme koordinatoren.

Hjemmebesøk hos barn og foreldre

Benytt den tiden det tar til å skape tillit. Sett av god tid til hjemmebesøkene. Legg vekt på å avdramatisere familierådet. Hvilken historie har familien fra tidligere i å hjelpe og støtte hverandre? Gjenta fra det første møte med barneverntjenesten: at du ikke er en del av barneverntjenesten og at ditt oppdrag opphører når familierådet er avsluttet. Klargjør også at du ikke kommer til å lese barneverntjenestens utredning, men at det er viktig at foreldrene og barna tilpasset deres alder og modenhet kjenner innholdet i utredningen før den legges frem for familierådet.

Huskeliste for hjemmebesøk.

- Presiserer at familierådet har kommet i stand som en følge av barnets situasjon og at barnets behov representerer fokus.
- Redegjør for de tre stegene i familieråd. Benytt den informasjonsfolderen som familien har fått tidligere.
- Redegjør for de ulike rollene i gjennomføringen av familieråd. Barnet skal ha en talsperson. Videre skal familien utpeke en ordstyrer og en sekretær til familierådets andre fase, dvs. den fasen hvor familien drøfter barnets situasjon uten at de profesjonell er tilstede.
- Informer om at den handlingsplanen som familien kommer blir enige om skal sikre barnet god nok omsorg. Planen skal angi hvem som ansvaret og hvordan oppfølging skal skje. Planen skal godkjennes av barneverntjenesten og dersom planen ikke godkjennes vil saken kunne legges frem for fylkesnemnda.

Hvem skal inviteres til familieråd?

Etter drøftinger om hvordan familieråd forberedes og gjennomføres, er neste steg å avklare hvem som skal inviteres. Her kan det være greit å ha samtaler med en og en i familien for å få frem alle synspunkter. I dette arbeidet kan du benytte nettverkskart, familietre, se på familiebilder etc.

Råd familien til å invitere familiemedlemmer istedenfor å utelate noen i utgangspunktet. Her vil det også være ulike oppfatninger blant familiemedlemmene. Når det avklart hvem som skal inviteres er det tid for å:

- Undersøke hvem som er orientert om at det skal være et familieråd
- Få deres adresse og telefonnummer
- Tenke over om det er koordinator eller familien som skal to første kontakt. I hvilken rekkefølge bør de som skal inviteres kontaktes?
- Dersom barneverntjenestens spørsmål er klare bør de presenteres nå eller på et senere tidspunkt ?
- Har familien forslag på hvem som kan være ordstyrer og sekretær?
- Har barnet \den unge selv forslag om hvem som kan være talsperson?

Informert familien om at det inngår i ditt arbeid å avklare om det er personer som ikke skal inviteres. Det kan være en redsel for at personen kan bli voldelig under møtet, eller komme i påvirket tilstand eller personer som har utsatt barnet for overgrep.

Det bør avklares tid og sted for familierådet så raskt som mulig. I planleggingen bør du ta høyde for at et familieråd varer minimum tre timer. Avslutningsvis avtaler du med familien planen for det videre arbeidet og hvordan de vil bli holdt orientert. Familiens avgjørelse om å innkalle til familieråd mobiliserer ofte sterke følelser og det er viktig at foreldrene og barnet holdes orientert om ditt arbeid, og at du er tilgjengelig for familien dersom de har spørsmål underveis. Nå er det tid for å kontakte de som skal inviteres til familieråd.

Kontakt med de som skal inviteres til familieråd.

Kontakt med barnets slektninger.

Målsetningen med den første telefonkontakten er å skape interesse, avdramatisere hva familieråd er og avtale tid for å treffes. Informer om at du ringer på foreldrenes vegne og at ditt oppdrag er å hjelpe til med forberedelser og gjennomføring av familieråd. Avtal tid for et hjemmebesøk hos de inviterte, selv om de er tvilende til om de skal møte.

Når du sender brev som bekrefter avtalen om hjemmebesøk, send også med en informasjonsbrosjyre om hva familieråd er.

- I samtale med de inviterte går du gjennom de tre stegene i familieråd og de ulike rollene under møtet. Forklar forskjellen mellom din rolle og barnevernets rolle.
- Påpeke at det er innkalt til familieråd for å hjelpe barnet, at blikket skal rettes mot fremtiden, og at gamle konflikter skal legges til siden.

- Informer om hvem som er invitert til familierådet og spør om de ser noen konflikter \ hinder. Spør om det er noen personer de savner. Dersom de har synspunkter på andre som bør inviteres, spør om du kan kontakte barnet og foreldre, for å presentere deres forslag.
- Presenter spørsmålene fra barneverntjenesten dersom disse er ferdige.
- Informerer om at det kommer en skriftlig invitasjon i posten. (Legg igjen adresse og telefon om de Ønsker å kontakte deg).

Kontakt med andre fra det offentlige hjelpeapparatet.

I utgangspunktet er det barneverntjenesten som inviterer andre fra det offentlige hjelpeapparatet som skal delta i familieråd. Aktuelle personer som bør innkalles til familieråd er de som på ulikt vis har kontakt med og kjennskap til barnet og familien. Dette kan være personer fra barnehagen, skole, fritidsklubben, PPT etc. I tillegg kan det være at foreldrene eller barnet har noen Ønsker om andre fra hjelpeapparatet som de vil skal være tilstede.

De profesjonelle skal klart å tydelig redegjøre for hvorledes de bedømmer barnets situasjon. Informasjonen skal gis til familien i den første fasen av familierådet. De profesjonelle skal vende seg til barneverntjenesten med spørsmål angående saken og til koordinator når de har praktisk spørsmål vedrørende møtet.

Primært er det barneverntjenesten som har ansvar for informasjon og avtaler med de profesjonelle som skal delta. Men koordinator skal alltid ha hatt en telefonsamtale med de som skal delta.

Når alle forberedelser til familieråd er gjort er tiden inne til å sende ut en invitasjon.

Utsendelse av invitasjon til familieråd.

Invitasjon skal sendes til, familiemedlemmer, barnevernet og de profesjonelle. Invitasjonen bør utformes i samråd med barnet og foreldrene. Invitasjonen skal inneholde:

- En oversikt over hvilke personer som skal delta på møtet
- Tid, plass og aktuelle telefonnumre.
- Vegbeskrivelse \ kart.
- Spørsmålene fra barneverntjenesten.

Gjennomføring av familierådet.

Sjekkpunkter før gjennomføring av familieråd.

- Vær sikker på at foreldre og barn er klar over hvilken informasjon som kommer til å bli gitt under møtet.

- Ta en telefonkontakt til familiemedlemmer som du opplevde var urolige for sin deltagelse. Har de mottatt invitasjonen, er spørsmålene fra barnevernet forståelige?
- Sjekk at alle praktiske arrangementer for avvikling av møtet er i orden.

Den første fasen av familierådet - informasjon.

- Etter at du har Ønsket velkommen til møtet lar du alle rundt bordet presentere seg. Var det eventuelt noen som ikke kunne komme.
- Kort sammenfatning av de tre fasene i familieråd
- De profesjonelle redegjør for sine oppfatninger. Gi mulighet for å stille spørsmål. Dersom foreldrene Ønsker det så skal de profesjonelle forlate møtet allerede nå.
- Barneverntjenesten leser sin utredning. Gi mulighet til å stille spørsmål. Er spørsmålene fra barneverntjenesten forståelige? Del ut spørsmålene.
- Gå igjennom de rollene som er fordelt mellom familien fra før. Barnets talsperson skal støtte barnet og hjelpe ham \ eller henne og komme til ordet slik de har avtalt det tidligere. Ordstyrer skal påse at alle får delta i diskusjonen og diskusjonen har fokus på spørsmålene fra barneverntjenesten. Sekretæren skriver ned det dere blir enige om.
- Avtal om de vil ha pauser, tid for servering.
- Møtet er familiens - lykke til! Dersom dere behøver bistand fra koordinator sier dere i fra.

Den andre fasen av familierådet - familiens egen tid.

- Dette er familiens møte og du skal i prinsippet ikke gå inn. Familien kan ha vært urolige for at det kan bli vanskelig å komme i gang. Kanskje de vil at du skal komme inn med litt servering etter en bestemt tid?
- Dersom de ber deg komme inn og diskusjonen har låst seg , kan det kan være greit å minne alle på hva oppdraget er, ved f.eks. å bruke en flipover til å gjennomgå spørsmålene fra barneverntjenesten.

Den tredje fasen av familierådet - handlingsplanen.

Når familien er ferdig med å utarbeide forslag til handlingsplan vil koordinator og barneverntjenesten gå inn igjen til familierådet.

En av grunnprinsippene i familieråd er at barneverntjenesten skal akseptere familiens handlingsplan, så sant de vurderer at barnets omsorgssituasjon er god nok. Det innebærer at barneverntjenesten i den første delen av familierådet har gjort det klart for deltagerne hvor grensen går for det barneverntjenesten kan akseptere. Familien må ha dette klar for seg når de skal utarbeide en handlingsplan for barnet. Når familien har presentert sin handlingsplan vil koordinator gå igjennom planen

dersom det er behov for oppklarende spørsmål eller presiseringer. Videre skal koordinator påse at handlingsplanen har tatt stilling til følgende spørsmål: Hvem har ansvar for hva? Hvordan skal oppfølgingen skje? Hva hender om planen ikke følges opp?

Barneverntjenesten tar så stilling til handlingsplanen.

- Godkjenne handlingsplanen der og da.
- Gi beskjed om at de behøver noen dager for å ta stilling til planen. Det kan for eksempel være at de må avklare ressurser med andre instanser.
- Handlingsplanen sikrer ikke god nok omsorg.

Avslutte familierådet.

Informert om at handlingsplanen vil bli sendt ut til alle som har deltatt på møtet og at ditt oppdrag nå er avsluttet. Dette skal avklares med de foresatte i forkant. (Barneverntjenesten fatter de nødvendige vedtak og sender det ut til de som er part i saken). Sjekk ut om det er noen som vil si noe avslutningsvis, hvordan de har opplevd dette? Avslutt familierådet.

Etterarbeid.

- Send ut handlingsplan, samt følgebrev til familien. Gjør klart at ditt oppdrag med dette er avsluttet.
- Send timeliste til barneverntjenesten.
- Fyll ut evalueringsskjema og send dette til Nova. Att. Hafdis Einarsson. Adresse: Munthesgt 29, 0260 OSLO.
- Skriv ned dagboksnotater fra ditt arbeidet som koordinator.

Dersom det blir aktuelt å innkalle til et nytt familieråd i samme familie, er dette å betrakte som en ny forespørsel fra barneverntjenesten.

Hafdis Einarsson 18.01.199.

VEDLEGG 4: Informasjonsskriv til foreldre og samtykkerklæring

PROSJEKTET BRUK AV FAMILIERÅD SOM METODE I BARNEVERNETS BESLUTNINGSPROSESS.

KJÆRE FORELDRE

Prosjektet inviterer dere til å delta i en undersøkelse som vil belyse hvordan familieråd fungerer. Felles for dere som mottar dette brevet er at dere har benyttet familieråd og sitter inne med erfaringer om hvordan familieråd virket.

Familieråd er prøvd ut og vurdert i en rekke land. Dette prosjektet og et lignende prosjekt med base i Trondheim er den første utprøvingen av denne metoden i Norge. Vi er derfor svært opptatt av å kunne få ta del i de erfaringene som dere har gjort dere.

Det er i alt seks kommuner på Østlandsområdet som er med i undersøkelsen og det vil anslagsvis bli gjennomført tretti familieråd i perioden september 1999 til januar 2001.

Formålet med undersøkelsen.

Lov om barneverntjenester legger vekt på at barneverntjenestens arbeid skal foregå i et nært samarbeid med barnet og dets foresatte. Prosjektet «familieråd» har til hensikt å legge til rette for at beslutninger i barnevernet i større grad kan involvere familien selv.

Intensjonen er å:

- Å sette familien selv i sentrum for problemløsning.
- Å gi den utvidede familien økt medansvar og økt delaktighet.
- I større utstrekning ivareta den utvidede familiens resursser.
- Å finne løsninger for barna som er holdbare på sikt.
- Å forbedre samarbeidet mellom barneverntjenesten og familien.

For å få svar på hvordan familieråd har virket er vi avhengig av å få frem den erfaringen og de tankene dere som foreldre og barna har gjort dere etter å ha prøvd dette ut. I tillegg vil vi også intervju koordinatorene og saksbehandlerne i barneverntjenesten. Fra disse samtale vil det innhentes opplysninger av både generell karakter og fra den enkelte sak..

Hva innebærer det å bli intervjuet ?

For å delta i undersøkelsen må du sette av ca 2 timer til et møte med en av de to lederne for prosjektet. Møtet vil inneholde en samtale med utgangspunkt i en intervjuguide som er felles for alle som blir med i undersøkelsen. Samtalen kan finne

sted der det passer best for dere; for eksempel hjemme hos dere eller på vårt kontor.

Samtalen vil dreie seg om fire temaer. 1: Informasjonen dere fikk om familieråd og tidligere samarbeid med barnevernet. 2: Hvilke erfaringer dere har med å planlegge familierådet sammen med koordinator. 3: Hvilke erfaringer deres har med selve møtet. 4: Hvordan vurderer dere handlingsplanen som ble vedtatt ?

I tillegg ber vi om tillatelse til at koordinator kan fylle ut et skjema etter at familierådet er avsluttet. Dette skjemaet vil inneholde opplysninger om; hvem familien består av, bakgrunnen for familierådet, hvordan koordinator la opp arbeidet i planleggingen og gjennomføringen, hvem som deltok i familierådet, om innholdet i handlingsplanen og hvordan denne skal følges opp.

Samtaler med barna.

For å få en helhetlig forståelse av hvordan barnevernets tiltak virker for barn, er det nødvendig å snakke med barna selv. Vi ønsker å snakke med de barna som er over seks år og som har deltatt i å planlegge familierådet, og eventuelt også vært tilstede i selve møtet. Derfor vil vi gjerne snakke med barnet ditt.

I samtalen med barna ønsker vi å få svar på noen av de samme spørsmålene som vi stiller til dere som foreldre. I tillegg vil vi spørre litt om hva barnet liker å holde på med, om hverdagen og om fritida. Vi ønsker å få høre hvordan barna opplevde at slekten ble trukket inn, hva barnet tenker om sin situasjon nå, og om det som vil skje videre.

Samtalen vil vare ca 1 time og også her vil det være en av de to prosjektlederne som samtaler med barnet. Samtalen med barnet ditt kan finne sted der det passer best for dere.

Taushetsplikt og anonymitet.

Når intervjuene er gjennomført, (enten på lydbånd eller nedskrevet) vil de bli oppbevart nedlåst i arkivskap. Opplysningene som samles inn er konfidensielle. Det vi får vite, inngår i et forskningsprosjekt, og er ikke en del av barnevernets utredningsarbeid. Opplysningene som samles inn blir således ikke tilgjengelig for andre enn prosjektledelsen, og vil ikke danne grunnlag for administrative, behandlingsmessige eller andre tiltak rettet mot enkeltpersoner som deltar i undersøkelsen. Når vi skal skrive rapporter og artikler fra undersøkelsen, vil vi gjøre det slik at ingen kan kjenne igjen enkeltpersoner eller enkeltsaker. Etter at prosjektet er avsluttet, våren 2001, skal data arkiveres med personopplysninger med tanke på en oppfølgingsstudie etter 2 år.

Deltagelsen er frivillig.

Dere som blir spurt om å være med i undersøkelsen, bestemmer fritt om dere vil delta, eller ikke. Dere er ikke forpliktet til å delta i undersøkelsen selv om dere har vært med på familieråd. Hvis dere sier ja, kan dere når som helst underveis om-

bestemme dere, og trekke samtykke tilbake. Da har du rett til å få slettet opplysninger som eventuelt er registret om deg \ dere.

Ansvar for undersøkelsen

Forskningsinstituttet NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst velferd og aldring), ved Kikkan Ustvedt Christiansen og Hafdis Einarsson er faglig ansvarlig for undersøkelsen. Vi jobber som forskere og er ikke direkte knyttet til barnevernet.

Nytten av undersøkelsen

Foreldre og barn kan gi viktig informasjon om hvordan barnevernets tiltak oppleves og virker. Jo mer vi lærer, jo mer vil vi vite om hvordan barnevernet kan bistå barn og foreldre som på ulikt vis har kontakt med dem. Verdien av undersøkelsen stiger jo flere som sier ja til å delta.

Vi håper dere har lyst til å være med !

Dersom dere har spørsmål om undersøkelsen, kan dere kontakte:

Hafdis Einarsson

Vennlig hilsen

Hafdis Einarsson
Prosjektleder

SAMTYKKEERKLÆRING FOR FORELDRE

Jeg samtykker med dette i (sett kryss):

..... å delta i en samtale med prosjektleder

..... at mitt barn \ mine barn deltar i en samtale med prosjektleder

..... at koordinator kan fylle ut et skjema etter at familierådet er avsluttet

Dersom barnet (a) er over 12 år:

Jeg samtykker med dette i

..... å delta i en samtale med prosjektleder

Jeg er kjent med innhold, framgangsmåte og målsetting for prosjektet. Jeg er også kjent med at jeg når som helst kan trekke tilbake mitt samtykke.

Dato.....

Underskrift.....

Underskrift.....

NYTT SKRIV TIL FORELDRENE ETTER AT SAMTALEN ER GJENNOMFØRT

Videreføring av undersøkelsen.

Hvis vi skal få god kunnskap om hvordan barnevernets tiltak virker, må tiltakene følges opp over tid. Vi ønsker derfor å kunne kontakte dere om et år, og be om et nytt møte.

SAMTYKKE ERKLÆRING FRA FORELDRE

Jeg samtykker med dette (sett kryss):

..... at prosjektet kontakter meg om et år for å invitere meg til å delta i en oppfølgingsundersøkelse.

Jeg er kjent med innhold, fremgangsmåte og målsetting for prosjektet. Jeg er også kjent med at jeg når som helst kan trekke mitt samtykke tilbake om å delta i prosjektet.

Dato.....

Underskrift.....

Underskrift.....

VEDLEGG 5:

Intervjuguide for intervju med foreldre

Kommunenummer.....

Saksnummer.....

Dato for intervju.....

Intervjuet er gjennomført av

Sted for intervju.....

Dato for familieråd.....

Innledning:

Dere har nå vært med på å planlegge og delta i et familieråd. Dette er en annerledes måte å legge opp samarbeidet mellom dere og barnevernet enn det som er vanlig. Som vi skrev til dere i informasjonsbrevet er dette første gang at vi prøver ut familieråd i Norge og vi er opptatt å få vite hvorledes dette har vært for dere, hva som har fungert bra og hva som eventuelt ikke har fungert så bra.

I intervjuet vil vi gi foreldrene «plass» til å komme med sin fortelling og bringe frem de temaer som har vært viktige for dem. Hvilke hendelser og handlinger er de opptatt av og hvilken mening har de tillagt disse. Som intervjuer innta en åpen ikke vitende posisjon.

Nedenfor et det satt opp noen temaer som kronologisk følger fasene i arbeidet med familieråd. Som intervjuer introduseres disse gitte temaene dersom foreldrene ikke selv berører dem.

Tema 1: Informasjon om familieråd – tidligere samarbeid med barnevernet.

Tema 2: Planlegging av familierådet.

Tema 3: De tre fasene i familierådet.

Tema 4: Oppfølging av handlingsplanen.

Tema 1: Informasjon om familieråd

1 a). Kanskje det kan passe at dere starter opp med å fortelle om når dere første gang hørte om familieråd – Hvem foreslo dette for dere?

.....

Hva syntes dere om et slikt forslag? Hva var den første reaksjon?

.....
.....
.....

1 b). Hvorfor svarte dere ja til å prøve familieråd?

Var det etter samtalen med koordinator, var det etter at dere hadde drøftet det med noen andre ? Hvorfor trodde dere at familieråd kunne være til hjelp for dere?

.....
.....
.....

1 c). Hvordan ble barnet (a) tatt med på råd om dere skulle si ja til å prøve familieråd?

.....
.....
.....

Tema 2: Planlegging av familierådet

2 a). Hvilke erfaringer har dere med samarbeidet med koordinator i planleggingen av familierådet ?

.....
.....
.....
.....

2 b). Kan dere si noe om likheter og forskjeller i å samarbeide med koordinator og å samarbeide med saksbehandler fra barneverntjenesten.

.....
.....

2 c). Hva mente barnet (a) om at det skulle innkalles til familieråd ?

.....
.....

2 d). Hvem ble invitert til familierådet?

Hvordan kom dere frem til hvem som skulle inviteres? Var det noen uenighet om hvem som skulle inviteres til familieråd ? Var det noen som ikke ble invitert, hvorfor?

.....
.....
.....
.....

2 e). Hva tenkte dere om å invitere slekten til et familieråd ?

.....
.....
.....
.....

2 f). Var dere på noe tidspunkt i planlegging inn på å trekke deg ?

.... Nei Ja

Hvis ja, hvorfor

.....
.....
.....
.....

2 g). På hvilken måte fikk dere presentert barnevernets syn på at det skulle innkalles til familieråd ?

.....
.....
.....

2 h). Var dette et godt utgangspunkt for det arbeidet som familierådet skulle gjøre?

.....
.....

2 i). I hvilken grad mener dere at barnevernets definering av problemene samstemmer eller avviker med deres egen definering ?

.....
.....
.....

Tema 3. Foreldrenes erfaringer med familierådet.

Etter at dere hadde planlagt familierådet iuker ble selve familierådet avholdt.

3 a). Familierådet startet opp med at saksbehandler fra barneverntjenesten og andre fra hjelpeapparatet gav sitt syn på barnets situasjonen og hvorfor de var bekymret.

Var dere på forhånd innforstått med den informasjonen som ble gitt, eller kom det frem nye opplysninger? Ble informasjonen gitt på en klar og forståelig måte ? Hvordan syntes dere at det var å høre disse «historiene» om dere selv og barnet (a) deres ?

.....
.....
.....

3 b). Etter dette forlot koordinator og de andre fra hjelpeapparat rommet og nå skulle dere som familie drøfte problemstillingene fra barneverntjenesten.

Ble det slik dere hadde forestilt dere ? På hvilken måte ble det slik dere hadde forventet og på hvilken måte ble det eventuelt annerledes ? Drøftet dere andre problemstillinger enn de som barneverntjenesten hadde presentert?

.....
.....
.....
.....

3 c). På forhånd hadde dere sammen med koordinator fordelt oppgavene som: talsperson for barnet, ordstyrer og sekretær. Hvordan syntes dere at dette fungerte i møtet ?

.....
.....
.....

3 d). Hva synes dere om at det ikke var noen fra hjelpeapparatet tilstede?

.....
.....
.....

3 e). Hvordan tror dere at barnet (a) deres hadde det i møtet?

.....
.....

3 f). Hvordan opplevde du å være mor eller far i dette møtet ?

Opplevde du å bli forstått, bli ivaretatt, bli anklaget, kritisert, kom du til orde?

.....
.....
.....

3 g). Hvordan kom dere frem til en handlingsplan ?

.....
.....
.....

Tema 4: Handlingsplanen

4 a). Hva syntes dere var det viktigste som dere ble enige om i handlingsplanen?

.....
.....
.....

4 b). Tror dere at tiltakene i handlingsplanen vil bli fulgt opp?

.....
.....
.....

4 c). På hvilken måte skal handlingsplanen følges opp ?

.....
.....
.....

4 d). Var det noen av forslagene fra andre i slekten som overrasket dere positivt eller negativt ?

.....
.....
.....

5. Noen avsluttende spørsmål.

5 a). Hva vil dere si er fordelene med bruk av familieråd ?

.....
.....
.....

5 b). Hva vil dere si er ulempene med bruk av familieråd ?

.....
.....

5 c). Har dere noen råd til koordinator ?

.....
.....

5 d). Har dere noen råd til saksbehandlere i barneverntjenesten ?

.....
.....

5 e). Vil dere anbefale familieråd til andre familier?

.....
.....

5 f). Foreldrenes forestillinger om hvordan det kommer til å gå med dem og med barna i fremtiden.

.....
.....
.....

VEDLEGG 6:

Intervjuguide for ansatte i barneverntjenesten

Tema 1: Deltagelse

Deltagelse i NOVA prosjektet familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess

1a). Kanskje det kan passe med at du starter opp med å fortelle om på hvilken måte ble barnevernkantoret involvert i prosjektet?

.....
.....
.....
.....

1b). Hvem tok initiativet til å delta i dette prosjektet?

.....
.....
.....

1c). Hvem var aktive i forhold til initieringen og gjennomføringen av dette prosjektet?

.....

I hvilken grad var ledelsen involvert i dette prosjektet?

.....

Hva var og er din rolle i forbindelse med deltagelsen og gjennomføring av dette prosjektet?

.....
.....
.....
.....

1d). Hvorfor svarte dere ja til å delta som prosjektkommune?

.....
.....
.....
.....

1e). Hva var reaksjonene innad på kontoret (oppfatninger og holdninger) når det ble bestemt at dere skulle delta i NOVA prosjektet?

.....
.....
.....

1f). Ytterligere kommentarer til deltagelse i dette familieårdsprosjektet. Er det noe du har lyst til å si i forhold til deltagelse i prosjektet som jeg ikke har spurt om?

.....
.....
.....
.....

Tema 2: Organisering
Organisering av prosjektet

2a). Hvordan har dere organisert prosjektet på barnevernkontoret?

.....
.....
.....
.....

2b). Styrker og svakheter med (den interne) organiseringen av prosjektet?

.....
.....
.....
.....

2c). I en skala fra 1-10, hvordan har arbeidsbyrden på kontoret virket inn på gjennomføringen av prosjektet familieråd?

.....
.....
.....
.....

2d). Hvor mange av de totale saksbehandlerne er fortsatt tilknyttet kontoret fra prosjektet startet opp og dere fikk opplæring ti prosjektavslutning. (Dvs. gjennomtrekk på kontoret i prosjektperioden?)

.....
.....
.....
.....

2e). Har det vært drevet andre prosjekter i prosjektperioden? Hvordan har disse prosjektene virket i forhold til gjennomføringen av familieråd?

.....
.....
.....
.....

2f). Ved at dere har deltatt i prosjekt familieråd sammen med andre kommuner og bydeler, har dette hatt noen betydning for deres kontor?

.....
.....
.....
.....

2g). Ytterligere kommentarer til organiseringen av dette prosjektet. Er det noe du har lyst til å si forhold til organisering av prosjektet som jeg ikke har spurt om?

.....
.....
.....
.....

Tema 3: Gjennomføring
Gjennomføring av familieråd

3a). Hvordan jobber dere på dette kontoret – dvs. hvilke arbeidsredskaper eller ”metoder” anvender dere?

.....
.....
.....
.....

3b). Hva er de hyppigste arbeidsredskaper (metoder) som dere anvender?

.....
.....
.....
.....

3c). Hvordan er viljen og engasjement fra kontorets side, fra deg selv og fra de øvrige saksbehandlerne i forhold til å iverksette og gjennomføre familieråd?

.....
.....
.....
.....

3d). I en skala fra 1-10, hvor 1 innebærer at dere kommer helt sikkert til å fortsette, mens 10 innebærer at dere ikke kommer til å bruke metoden. Hvor vil du si at sjansene for å fortsette med familieråd etter prosjektperioden ligger på denne skalaen?

.....
.....
.....

3e). Hva må til for at dere vil / skal fortsette med familieråd?

.....
.....
.....
.....

3f). Hva har fremmet og hemmet gjennom føringsprosessen av introduksjon av familieråd?

.....
.....
.....
.....

3g). Hvor godt fornøyd er dere med egen deltagelse i dette prosjektet?

.....
.....
.....
.....

3h). Kan du si noe om utviklingen av engasjementet i forhold til familieråd i perioden prosjektet har pågått? Når har det gått greit og når har det gått tregt?

.....
.....
.....
.....

3i). Hvordan og hva har dere gjort for å fange opp nye medarbeidere i forhold til informasjon og opplæring i familieråd?

.....
.....
.....
.....

3j). Ytterligere kommentarer til gjennomføring av dette prosjektet. Er det noe du har lyst til å si i forhold til deltagelse i prosjektet som jeg ikke har spurt om?

.....
.....
.....
.....

Tema 4: Utvalg av familier

4a). Hvilke familier har fått tilbud om familieråd og hvilke familier har akseptert familieråd?

.....
.....
.....
.....

4b). Hvordan ble disse familiene utredet og fikk tilbud om familieråd?

.....
.....
.....
.....

4c). Ytterligere kommentarer til utvelgelse og tilbud om familieråd. Er det noe du har lyst til å si forhold til utvelgelse av familier som jeg ikke har spurt om?

.....
.....
.....
.....

Tema 5: Informasjon og planlegging om familieråd

5a). Kan du fortelle litt om hvordan dere/du introduserte og informerte om familieråd til familiene?

.....
.....
.....
.....

5b). Hvilke erfaringer har dere/du med samarbeidet med koordinator?

.....
.....

Har dere/du noen råd til koordinator?

.....
.....
.....

5c). Hvilke erfaringer har dere / du med samarbeid med andre offentlige personer i forbindelse med familieråd?

.....
.....
.....

5d). Kan dere/du si noe om likheter/forskjeller i å samarbeide med familiene i forhold til familieård?

.....
.....
.....
.....

5e). Har du selv vært tilstede på familieråd? Når skjedde dette sist?

.....
.....
.....
.....

5f). Erfaringer, tanker og synspunkter omkring familieråd?

.....
.....
.....
.....

5g). Hvordan opplever dere/du at barnet/barna har blitt ivaretatt gjennom familieråd?

.....
.....
.....
.....

5h). Synspunkter og tanker omkring handlingsplanen som har blitt foreslått av familien?

.....
.....
.....
.....

5i). Har dere noen erfaringer eller oppfatninger i forhold til at tiltakene i handlingsplanen blir fulgt opp eller ikke?

.....
.....
.....
.....

5j). Var det noen av forslagene fra handlingsplanen som overrasket dere positivt eller negativt?

.....
.....
.....

5k). Hva er fordelene og ulempene med bruk av familieråd?

.....
.....
.....
.....

5l). Ytterligere kommentarer til planlegging og gjennomføring av familieråd, noe du har lyst til å tilføye?

.....
.....
.....
.....

Tema 6: Opplæring og stimulering i forhold til iverksetting av en ny metode

6a). Hvordan kunne dette prosjektet bli optimalt ivaretatt?

.....
.....
.....
.....

6b). Hvis NOVA skulle starte opp med et tilsvarende prosjekt for nye kommuner, hvordan bør dette tilrettelegges fra NOVA's- og fra kommunenes side?

.....
.....
.....
.....

6c). Hva har vært og er de største hindringene i forhold til å iverksette familieråd?

.....
.....
.....
.....

6d). Skiller familieråd seg ut fra andre måter å arbeide på i barnevernet? Hvis du mener det gjør det, på hvilken måte skiller denne metoden seg ut?

.....
.....
.....
.....

6e). Har det skjedd noen endringer i forhold til oppfatninger og engasjement om familieråd gjennom prosjektperioden? I så fall hva er hovedgrunnen til disse?

.....
.....
.....
.....

6f). Har prosjektet familieråd påvirket arbeidsformen til kontoret på noe som helst måte?

.....
.....
.....
.....

6g). Ytterligere kommentarer til opplæring og stimulering av familieråd. Er det noe du har lyst til å si i forhold til opplæring, stimulering og iverksetting av familieråd som jeg ikke har spurt om?

.....
.....
.....
.....